

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ



ANITSAL YAPILARIN REKONSTRÜKSİYON
UYGULAMALARININ İNCELENMESİ VE AYASOFYA FATİH
MEDRESESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özgür GÜVEN

Mimarlık Anabilim Dalı
Mimarlık Programı

MART, 2024

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ



ANITSAL YAPILARIN REKONSTRÜKSİYON
UYGULAMALARININ İNCELENMESİ VE AYASOFYA FATİH
MEDRESESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özgür GÜVEN
(Y2213.050015)

Mimarlık Anabilim Dalı
Mimarlık Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Fatma SEDES

MART, 2024

ONAY FORMU



ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Anıtsal Yapıların Rekonstrüksiyon Uygulamalarının İncelenmesi ve Ayasofya Fatih Medresesi Örneği” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.
(.../.../2024)

Özgür GÜVEN

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında, dünyadan ve Türkiye’den birçok rekonstrüksiyon uygulama örnekleri ve ayrıca Ayasofya Fatih Medresesi rekonstrüksiyonu incelenmiştir. Bu incelemelerin ve değerlendirmelerin kültürel mirasın korunması ve yeniden inşa edilmesi süresince gelecekteki olası rekonstrüksiyonlar için de yol gösterici olması amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde bana rehberlik eden, değerli bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, her zaman ilgi ve desteğini gösteren saygıdeğer tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Fatma SEDES’e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca çalışmam boyunca arşiv ve kaynak araştırmalarımnda bana yol gösteren Arkeolog Murat SAV’a ve arşiv araştırmaları için izin veren “T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul 1. Bölge Müdürlüğü” ne çok teşekkür ederim.

Son olarak bu çalışmanın tamamlanmasında bana manevi destek veren sevgili annem Dilek Güven, babam Mehmet Ali Güven ve kardeşim Seçkin Güven’e de minnettarlığımı ifade ederim.

Mart, 2024

Özgür GÜVEN

ANITSAL YAPILARIN REKONSTRÜKSİYON UYGULAMALARININ İNCELENMESİ VE AYASOFYA FATİH MEDRESESİ ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu yüksek lisans tezi mimaride rekonstrüksiyon uygulamalarının incelenmesi ve Ayasofya Fatih Medresesi'nin yeniden yapımı üzerinde odaklanmaktadır. Rekonstrüksiyon, zamanla kaybolmuş, hasar görmüş veya yıkılmış tarihi değere sahip bir yapının özgün haline sadık kalınarak yeniden inşa edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada rekonstrüksiyonun tarihi, önemi ve amaçları detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

Tezin ilk aşamasında, rekonstrüksiyonun tarihi, gelişimi, kullanılan yöntemler, kriterler ve standartlar üzerinde durulmaktadır. Dünyadaki ve Türkiye'deki rekonstrüksiyon uygulamaları incelenmektedir. Bu inceleme sonucunda yeniden yapımın faydalarını ve sorunlarını ele alınmakta ve bu uygulamaların kültürel mirasın korunmasına etkisi tartışılmaktadır.

Ardından Ayasofya Fatih Medresesi tarihi ve yapımı üzerinde detaylı bir inceleme yapılmaktadır. Bu yapı İstanbul'un tarihi yarımadasında yer almakta ve Osmanlı döneminin en eski eğitim yapılarından biri olan önemli bir tarihi yapının yeniden inşasına odaklanmaktadır. Medresenin tarihçesi, mimari özellikleri, yapı malzemeleri ve yapım teknikleri araştırılmaktadır. Ayrıca medresenin rekonstrüksiyon süreçleri detaylı bir şekilde incelenmektedir.

Ayasofya Fatih Medresesi'nin yeniden yapımıyla ilgili tartışmalar ve görüşler ele alınmaktadır. Yapının yeniden yapım sürecinde karşılaşılan zorluklar, alınan kararlar ve yapılan değişiklikler incelenmektedir. Ayrıca medresenin yeniden yapılmasının doğrudan veya dolaylı etkileri üzerinde durulmaktadır.

Sonuç olarak, bu tez kültürel mirasın korunması ve yeniden inşa edilmesi sürecinde rekonstrüksiyon uygulamalarının önemini vurgulamaktadır. Dünyadaki ve Türkiye'deki rekonstrüksiyon örneklerini inceleyerek bu uygulamaların avantajlarını

ve dezavantajlarını ortaya koymaktadır. Ayasofya Fatih Medresesi'nin yeniden yapımı üzerinden yapılan analizler, gelecekteki rekonstrüksiyon projeleri için yol gösterici olabilecek öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rekonstrüksiyon, yeniden yapım, yeniden inşa, Ayasofya Fatih Medresesi, tarihi mirasın korunması, kültürel değerler, kültürel miras, restorasyon, tarihi yapılar, rekonstrüksiyon projeleri, arkeolojik kazılar



INVESTIGATION OF RECONSTRUCTION APPLICATIONS OF MONUMENTAL STRUCTURES AND THE EXAMPLE OF HAGIA SOPHIA FATİH MADRASAH

ABSTRACT

This master thesis focuses on the examination of reconstruction practices in architecture and the reconstruction of Hagia Sophia Fatih Madrasah. Reconstruction is defined as the reconstruction of a building of historical value that has been lost, damaged or demolished over time by remaining faithful to its original state. In this study, the history, importance and aims of reconstruction are discussed in detail.

In the first stage of the thesis, the history, development, methods, criteria and standards of reconstruction are emphasised. Reconstruction practices in the world and in Turkey are analysed. As a result of this examination, the benefits and problems of reconstruction are discussed and the effect of these practices on the protection of cultural heritage is discussed.

Then, a detailed examination of the history and construction of the Hagia Sophia Fatih Madrasah is made. This building is located in the historical peninsula of Istanbul and focuses on the reconstruction of an important historical building, one of the oldest educational structures of the Ottoman period. The history, architectural features, building materials and construction techniques of the madrasah are investigated. In addition, the reconstruction processes of the madrasah are analysed in detail.

Discussions and opinions on the reconstruction of Hagia Sophia Fatih Madrasah are discussed. The difficulties encountered in the reconstruction process, the decisions taken and the changes made are analysed. In addition, the direct and indirect effects of the reconstruction of the madrasah are emphasised.

In conclusion, this thesis emphasises the importance of reconstruction practices in the process of conservation and reconstruction of cultural heritage. It analyses examples of reconstructions in the world and in Turkey and presents the advantages and disadvantages of these practices. The analyses of the reconstruction of Hagia

Sophia Fatih Madrasah provide recommendations that can guide future reconstruction projects.

Keywords: Reconstruction, Hagia Sophia Fatih Madrasa, protection of historical heritage, cultural heritage, cultural values, restoration, historical buildings, reconstruction projects, archaeological excavations



İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xvii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xix
I. GİRİŞ	1
A. Rekonstrüksiyon Kavramı ve Tarihi.....	1
B. Rekonstrüksiyonun Önemi ve Amaçları.....	4
C. Yeniden Yapım İsteği ve Kriterleri	4
D. Araştırmanın Hipotezi ve Araştırma Soruları.....	6
E. Tezin Bölümleri Hakkında Genel Bilgi	7
II. REKONSTRÜKSİYON UYGULAMALARI	9
A. Geçmiş Rekonstrüksiyon Uygulama Örnekleri	9
1. İtalya Milano'daki Sforza Kalesi (Castello Sforzesco)	9
2. İtalya Venedik'teki St. Marco Çan Kulesi (St Mark's Campanile)	11
3. Almanya Dresden'deki Frauenkirche Dresden	13
4. Almanya Berlin'deki Nikolaikirche Kilisesi	15
5. Bosna-Hersek Mostar'daki Mostar Köprüsü ve Çevresi	17

6. Bosna-Hersek Koniçe'deki Konjic Köprüsü.....	19
7. Bosna-Hersek Banja Luka'daki Cathedral of Christ the Saviour	20
8. Bosna-Hersek Banja Luka'daki Ferhad Paşa Camii	22
9. Bosna-Hersek Foça'daki Foça Alaca Camii	24
10. Rusya Moskova'daki Cathedral of Christ the Saviour	26
11. İngiltere York'daki Barley Hall	28
12. İran Bam'daki Bam Şehri ve Kalesi.....	30
13. Polonya Varşova Kenti.....	34
14. Fransa Carcassonne Kenti	36
15. Japonya Mie'deki Ise Grand Shrine	37
16. İstanbul Fatih'teki Fatih Camii.....	39
17. İstanbul Eyüpsultan'daki Eyüp Sultan Camii	42
18. İstanbul Beyoğlu'ndaki Cihangir Camii.....	44
19. İstanbul Fatih'teki Âşık Paşa Hüseyin Ağa Camii.....	45
20. İstanbul Fatih'teki Kadı Hüsameddin Çamaşırcı Hacı Mustafa Efendi Onsekiz Sekbanlar Camii	47
21. İstanbul Fatih'teki Akbıyık Camii.....	49
22. Bursa Yıldırım'daki Irgandı Köprüsü	50
23. İstanbul Beykoz'daki Göksu Mihrişah Valide Sultan Camii	51
24. İstanbul Beyoğlu'ndaki Süheyl Bey Camii	53
25. İstanbul Fatih'teki Abdi Subaşı Camii	55
26. İstanbul Fatih'teki Ali Fakih Camii.....	56
27. İstanbul Fatih'teki Altay Camii	57
28. İstanbul Fatih'teki Altıpoğaça Ahmet Paşa Camii	58
29. İstanbul Fatih'teki Arabacı Bayezid Ağa Camii	59
30. İstanbul Fatih'teki Arakiyeci Mehmet Ağa Camii	60

31.	İstanbul Fatih'teki Avcı Bey Camii	61
32.	İstanbul Fatih'teki Aynalı Çeşme Camii.....	62
33.	İstanbul Fatih'teki Baklalı Kemalettin Camii	63
34.	İstanbul Fatih'teki Başçı Mahmut Camii	64
35.	İstanbul Fatih'teki Şehremini Cafer Ağa Camii.....	65
36.	İstanbul Fatih'teki Çoban Çavuş Camii	66
37.	İstanbul Fatih'teki Divitdar Keklik Mehmed Efendi Camii.....	68
38.	İstanbul Fatih'teki Hacı Piri Mescidi	69
39.	İstanbul Fatih'teki Hasırcı Melek Camii.....	70
40.	İstanbul Fatih'teki Helvacıbaşı (İskender Ağa) Camii.....	71
41.	İstanbul Fatih'teki Kambur Mustafa Paşa Camii	72
42.	İstanbul Fatih'teki Kara Nohut Camii.....	74
43.	İstanbul Fatih'teki Kasap Halil Camii.....	75
44.	İstanbul Fatih'teki Katib Şemseddin Camii	76
45.	İstanbul Fatih'teki Lala Hayrettin Camii	77
46.	İstanbul Fatih'teki Lalezar Camii.....	79
47.	İstanbul Fatih'teki Macuncu Kasım Camii	80
48.	İstanbul Fatih'teki Piri Mehmet Paşa (Soğuk Kuyu) Camii	81
49.	İstanbul Fatih'teki Saraç Doğan Camii	82
50.	İstanbul Fatih'teki Selçuk Sultan Camii	84
51.	İstanbul Fatih'teki Sinan Ağa Camii.....	85
52.	İstanbul Fatih'teki Uzun Yusuf Camii	86
53.	İstanbul Fatih'teki Yavuz Mehmet Ağa Camii	87
54.	İstanbul Sarıyer'deki Rumelihisarı Fatih Camii (Boğazkesen Fetih Mescidi).....	87
55.	Kocaeli İzmit'teki Fevziye Camii	89

B. Devam Eden Rekonstrüksiyon Uygulamaları.....	90
1. Bosna-Hersek Banja Luka'daki Arnavudiye Camii.....	90
2. Edirne'deki Edirne Sarayı.....	92
3. İstanbul Fatih'teki İmrahor İlyas Bey Camii	94
4. İstanbul Fatih'teki Muid Ahmed Efendi Medresesi.....	95
III. AYASOFYA FATİH MEDRESESİ REKONSTRÜKSİYONU ÖRNEĞİ ..	97
A. Ayasofya Fatih Medresesi'nin Konumu	97
B. Ayasofya Fatih Medresesi Tarihçesi.....	99
C. Ayasofya Fatih Medresesi Kazı Tespit ve Temel Güçlendirme Çalışmaları..	109
D. Ayasofya Fatih Medresesi Plan ve Cephe Özellikleri	115
E. Ayasofya Fatih Medresesi Yapım Aşamaları	120
F. Ayasofya Fatih Medresesi'nin Önemi	131
1. Sanat Tarihi Açısından Önemi.....	131
2. Tarihi Önemi	132
3. Şehircilik Yönünden Önemi.....	134
4. Teknik Açıdan Önemi	135
G. Ayasofya Fatih Medresesi Rekonstrüksiyonu Hakkında Görüşler ve Tartışmalar	136
H. Ayasofya Fatih Medresesi Rekonstrüksiyonu'nun Doğrudan veya Dolaylı Etkileri.....	137
İ. Ayasofya Fatih Medresesi'nin Yeniden Yapımından Sonraki Durumu ve Kullanım Amacı	138
IV. REKONSTRÜKSİYON YÖNTEMLERİ.....	139
A. Rekonstrüksiyon Yöntemleri ve Teknikleri.....	139
B. Rekonstrüksiyon Uygulamalarında Kullanılan Malzemeler.....	139
V. REKONSTRÜKSİYON PROJELERİNDE KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR	143

A. Rekonstrüksiyon Projelerinde Karşılaşılan Tarihi, Kültürel ve Teknik Zorluklar	143
B. Rekonstrüksiyon Projelerinde Karşılaşılan Çevresel, Toplumsal ve Etik Zorluklar.....	143
VI. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	145
A. Araştırmanın Genel Değerlendirmesi	145
B. Gelecekteki Rekonstrüksiyon Uygulamalarına İlişkin Öngörüler ve Öneriler	149
VII.KAYNAKÇA.....	151
EKLER.....	171
ÖZGEÇMİŞ.....	187



KISALTMALAR LİSTESİ

BBPR	: Banfi, Belgiojoso, Peressutti ve Rogers
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
GPR	: Ground Penetrating Radar
ICHTO	: Iranian Center for Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism Organisation
ICOMOS	: International Council on Monuments and Sites
ICOMOS-IFLA	: International Council on Monuments and Sites- International Federation of Landscape Architects
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
MÖ	: Milattan önce
MSB	: Millî Savunma Bakanlığı
MSGSÜ	: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TİKA	: Türk İş birliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı
TTK	: Türkiye Taşkömürü Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization



ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1.	Rekonstrüksiyon Örneklerinin Karşılaştırma Tablosu.....	145
------------	---	-----





ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.	Sforza Kalesi Luca Beltrami'nin restorasyonundan önce, 1894-1895 dolaylarında.....	9
Şekil 2.	Sforza Kalesi drone çekimi, 7 Eylül 2018	9
Şekil 3.	Kulenin yıkılma anı, 14 Temmuz 1902.....	11
Şekil 4.	St. Marco Çan Kulesi, 19 Şubat 2017	12
Şekil 5.	Frauenkirche Dresden yapım aşamasındayken	13
Şekil 6.	Frauenkirche Dresden güncel.....	14
Şekil 7.	Nikolaikirche Berlin harap halde, Ağustos 1955	15
Şekil 8.	Nikolaikirche Berlin, 14 Haziran 2010	15
Şekil 9.	Mostar köprüsü yıkılmış halde.....	17
Şekil 10.	Mostar köprüsü, 22 Nisan 2016	18
Şekil 11.	Konjic köprüsü, 1715	19
Şekil 12.	Konjic köprüsü, 28 Nisan 2011	19
Şekil 13.	Cathedral Of Christ The Saviour bombalandıktan sonra, 1941	20
Şekil 14.	Cathedral Of Christ The Savior güncel	21
Şekil 15.	Ferhad Paşa Camii harap halde, 1993	22
Şekil 16.	Ferhat Paşa Camii, 2016	22
Şekil 17.	Foça Alaca Camii	24
Şekil 18.	Foça Alaca Camii, güncel	24
Şekil 19.	Cathedral of Christ the Saviour, 1903.....	26
Şekil 20.	Christ the Savior Cathedral, 23 Ağustos 2011	27

Şekil 21.	Barley Hall harap halde, 1978.....	28
Şekil 22.	Barley Hall, güncel.....	28
Şekil 23.	Deprem öncesi Bam, 2002	30
Şekil 24.	Deprem sonrası Bam, 2003	30
Şekil 25.	Bam, 2019	30
Şekil 26.	Varşova Polonya, 2. Dünya Savaşı sonrası	34
Şekil 27.	Varşova Polonya, 2018.....	34
Şekil 28.	Carcassonne Şehri, 1862–1927 arası.....	36
Şekil 29.	Carcassonne Şehri, 2017	36
Şekil 30.	Ise Grand Shrine, 2015.....	38
Şekil 31.	Fatih Camii	39
Şekil 32.	Fatih Camii	40
Şekil 33.	Eyüp Sultan Camii, 1952.....	42
Şekil 34.	Eyüp Sultan Camii.....	43
Şekil 35.	Cihangir Camii	44
Şekil 36.	Aşık Paşa Hüseyin Ağa Camii, 1936	45
Şekil 37.	Aşık Paşa Camii	46
Şekil 38.	Sekbanbaşı Haziresi ve Onsekiz Sekbanlar Camii, 1954.....	47
Şekil 39.	Onsekiz Sekbanlar Camii	48
Şekil 40.	Akbıyık Mescidi, 2019	49
Şekil 41.	Irgandı Köprüsü, 1905.....	50
Şekil 42.	Irgandı Köprüsü, güncel	50
Şekil 43.	Mihrişah Valide Sultan Camii, tarihi bir fotoğraf	51
Şekil 44.	Mihrişah Valide Sultan Camii, 2014.....	52
Şekil 45.	Süheyl Bey Camii, tarihi ve modern hali	53
Şekil 46.	Abdi Subaşı Camii, 2014.....	55

Şekil 47.	Ali Fakih Camii.....	56
Şekil 48.	Altay Camii, 2021	57
Şekil 49.	Altıpoğça Camii Kalıntıları ve Hazire.....	58
Şekil 50.	Altıpoğça Ahmet Paşa Camii, yeniden inşa sonrası.....	58
Şekil 51.	Arabacı Bayezid Ağa Camii.....	59
Şekil 52.	Arakiyeci Mehmet Ağa Camii	60
Şekil 53.	Avcı Bey Camii.....	61
Şekil 54.	Avcı Bey Camii, güncel	61
Şekil 55.	Aynalı Çeşme Camii, 2022	62
Şekil 56.	Baklalı Kemalettin Camii, 2022.....	63
Şekil 57.	Başçı Mahmut Camii, 2022.....	64
Şekil 58.	Şehremini Cafer Ağa Camii, 2022	65
Şekil 59.	Çoban Çavuş Camii sökümden sonra, 1939	66
Şekil 60.	Çoban Çavuş Camii, 2022.....	67
Şekil 61.	Divitdar Keklik Mehmed Efendi Camii	68
Şekil 62.	Hacı Piri Mescidi, 2022.....	69
Şekil 63.	Hasırcı Melek Camii, 2022	70
Şekil 64.	Helvacıbaşı (İskender Ağa) Camii harap halde, 1890	71
Şekil 65.	Helvacıbaşı (İskender Ağa) Camii, 2022	71
Şekil 66.	Kambur Mustafa Paşa Camii harap halde, 1940	72
Şekil 67.	Kambur Mustafa Paşa Camii, 2022	73
Şekil 68.	Kara Nohut Camii inşaat halinde, 2022	74
Şekil 69.	Kasap Halil Camii, 2022	75
Şekil 70.	Katib Şemseddin Camii kalıntıları, 1941	76
Şekil 71.	Katib Şemseddin Camii.....	76
Şekil 72.	Lala Hayrettin Camii kalıntıları, 1965	77

Şekil 73.	Lala Hayrettin Camii, 2020	78
Şekil 74.	Lalezar Camii, 2022	79
Şekil 75.	Macuncu Kasım Camii, 2018	80
Şekil 76.	Piri Mehmet Paşa (Soğuk Kuyu) Camii, 2023	81
Şekil 77.	Saraç Doğan Camii yıkılmadan önce harap halde, 1936.....	82
Şekil 78.	Saraç Doğan Camii, 2022.....	83
Şekil 79.	Selçuk Sultan Camii, 2022	84
Şekil 80.	Sinan Ağa Camii, 2022	85
Şekil 81.	Uzun Yusuf Camii, 2020.....	86
Şekil 82.	Yavuz Mehmet Ağa Camii, 2023	87
Şekil 83.	Rumelihisarı Açık Hava Tiyatrosu.....	88
Şekil 84.	Boğazkesen Fetih Mescidi, 2016.....	88
Şekil 85.	Fevziye Camii.....	89
Şekil 86.	Arnavudiye Camii yıkılmadan önce.....	90
Şekil 87.	Arnavudiye Camii, 2021	91
Şekil 88.	Cihânnümâ Kasrı, 1873-74.....	92
Şekil 89.	Cihânnümâ Kasrı, 2023	92
Şekil 90.	İmrahor İlyas Bey Camii, 2022	94
Şekil 91.	Muid Ahmed Efendi Medresesi, 2023	95
Şekil 92.	Ayasofya Fatih Medresesi'nin uydu görüntüsü, 2023.....	97
Şekil 93.	Ayasofya Fatih Medresesi'nin parsel haritası üzerindeki konumu	98
Şekil 94.	Ayasofya Medresesi'nin de içinde yer aldığı Ayasofya Camii'nin Tapu Senedi, 19 Kasım 1936.....	99
Şekil 95.	Yıkıtılmadan önce Ayasofya Fatih Medresesi, 7 Şubat 1936.....	100
Şekil 96.	Yıkıtılmadan önce Ayasofya Fatih Medresesi, 26 Aralık 1934.....	101
Şekil 97.	Yıkıtılmadan önce Ayasofya Fatih Medresesi, 1936	102

Şekil 98.	Yıkıtılmadan önce Ayasofya Fatih Medresesi’nin Soğukçeşme Sokağı’ndan çekilmiş arka cephesi – Arka kapısında “İSTANBUL BELEDİYESİ KİMSESİZ ÇOCUK YURDU” tabelası bulunmakta, 26 Aralık 1934	102
Şekil 99.	Yeniden yapılan Ayasofya Fatih Medresesi ve Ayasofya Camii, 2022	103
Şekil 100.	Yeniden yapılan Ayasofya Fatih Medresesi, 2022	104
Şekil 101.	Ayasofya Medresesi Tarihsel Değişim Süreci	105
Şekil 102.	Ayasofya Fatih Medresesi temel kazısı sonrası - hava fotoğrafından kırılarak oluşturulmuştur, 1986	109
Şekil 103.	Ayasofya Fatih Medresesi temel rölöve planı, 2008.....	110
Şekil 104.	Ayasofya Fatih Medresesi yapı alanı teslim durumu – Ayasofya kuzeybatı minaresinden bakış, 11 Aralık 2017	110
Şekil 105.	1. Avlu kazı sonrası ortaya çıkan temel duvarları.....	111
Şekil 106.	2. Avlu kazı sonrası ortaya çıkan temel duvarları.....	111
Şekil 107.	Onaylanan rölöve planı, 2019	112
Şekil 108.	Kazı sonrası alanın lazer bulutu tarama planı orthophoto, 2019.....	112
Şekil 109.	Süheyl Ünver’e göre Ayasofya Medresesi’nin alt kat planı, 1953	113
Şekil 110.	Ekrem Hakkı Ayverdi’ye göre Ayasofya Medresesi’nin alt kat planı, 1973	113
Şekil 111.	Kazı ve temizlik sonrası ortaya çıkan tuğla izleri	114
Şekil 112.	Jeoradar (GPR) yöntemiyle tarama yapılan alanlar	114
Şekil 113.	Ayasofya Medresesi sayısal model görseli	115
Şekil 114.	Kullanım amacına göre plan üzerinde kısımlar	117
Şekil 115.	Zemin kat restorasyon planı	117
Şekil 116.	Birinci kat restorasyon planı	117
Şekil 117.	A-A ve C-C kesitleri	118
Şekil 118.	Ayasofya Camii’ne ait çörlenler	118
Şekil 119.	Yeniden yapım tamamlandıktan sonra 2. Avlu.....	119

Şekil 120.	B kısmının bir bölümü yapılmadığı için değişen çatı planı	119
Şekil 121.	Ayasofya Camii ve Ayasofya Medresesi Silüeti.....	120
Şekil 122.	Zemin kat tuğla duvar örülmesi, 26 Kasım 2018	120
Şekil 123.	Kenet, zıvana, paslanmaz bağlantı detaylarını gösteren sistem detay kesiti	121
Şekil 124.	Yerlerine montajı yapılan küfeki taş söveler, Ocak 2019	121
Şekil 125.	Döşeme strüktürü olarak kullanılan lamine ahşap kirişler, 01 Şubat 2019	122
Şekil 126.	Paslanmaz gergi sistemi, 01 Şubat 2019	122
Şekil 127.	Demir profil ve sacdan yapılan tuğla kemer kalıbı 09 Temmuz 2019	123
Şekil 128.	Dış cephelerde horasan sıva işlemi, 25 Eylül 2019.....	123
Şekil 129.	Revak döşemesi ahşap lamine kirişleri, 28 Kasım 2019	124
Şekil 130.	Revak meşe dikmeleri yerlerine montajı yapılırken, 05 Kasım 2019	125
Şekil 131.	Sol ön cephede kalan duvar birleşim detayı.....	125
Şekil 132.	Ön cephe taş ebatlarına göre numaralandırma çalışması	126
Şekil 133.	Ön cephe taş kaplama yapılması, 21 Kasım 2019.....	126
Şekil 134.	Tuğla çatı bacalarının ve horasan sıvalarının yapılması, 21 Kasım 2019	127
Şekil 135.	Birinci kat tamamlandıktan ve döşeme kirişleri yerlerine konulduktan sonra Ayasofya'nın minaresinden yapıya bir bakış, 28 Kasım 2019.....	127
Şekil 136.	Lamine kirişlerin üzerine oturan çatı, 17 Ocak 2020	128
Şekil 137.	Membran döşendikten sonra kiremit döşenirken, 27 Ocak 2020.....	128
Şekil 138.	Ön cephe taşları ve çatı parapetleri tamamlanırken, 24 Ocak 2020...	129
Şekil 139.	Yeniden yapılan Ayasofya Fatih Medresesi'nin ön cephesi, 2022	129
Şekil 140.	Yeniden yapılan Ayasofya Fatih Medresesi'nin 1. avlusu, 2022.....	130
Şekil 141.	Yeniden yapılan Ayasofya Fatih Medresesi'nin çatı görünümü, 2022	130
Şekil 142.	Ayasofya Fatih Medresesi ve Ayasofya Camii, 2022	131
Şekil 143.	Ayasofya ve sol alt köşede Ayasofya Medresesi, 1890	131

Şekil 144.	Soğukçeşme sokağından imaret ve medreseye bakış, 1925.....	132
Şekil 145.	Cornelius Gurlitt'in çizdiği Ayasofya vaziyet planı, 1907	134
Şekil 146.	Yıkılmadan önce medrese avlusuna ve su sarnıcına bakış, 28 Şubat 1935	135
Şekil 147.	Ayasofya Hava Fotoğrafı, 1880-1890'lar	171
Şekil 148.	Ayasofya'ya güneybatı yönünden bakış, 1880-1890'lar	172
Şekil 149.	Cornelius Gurlitt'in çizdiği Ayasofya planı, 1907	172
Şekil 150.	Ayasofya Külliyesi, Alman Mavisi - Pafta No: G 6, 1913	173
Şekil 151.	Ayasofya Külliyesi, Alman Mavisi - Pafta No: G 6/1, 1913-1914....	173
Şekil 152.	Ayasofya Camii ve civarı haritası (Alman Mavileri'nin Osmanlıca kopyası), Pafta No: J 6/1, 1914	174
Şekil 153.	Topkapı Sarayı ve civarı haritası, Pafta No: G 6/1, 1914	174
Şekil 154.	Mühendis Necip Bey Haritası, 1918-1923.....	175
Şekil 155.	Ayasofya hava fotoğrafı, 13 Şubat 1918.....	175
Şekil 156.	Tarihi Yarımada Hava Fotoğrafı, 1930.....	176
Şekil 157.	Ayasofya-Sirkeci istikamet haritasıdır - plan no:1547.....	176
Şekil 158.	Ayasofya-Sirkeci istikamet haritası - plan no:1547	177
Şekil 159.	İstanbul Eminönü Kazası Merkez Nahiyesi - Suat Nirven Haritası, Temmuz 1951	177
Şekil 160.	Henüz yıktırılmamış medreseden Caferiye Sokak'a bakış, 24 Aralık 1934	178
Şekil 161.	Medresenin birinci katından sarnıca bakış, 28 Şubat 1935.....	178
Şekil 162.	Henüz yıktırılmamış medresenin birinci katından bakış, 28 Şubat 1935	179
Şekil 163.	Henüz yıktırılmamış medresenin birinci kat revak fotoğrafı, 28 Şubat 1935	179
Şekil 164.	Topkapı Sarayı surlarından Ayasofya Medresesi'ne bakış, 7 Şubat 1936	180
Şekil 165.	Ayasofya'nın kubbeleri üzerinden medreseye bakış, 7 Şubat 1936 ..	181

Şekil 166.	Ayasofya'nın üzerinden medreseye bakış, 7 Şubat 1936.....	181
Şekil 167.	Medresenin Soğukçeşme Sokağı yönünden arka cephesi, 10 Şubat 1936	182
Şekil 168.	Henüz yıktırılmamış medresenin avlusundan revaklara bakış	183
Şekil 169.	Medrese avlusundan Ayasofya minaresine bakış, 10 Şubat 1936	183
Şekil 170.	Medresenin üst katından bir bakış, 10 Şubat 1936.....	184
Şekil 171.	Ayasofya Medresesi'nin Ayasofya Camii ile ilişkisi, 10 Şubat 1936	184
Şekil 172.	Ayasofya'nın avlusunda İstanbul Alman asarîatika enstitüsü tarafından yapılan kazı fotoğrafı, 1935	185
Şekil 173.	Ayasofya'nın kuzeybatı minaresinden yıkılmış medrese arsasına (arsa içinde henüz yıktırılmamış su sarnıcı görülmektedir.), Caferiye Sokak ve Soğukçeşme Sokağı'na bakış, 14 Nisan 1937.....	185
Şekil 174.	Ayasofya'nın avlusundan yıkılmış medrese arsasına bakış (arsa içinde henüz yıktırılmamış su sarnıcı görülmektedir.).....	186
Şekil 175.	Medresenin bulunduğu arsaya ve arkada imarete bakış, 1963	186

I. GİRİŞ

A. Rekonstrüksiyon Kavramı ve Tarihi

Rekonstrüksiyon, savaş, deprem, yangın, bakımsızlık gibi çeşitli sebeplerle bir kısmı veya tamamı yok olmuş yapıların özgün haline en yakın şekilde tekrar inşa edilmesine denir. Bu yeniden inşa süreci eski projeler, fotoğraflar, yazılı kaynaklar ve arkeolojik kanıtlar gibi tarihi verilere dayanılarak yapılır. Bunu yapmanın amacı ise, anıtsal ve tarihi değeri olan yapıları tarihsel bütünlük içinde koruyup, gelecek nesillere aktarmaktır.

Rekonstrüksiyon, her dönemde tartışılan bir konudur. İnsanlar yapıları tarihsel olarak önemli olaylarla ilişkilendirir. Bu nedenle, yıkılmış veya tahrip olmuş binaları koruma veya yeniden inşa etme sorusu her zaman gündeme gelir. Özellikle 20. yüzyılda I. ve II. dünya savaşlarıyla birlikte rekonstrüksiyon projelerinde artış yaşanmıştır. Birçok tarihi yapı bu dönemden sonra yeniden inşa edilmiştir. Bu tür projelerin yapımına onay verilmesi genellikle söz konusu yapıyla güçlü bir ulusal bağ olması durumunda olur (www.romoe.com, 2023).

Rekonstrüksiyon, mimaride ve tarihi eser korumada önemli bir konudur. Farklı kültür, tarih ve değerleri olan ülkeler rekonstrüksiyona farklı yaklaşımlar sergileyebilmektedir. Örneğin Türkiye hem doğal afetler hem de siyasi çatışmalar nedeniyle birçok tarihi yapıyı kaybetmiştir. Bu binaların bazıları kültürel mirasın korunması ve ulusal kimliğin pekiştirilmesi amacıyla yeniden inşa edilmiştir.

Uluslararası tüzük ve yönetmelikler, mimari rekonstrüksiyon uygulamalarına hassas bir şekilde yaklaşmaktadır. Venedik Tüzüğü, UNESCO ilkeleri, ICOMOS tüzüğü de dahil olmak üzere, bu yasa ve yönetmelikler genellikle koruma ve dikkatli müdahaleyi savunmakta, yeniden inşa çabalarının tarihi kayıtları çarpıtmamasını veya yapının miras değerini zedelememesini sağlamaktadır. Kaybolmuş veya ciddi hasar görmüş yapıların yeniden canlandırılmasına izin verilirken tarihi gerçekliğin korunması için özenli

belgelemeye, geleneksel tekniklerin ve malzemelerin kullanılmasına ve özgün doku ile yeni ilaveler arasında net bir ayırım yapılmasına özen gösterilmektedir.

Mimari rekonstrüksiyon uygulamaları, birtakım uluslararası anlaşmalar, ilkeler, yasalar ve yönetmeliklere tabidir. Uluslararası anlaşmalar ve tüzüklerden bazıları şunlardır:

1. The Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments (1931): Tarihi alanların restorasyonu ve korunması için en önemli belgelerden biridir. Uluslararası iş birliğinin, otantik malzemelerin ve tarihi geçmişe saygı duyulması gerektiğini vurgulamaktadır. (Charter Athens, 1931).

2. Venice Charter (1964): Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) tarafından oluşturulmuştur. Restorasyon ile koruma konusunda genel ilkeler barındırmaktadır. (International Council on Monuments and Sites, 1964).

3. UNESCO World Heritage Convention (1972): Dünya Miras alanlarının korunmasını, gerektiği zaman restorasyon ve rekonstrüksiyon yapılması gerektiğini anlatan uluslararası bir anlaşmadır. (Unesco, 1972).

4. Florence Charter (1982): UNESCO'nun bir parçası olan Uluslararası Bahçeler Koruma Topluluğu (ICOMOS-IFLA) tarafından oluşturulmuştur. Tarihi bahçelerin korunması ve restorasyonu hakkında bilgi vermektedir. (Icomos-Ifla, 1982).

5. Charter for the conservation of historic towns and urban areas (Washington Charter) (1987): Tarihi kentsel bölgelerin korunması ve geliştirilmesi için kapsamlı ilkeler sunmakta, bu bölgelerin kültürel miraslarını ve mimari bütünlüklerini koruyarak yaşanabilir alanlar olarak yönetilmelerini savunmaktadır. ICOMOS tarafından yayımlanan bir kılavuzdur (Icomos, 1987).

6. Charter of Krakow (2000): Tarihi yapıların korunması ve restorasyonu için ilkeler ortaya koyan ve rekonstrüksiyonun etiğini ele alan bir belgedir (De Naeyer, Arroyo ve Blanco, 2000).

7. Principles for the Analysis, Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage (2003): Mimari mirasın korunmasını ve restorasyonunu yönlendirmek için ICOMOS tarafından oluşturulan bir rehberdir (Icomos, 2003).

Bunların dışında kültürel mirasın korunması konusunda uluslararası deklarasyonlar ve manifestolar, öneriler, prensipler, uygulama kuralları, etik kurallar ve tavsiye niteliğinde yayımlanan bildiriler de bulunmaktadır.

Türkiye’de mimari rekonstrüksiyon uygulamaları ülkenin kendine özgü tarihi ve kültürünü ele alırken uluslararası yönetmeliklerle uyumlu ulusal standartlar tarafından yönetilmektedir.

Temel düzenleme niteliğindeki 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, rekonstrüksiyon alanının miras değerini, otantikliğini ve tarihi özgünlüğünü koruması gerektiğini öngörmektedir. T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve bunlara bağlı müdürlükler gibi kurumların yönetmelikleriyle desteklenen bu uygulamalar, her türlü müdahaleden önce titiz bir tarihi araştırma yapılmasını, belgeleme yapılmasını ve özgün dokuya uygun malzeme ve yöntemlerin kullanılmasını gerektirmektedir. Yeniden inşa çalışmaları bu ilkelere uyulmasını sağlayan Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri’nden onay almak zorundadır.

5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun", Türkiye’deki tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların restorasyonu, yenilenmesi ve yapının orijinal işlevinin dışında yeni bir işlevle kullanılması gibi pratikleri kapsayan bir kanundur. Bu kanun yenileme projeleri sırasında yapının veya alanın tarihi ve kültürel değerlerinin korunmasını sağlayarak aynı zamanda risk altındaki alanların güvenliğini artırarak yeniden inşa sürecini düzenler. Yasa aynı zamanda mevcut sosyal dokunun korunmasına odaklanarak bu alanların sosyo-ekonomik açıdan yeniden canlandırılmasını teşvik etmekte, restorasyon ve yenileme çalışmalarının yürütülmesinde kamu-özel sektör ortaklıklarını desteklemektedir.

Ayrıca bu kanun yenileme sürecinin ilgili bakanlık ve yerel yönetimlerin yanı sıra tarihi eserler üzerine uzmanlaşmış kurulların sıkı denetim ve onay mekanizmaları altında yürütülmesini gerektirir.

Tarihi Yarımada ise çok sayıda yasal mevzuata tabi bir bölgedir. Bu mevzuatlar arasında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, İmar Kanunu, Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Belediye Kanunu, Vakıflar Kanunu, Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu, Toplu Konut Kanunu ve Çevre

Kanunu gibi kanunlar bulunmaktadır. Tarihi Yarımada, ilk olarak 1953 yılında Sultanahmet bölgesinin Arkeolojik Park olarak belirlenmesi ile korunan bir bölge haline gelmiştir. 1979 yılında Zeyrek ve 1981 yılında Süleymaniye de koruma alanı olarak tanımlanmıştır. 1995 yılında İstanbul Sur İçi olarak adlandırılan bölge, İstanbul'un tarihi yarımadasını kapsayan bir sit alanı olarak ilan edilmiştir. 2011 yılında İBB tarafından onaylanan "Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı" bulunmaktadır. Ayrıca Tarihi Yarımada için İstanbul Sit Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı tarafından "İstanbul Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı" hazırlanmıştır (Sedes, 2014: 15).

B. Rekonstrüksiyonun Önemi ve Amaçları

Yeniden inşanın mimarlık alanındaki önemi, tarihi bütünlüğün korunması, toplumların yeniden canlandırılması ve afetlere müdahale edilmesi gibi çok yönlü bir anlayışa dayanmaktadır. Yapıları, kent alanlarını ve peyzajları yeniden inşa etme süreci geçmiş ile gelecek arasında bir köprü görevi görerek kültürel mirasın sonraki nesillere aktarılmasını sağlamaktadır. Mimarlar zamandan, ihmalden veya doğal afetten etkilenen yapıları ve mekanları yeniden inşa ederek aynı zamanda kültürel mekanların devamlılığını sürdürmek için de çalışırlar.

Yapıların özgün tasarım, malzeme ve işçiliklerini aslına uygun olarak kullanarak mimari, sosyal ve tarihi değerlerini korumak yeniden inşanın temel hedefidir. Bu süreç aynı zamanda tarihi binaların modern teknolojilerle uyumlu hale getirilirken temel niteliklerinin korunmasını da içerir. Yeniden inşa edilen alanlara dayanıklılık kazandırmak onları gelecekteki felaketlere karşı korur ve mirasımızın devam etmesini sağlar.

C. Yeniden Yapım İsteği ve Kriterleri

Mimaride yeniden inşa isteği, harap olduktan veya yıkıldıktan sonra tarihi yapının karakterinin korunması, miras bağlamları içinde modern kullanıma uyum sağlanması ve afet sonrası sosyal ve kültürel alanların eski haline getirilmesi gibi çeşitli gereksinimlerden ortaya çıkmaktadır. Bu tür yeniden inşaları belirleyen kriterler, yeniden inşa çabalarının tutarlı, gerekçelendirilebilir ve özgün dokuya

ve çevresine duyarlı olmasını sağlamak için özenle oluşturulmaktadır. Bu kriterlerden bazıları şunlardır:

1. Özgünlük (Otantiklik): Yeniden inşa yapılırken tasarım, malzeme ve teknikler açısından yüksek derecede özgünlük için çaba gösterilmelidir. Venedik Tüzüğü gibi tüzüklere uygun olarak, özgün mimari dile ve mekanın özüne saygı her şeyden önemlidir (International Council on Monuments and Sites, 1964).
2. Belgelendirme (Dökümantasyon): Kapsamlı tarihsel araştırma ve özgün durumun belgelenmesi zorunludur. Buna fotoğraf kayıtları, çizimler, projeler, arşiv kayıtları ve kaybolan özelliklerin doğru bir şekilde yeniden yapımında rehberlik edebilecek tüm diğer ilgili materyaller dahildir (Icomos, 2003).
3. Kullanım Amacı: Yeniden inşa edilen binanın yeni kullanım amacının net bir şekilde belirlenmesi esastır. Yeni kullanım yapının özgün değerleriyle uyumlu olmalı ve uzun vadeli korunmasını sağlamalıdır (Australia Icomos, 2013).
4. Bütünlük (Entegrasyon): Yeniden inşa edilen öğeler, yapının ayakta kalan kısımlarıyla sorunsuz bir şekilde bütünleşmelidir. Bu yaklaşım, tarihi yapıya saygı gösterirken yeni eserin yakından incelendiğinde ayırt edilebilir olmasını sağlamaktadır (Nara Icomos, 1994).
5. Sürdürülebilirlik: Rekonstrüksiyon projelerine çevreci hususlar dahil edilmeli, yeni yapıların enerji verimli ve kaynak kullanımında ölçülü olması sağlanmalıdır. Böylece tarihi bütünlükten vazgeçmeden mevcut standartlar karşılanmış olur (Labadi, Giliberto, Rosetti, Shetabi ve Yildirim, 2001).
6. Yasal ve Etik Hususlar (Hukuki ve Ahlaki Hususlar): Yerel, ulusal ve uluslararası yasalara ve rehber ilkelere bağlılık esastır. Yeniden inşanın toplum üzerindeki etkisine ve kültürel mirasın özgünlüğüne ilişkin etik hususları da içerir (Council of Europe, 1985).
7. Topluluk Katılımı (Sosyal Destek): Yerel toplulukların yeniden inşa sürecine dahil edilmesi çok önemlidir. Bu, projenin hizmet verdiği

kişilerle bağını korumasını sağlar ve sahiplenme duygusunu güçlendirir (Paris Unesco, 2011).

Belirtilen kriterler yeniden inşa çalışmalarının sadece teknik açıdan başarılı olmasını değil, aynı zamanda kültürel, sosyal ve etik açıdan da yapısal mirası yeniden ayağa kaldırabilecek bir yaklaşım sunmaktadır.

D. Araştırmanın Hipotezi ve Araştırma Soruları

Bu tezin temel araştırma hipotezi, mimarlık tarihinde başarılı veya başarısız bir biçimde uygulanan rekonstrüksiyon uygulamalarını incelemek ve Ayasofya Fatih Medresesi örneğinde analiz etmektir. Bu çalışmada tarihi mimari alanlarda uygulanan çeşitli rekonstrüksiyon yaklaşımları incelenecek ve bu yaklaşımların kültürel mirasın korunmasındaki önemi anlaşılmaya çalışılacaktır.

Bunu sağlamak için çeşitli araştırma soruları ele alınacaktır.

-Tarihi yapıların korunmasında kullanılan rekonstrüksiyon teknikleri ve yaklaşımları nelerdir? Araştırmada ayrıca Ayasofya Fatih Medresesi'nin özel durumu ve yeniden inşa süreci de incelenecektir.

-Rekonstrüksiyon yapının genel karakterini ve önemini nasıl etkilemiştir?

-Yeniden inşa sırasında koruma ilkeleri dikkate alınmış ve bunlara bağlı kalınmış mıdır?

-Mimari yapıların yeniden inşasında karar verme sürecini etkileyen sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi faktörler nelerdir?

-Yeniden inşasının ardındaki nedenler nelerdir ve ne gibi zorluklarla karşılaşmıştır?

-Ayasofya Fatih Medresesi'nin yeniden inşası koruma ilkeleri açısından geçmiş rekonstrüksiyon uygulamalarıyla nasıl karşılaştırılabilir?

-Teknolojik ve dijital gelişmeler rekonstrüksiyon sürecini nasıl etkilemiştir ve Ayasofya Fatih Medresesi'nin rekonstrüksiyonunda nasıl bir rol oynamıştır?

-Ayasofya Fatih Medresesi'nin yeniden inşası benzer mimari yapılarda gelecekteki yeniden yapım projeleri için bir model oluşturabilir mi?

- Ayasofya Fatih Medresesi'nin yeniden inşasından gelecekteki koruma uygulamalarını etkileyebilecek ne gibi dersler çıkarılabilir?

E. Tezin Bölümleri Hakkında Genel Bilgi

Giriş bölümünde rekonstrüksiyon kavramı, dünyada ve Türkiye'deki tarihsel süreci hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Yeniden yapım isteğinin neden ortaya çıktığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Dünyada ve Türkiye'de yeniden yapım için uyulması gereken yasalar, kanunlar, tüzükler ve ilkeler incelenmiştir. Bu tezin neyi amaçladığı ve hangi sorulara cevap aradığı sorularına yer verilmiştir.

Daha sonra dünyadan ve Türkiye'den başarılı veya başarısız birçok rekonstrüksiyon örnekleri ve Ayasofya Fatih Medresesi'nin yeniden inşası ayrı olarak incelenmiştir.

Sonuç bölümünde ise tüm bu örnekler ve Ayasofya Fatih Medresesi örneği karşılaştırılarak gelecekteki olası yeniden yapım süreçlerini bilgilendirebilecek ve aydınlayabilecek sonuçlara ulaşmaya çalışılmıştır.

II. REKONSTRÜKSİYON UYGULAMALARI

A. Geçmiş Rekonstrüksiyon Uygulama Örnekleri

1. İtalya Milano'daki Sforza Kalesi (Castello Sforzesco)



Şekil 1. Sforza Kalesi Luca Beltrami'nin restorasyonundan önce, 1894-1895 dolaylarında

Kaynak: (milanocastello.it, 2023)



Şekil 2. Sforza Kalesi drone çekimi, 7 Eylül 2018

Kaynak: (commons.wikimedia.org, 2023)

1360-1370 yılları arasında Galeazzo II Visconti (Batı Milano'nun lordu), şehir surlarının yanında bir kale inşa etmiştir. Bu kale Porta Giovia veya Visconti Kalesi olarak da bilinmektedir. Kale dört köşeli ve her köşesinde bir kule bulunmaktadır. 1447'de Milanlılar, erkek varisi olmayan Filippo Maria'nın

ölümünden sonra cumhuriyet ilan etmiş ve eski hükümdarın sarayını tahrip etmişlerdir. Francesco Sforza 25 Mart 1450'de Bianca Maria Visconti ile evlenerek Milano Dükü olmuştur (milanocastello.it, 2023). Şehrin güvenliğini sağlamak amacıyla Francesco Sforza Visconti kalesini yeniden inşa ettirmiştir (en.wikiarquitectura.com, 2023). Kale daha büyük ve daha ihtişamlı bir hale getirilmiştir. Antonio Averulino adlı bir mimar ara kapılarının üzerine bir kule yapmıştır. Bu kule dört katlı, saatli ve heykellerle süslüdür. Bartolomeo Gadio adlı başka bir mimar ise cephenin köşelerine iki büyük dairesel kule eklemiştir. Daha sonra Sforza'nın oğlu Galeazzo Maria avluyu Corte Ducale adlı lüks bir konuta çevirmiştir. Kale, 1706'da Avusturya Habsburg Hanedanı'na geçmiş ve onlar tarafından yıkılmıştır. Odalar hasar görmüş ve sanat eserleri bozulmuştur. Kale daha sonra 1796'da Fransızlar tarafından ele geçirilmiş ve Napolyon tarafından yıkılması emredilmiştir (vitrumlife.it, 2023). Napolyon, kaleyi antik bir tiranlığın sembolü olarak görmüş ve yerine neoklasik bir proje yapılmasını istemiştir. Ancak proje yarım kalmıştır. 1815'te Avusturyalılar geri dönmüştür. 1848'de ise Avusturyalılar'a karşı isyan çıkaran Milanlılar tarafından saldırıya uğramıştır (vitrumlife.it, 2023).

19.yy'da kalenin tekrar onarımına başlanmıştır. Sforzesco Kalesi, farklı dönemlerde restorasyonlar geçirmiştir. Kale 1893 yılında restorasyon ve rekonstrüksiyon sürecine girmiştir. 1892'de ise Luca Beltrami tarafından yapılan çalışmalarda Ghirlanda ve Cavallerizza adlı iki bina yıkılmış ve Spirito'nun iki kapısı yeniden açılmıştır. Daha sonra iki kule eski haline geri getirilmiştir. Rekonstrüksiyonu yapılan Filarete kulesi 24 Eylül 1905 yılında açılmıştır (milanocastello.it, 2023). Bu kuleyi yeniden inşa ederken Francesco Napoletano'nun bir tablosu (Madonna Lia), Pozzobonelli çiftliğinde bulunan bir duvar yazısı gibi kaynaklardan yararlanmıştır. Ayrıca yeniden inşa etmeden önce bu kulenin 1895 yılında tam ölçeğinde ahşap bir modeli yapılmıştır (milanocastello.it, 2023). 1911-1914 yılları arasında mimar Luca Beltrami, kalenin İspanyol hakimiyeti döneminde yıkılan kısımlarını da yeniden inşa etmiştir.

2010 yılında ise kaleyi sağlamlaştırmak ve önceki restorasyonlarla uyumlu hale getirmek için bir süreç başlatılmıştır. Beltrami'nin 1800'lerin sonlarına ait restorasyonları, 1950'de BBPR adlı bir mimar grubu tarafından yapılan

restorasyonlarla uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır (en.wikiarquitectura.com, 2023).

2. İtalya Venedik'teki St. Marco Çan Kulesi (St Mark's Campanile)



Şekil 3. Kulenin yıkılma anı, 14 Temmuz 1902

Kaynak: (buildingfailures.wordpress.com, 2023)



Şekil 4. St. Marco Çan Kulesi, 19 Şubat 2017

Kaynak: (pxhere.com, 2023)

St. Marco Çan Kulesi, Piazza St. Marco meydanında yer alır. Kule, 10. ve 12. yüzyıllar arasında kare şeklinde bir deniz feneri olarak inşa edilmiştir. Tepesi dahil 98,6 metre yüksekliğindedir. Gövdesi oluklu tuğlalar kullanılarak yapılmıştır. Üzerinde beş adet çanın bulunduğu çan kulesini çevreleyen bir sundurma vardır. Kulenin üzerinde 15. yüzyılda eklenen melek Gabriel'in altın kaplama bir rüzgâr gülü bulunan piramidal bir taçı vardır. Yıldırım nedeniyle çıkan yangınlarla birkaç kez hasar görmüş ve 1776'da bir paratoner takılmıştır (www.visitingvenice.net, 2023).

1885'te meydana yapılan kazılarda, kulenin temelini sağlamlığı sorgulanmıştır. 1892 ve 1898'de yazılan raporlar, kulenin güvenli olduğunu ancak bazı tuğlaların değiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Loggeta'nın çatısı onarılırken kulenin sallandığı ve çatlaklar oluştuğu farkedilmiştir. Alçı ile tamir etme girişimleri başarısız olmuş. Bir teknik komisyon kulenin güvenli olduğunu söylemiştir. Ancak yapı 14 Temmuz 1902'de daha fazla ayakta kalamayarak çökmüş, yanında bulunan Loggeta'yı yıkmış ve birçok insan bu sırada ölmüştür. Şehir konseyi, bazılarının karşı çıkmasına rağmen kuleyi yıkılmadan önce olduğu

gibi yeniden inşa etmeyi onaylamıştır. Çalışmalar 25 Nisan 1903'te başlamış ve dokuz yıl sonra orijinal yüksekliğinde ve tasarımında 1912'de bitirilmiştir. Ayrıca Loggeta da orijinal taşlarıyla ve heykelleriyle restore edilmiştir. Daha sonra kulenin temelindeki sıkıntılar nedeniyle 2007'de titanyum plaka ve çubuklar ile iyileştirme çalışmaları yapılmıştır (Yildirim ve Kuruşçu, 2022: 282-283).

Bugün St. Marco Çan Kulesi Venedik'in ana cazibe merkezlerinden biridir. Ziyaretçiler muhteşem bir şehir ve lagün manzarası için kuleyi ziyaret etmektedirler (www.visitingvenice.net, 2023).

3. Almanya Dresden'deki Frauenkirche Dresden



Şekil 5. Frauenkirche Dresden yapım aşamasındayken

Kaynak: (www.frauenkirche-dresden.de, 2023)



Şekil 6. Frauenkirche Dresden güncel

Kaynak: (www.stadtrundfahrt-dresden.de, 2023)

Frauenkirche kilisesi 12-15.yy. arasında Dresden şehrinde yapılmış bir kilisedir. 1726-1743 yılları arasında Mimar George Baehr tarafından inşa edilmiştir (<https://www.frauenkirche-dresden.de>, 2023; www.sacredarchitecture.org, 2023).

2. Dünya Savaşı sırasında 13 Şubat 1945'te şehir bombalanmıştır. Kilise çıkan yangınlarda yanmıştır. Maliyet nedeniyle yapı yeniden yapılamadığı için bir vatandaş bağış kampanyası düzenlemiştir. Bunun üzerine 1993 yılında kazı ve temizleme çalışmalarına başlanmıştır. Bu çalışmalarda fotografik belgeleme, 3d modelleme ve arşiv verileri kullanılmıştır. Yapıda kullanılacak taş, harç gibi malzemelerin seçimine ise çeşitli deneyler sonucunda karar verilmiştir (www.sacredarchitecture.org, 2023).

Arazi çalışmaları tamamlandıktan sonra 1994'te kilisenin yapımına başlanmış ve yapımında birçok mimar, mühendis ve sanatçı çalışmıştır. Yapı 31 Ekim 2005'de tamamlanmış ve açılışı yapılmıştır (<https://www.frauenkirche-dresden.de>, 2023).

4. Almanya Berlin'deki Nikolaikirche Kilisesi



Şekil 7. Nikolaikirche Berlin harap halde, Ağustos 1955

Kaynak: (commons.wikimedia.org, 2023)



Şekil 8. Nikolaikirche Berlin, 14 Haziran 2010

Kaynak: (commons.wikimedia.org, 2023)

Berlin şehrinin en eski yerleşim merkezi Nikolaiviertel'dir, ancak bölgenin kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Protestan bölge kilisesi Nikolaikirche (St. Nikolai), Berlin'de yapılan ilk kilise olarak bilinir. Yapılan

arkeolojik kazılar ve tarihi belgeler yapının tarihinin 13.yy.'da yapıldığını göstermektedir. Kazılar ayrıca Nikolaikirche'nin en eski yapısının Romanesk tarzında bir bazilika olduğunu ortaya koymuştur. 1370'li yıllara gelindiğinde yapının yetersiz kalması nedeniyle 1379'da doğu bölümünde yeni bir inşaat çalışması başlamıştır. Ancak 1380'de şehirde büyük bir yangın çıkmış ve kilise inşa edilememiştir. Kilisenin yapımı uzun yıllar sonra yaklaşık 1470 yılında tamamlanmıştır (www.diegeschichteberlins.de, 2023). Onarım sırasında kilisenin formu Gotik mimariye uygun olarak değiştirilmiş ve nefleri genişletilmiş, yan duvarlar payandalarla desteklenmiştir. Kilise 1460'ların sonunda bir başka onarım daha geçirmiş ve tonozlu bir çatı, yeni bir sütun düzeni ve bir çan kulesi eklenmiştir. Kilisenin güneybatısına Liebfrauen Şapeli de inşa edilerek kilise son halini almıştır (Yarligaş, 2016: 34-47).

Kilise 19. yüzyıla kadar birçok müdahaleye maruz kalmış ve 1876-78 arasında ise Hermann Blankenstein yönetiminde büyük bir yenileme gerçekleştirilmiştir. Blankenstein, orta çağdan kalma güney kulesini yıkarak yerine sivri külahlı iki kule inşa ettirmişti (www.diegeschichteberlins.de, 2023). Kilisenin çan kulesi ile gövdesinin arasındaki çatlakları tehlikeli bulmuş ve kiliseyi kapsamlı bir şekilde onarmıştır. Onarım sırasında kilisenin mimari üslubu Neo-Gotik tarza dönüştürülmüştür. İkinci çan kulesi granit taş ve tuğla ile inşa edilmiş ve üzerine külahlar yerleştirilmiştir. Kilisenin iki çan kuleli görüntüsü 2. Dünya Savaşı'nda bombalanana kadar devam etmiştir (Yarligaş, 2016: 34-47).

İkinci Dünya Savaşı'nda bombalanan Nikolaikirche büyük zarar gördü: 1944'te kuleleri yıkıldı, 1945'te nefi alev aldı ve ortaçağdan kalma tonozlarla kuzeydeki sütun dizisi 1949'da çöktü (www.diegeschichteberlins.de, 2023). Savaştan sonra ise kilisenin sağlam kalan duvarları güçlendirilmiş, molozlar temizlenmiş ancak kilise uzun süre kullanılmamıştır. 1969-1970 yıllarında kilisenin tamamen yıkılması gündeme gelmiş ama kilisenin koruma derneği buna karşı çıkmıştır. Kilisenin bir kısmı korunarak tarih müzesine dönüştürülmüştür. Bu amaçla kilisenin çatısının ve çan kulelerinin yerine modern tasarımlar yapılmış ama bu proje de hayata geçirilememiştir (Yarligaş, 2016: 34-47).

Doğu Almanya, Berlin'in 750. kuruluş yıldönümü için Nikolaviertel'i yeniden inşa etmeye karar vermiştir. Bu amaçla bir proje yarışması yapılmış ve mimar Günther Stahn ve ekibi yarışmayı kazanmıştır. Stahn'ın projesi başlangıçta

daha modernist bir tarzda iken, uygulamada daha klasik bir tarza yaklaşmıştır. Proje kapsamında mahalleye çok sayıda apartman, mağaza ve restoran da yapılmıştır. Nikolaikirche'nin 1981'de yeniden inşa çalışmalarına başlanmış ve Nikolaikirche orta çağdaki iç görünümünü geri kazanmıştır. Kilise, 13. yüzyıldan kalma tek özgün bölümü olan çan kuleleri dışında birkaç kez yeniden inşa edilmiştir. Nikolaikirche 14 Mayıs 1987'de 750. yıl kutlamalarıyla büyük bir törenle müze olarak açılmıştır (www.diegeschichteberlins.de, 2023; Yarlgaş, 2016: 34-47).

5. Bosna-Hersek Mostar'daki Mostar Köprüsü ve Çevresi



Şekil 9. Mostar köprüsü yıkılmış halde

Kaynak: (i.arkeolojikhaber.com, 2023)



Şekil 10. Mostar köprüsü, 22 Nisan 2016

Kaynak: (pixabay.com, 2023)

Mostar'daki tarihi köprünün yeniden inşası Mostar Belediyesi, Dünya Bankası, UNESCO ve bağışçı ülkelerin ortaklaşa yürüttüğü bir pilot projeydi. UNESCO'nun başlıca talebi, özgün malzeme ve tekniklerin kullanılmasıydı (Popovac ve Catovic, 2011: 149-152).

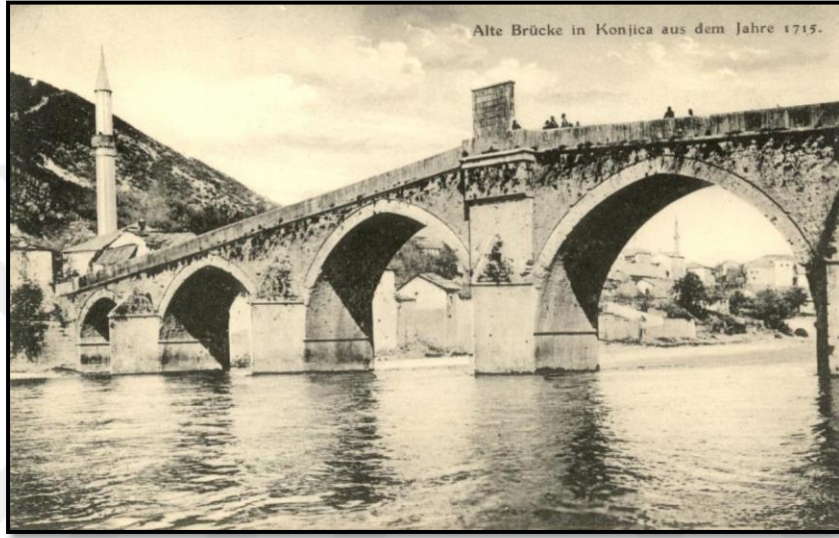
Yeniden inşa edilen Tarihi Köprü ve Eski Mostar Şehri toplumsal uzlaşının, uluslararası iş birliğinin ve farklı kültürel, etnik ve dini toplulukların bir arada yaşamasının sembolü olmuştur (whc.unesco.org, 2023). Yeniden inşa etme fikri, köprü yıkıldıktan hemen sonra, UNESCO'nun 10 Mart 1994 tarihli "Reconstruction of the Stari Most" çağrısında ortaya çıkmıştır (www.wonders-of-the-world.net, 2023). Eski Köprüyü yeniden inşa etme ve çevresini restore etme projesi, UNESCO, Dünya Bankası ve Mostar şehri arasında bir ortaklık olarak Temmuz 1998'de başlatılmıştır (whc.unesco.org, 2023).

Mostar Köprüsü, Bosna Hersek'in Mostar şehrinde Neretva Nehri üzerinde bulunan ve 1557-1566 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu tarafından inşa edilen bir taş köprüdür. Mimar Sinan'ın öğrencisi olan Mimar Hayreddin tarafından inşa edilmiştir. (Sert, 2015: 2735-2750).

1993 yılında, Yugoslavya iç savaşı sırasında Mostar şehri Hırvat ve Boşnak güçleri arasında çıkan çatışmalara sahne oldu. Bu çatışmalar sırasında Mostar Köprüsü 9 Kasım 1993 tarihinde Hırvat topçusu tarafından vurularak yıkılmıştır.

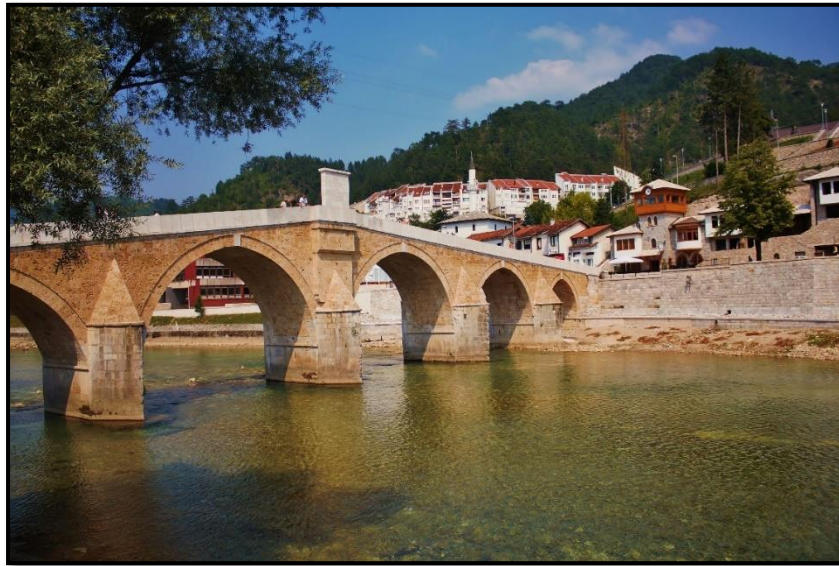
Köprünün yeniden inşası 2001 ve 2004 yılları arasında gerçekleşmiştir. Köprünün yeniden inşasında özgün haline sadık kalınmış ve köprüden arta kalan doğal taşlar ve bölgeden çıkarılan kireç taşları kullanılmıştır. Mostar Köprüsü 23 Temmuz 2004 tarihinde yapılan bir törenle kullanıma açılmıştır. Yeniden inşa edilen köprü 2005 yılında UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası Listesi'ne dahil edilmiştir (Sert, 2015: 2735-2750).

6. Bosna-Hersek Koniçe'deki Konjic Köprüsü



Şekil 11. Konjic köprüsü, 1715

Kaynak: (pbs.twimg.com, 2023)



Şekil 12. Konjic köprüsü, 28 Nisan 2011

Kaynak: (commons.wikimedia.org, 2023)

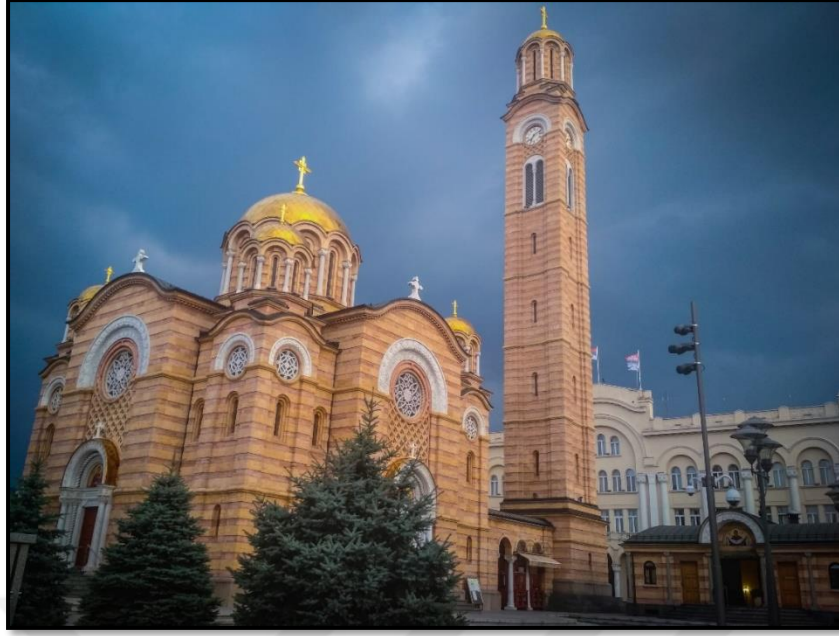
Köprü, Bosna Hersek'in Konjic kasabasında bulunmaktadır. Sultan IV. Mehmet 1682-1683 yıllarında altı kemerli taş bir yapı olarak inşa edilmiştir (www.gzt.com, 2023). Balkanlar'daki Osmanlı köprü mimarisinin güzel bir örneğidir ve Bosna Hersek'in milli anıtıdır (www.bosnahersek.ba, 2023). Köprü, Mart 1945'te geri çekilen Alman ordusu tarafından patlatılarak yıkılmıştır. Daha sonraları beton olarak yapılan bu köprü kötü durumundan dolayı 2003 ve 2009 yılları arasında Avrupa'nın maddi desteğiyle TİKA tarafından yeniden inşa edilmiştir (historija.ba, 2023). Köprü inşa edilirken malzeme olarak kenetli, kurşunlu traverten ve geleneksel harç kullanılmıştır.

7. Bosna-Hersek Banja Luka'daki Cathedral of Christ the Saviour



Şekil 13. Cathedral Of Christ The Saviour bombalandıktan sonra, 1941

Kaynak: (prijedor24h.net, 2023)



Şekil 14. Cathedral Of Christ The Savior güncel

Kaynak: (www.wallpaperflare.com, 2023)

Cathedral of Christ the Saviour Türkçe’de Kurtarıcı İsa Katedrali anlamına gelmektedir. Yapı Banja Luka, Bosna Hersek’te 21.yy’ da yapılmıştır. Kilise "Day of Salvation" yani kurtuluş günü töreniyle 1939 yılında ibadete açılmıştır (dbpedia.org, 2023).

Almanların 12 Nisan 1941’deki bombardımanı sırasında tapınak vurulmuş ve sunak bölümü (apsis) ağır hasar görmüştür. Aynı yılın Mayıs ayında, Ortodoks Sırp, Yahudiler ve Romanlar sistematik olarak yok eden bir Nazi örgütünün üyeleri kilisenin tuğla tuğla tümüyle yıkılmasını emretmiştir. Kilisenin kalıntıları başka projeler için inşaat malzemesi olarak kullanılmıştır (dbpedia.org, 2023).

Banja Luka Ortodoks cemaati süren iç savaşa rağmen izin almış ve yeni bir kilise inşa etmeye başlanmıştır. Kilise, eski fotoğraflar ve projelerinin bir kısmı sayesinde yıkılan kilisenin yerine aslına uygun olarak yapılmıştır. Mimarların yalnızca projeyi modern teknolojiler kullanarak birleştirmesi gerekmiştir (usefultravelarticles.com, 2023).

Kilise, Cathedral of Christ the Saviour (Kurtarıcı İsa Katedrali) adı altında yeniden inşa edildi. Çünkü bu arada Banja Luka’da 1963-1969 yılları arasında yıkılan kilisenin anısına Holy Trinity adıyla bir kilise inşa edilmişti. Cathedral of

Christ the Saviour ise 2004 yılında tamamlanmıştır (usefultravelarticles.com, 2023).

8. Bosna-Hersek Banja Luka'daki Ferhad Paşa Camii



Şekil 15. Ferhad Paşa Camii harap halde, 1993

Kaynak: (sarajevotimes.com, 2023)



Şekil 16. Ferhat Paşa Camii, 2016

Kaynak: (www.gzt.com, 2023)

Ferhat Paşa Camii, Bosna Hersek'in Banja Luka şehrinde bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Bosna valisi ve sadrazamı Ferhad Paşa Sokolović

tarafından 1579 yılında yaptırılmıştır. Ancak 7 Mayıs 1993 yılında Bosna Savaşı sırasında Sırp'lar tarafından yıkılmıştır (www.lonelyplanet.com, 2023).

Cami, tek kubbeli ve minareli, sade bir şekilde inşa edilmiştir. Caminin şadırvanlı bir avlusu, haziresi, Ferhad Paşa ve yakınları için üç türbesi ve sonradan eklenen bir saat kulesi vardır. Caminin duvarları, kubbesi ve mihrabı çiçek motifleri, hat ve çeşitli geometrik desenlerle süslenmiştir. Cami aynı zamanda ses akustiği ve halıya benzeyen ahşap tavanıyla da tanınıyordu (www.masjidinfo.net, 2023).

Bosna Savaşı (1992-1995) sırasında Banja Luka, şehirdeki Müslüman varlığının tüm izlerini ortadan kaldırmaya çalışan Sırp Cumhuriyeti'nin (Republika Srpska) kontrolü altındaydı (www.habername.com, 2023).

Savaş 1995 yılında sona ermiştir. Banja Luka'da yıkılmış olan camilerin yeniden inşası için çalışma başlatılmıştır. 2001 yılında caminin rekonstrüksiyonu için temel atılmıştır. Ancak temel atma töreni sırasında Sırp'ların saldırıları sonucu bir kişi ölmüş ve onlarca kişi de yaralanmıştır (www.bbc.com, 2023).

Caminin özgün tasarımı ve süslemeleri tarihi belge ve fotoğraflara dayanılarak aslına uygun bir şekilde yeniden yapılmıştır. Öğrencilik yıllarında caminin birçok eskiz çizimini yapan Muhamed Hamidovic caminin nasıl yeniden yapacağına dair fikir vermiş ve öncülük etmiştir. Caminin 1968'de bir deprem sonucu hasar görmüş ve o zaman çizim ve şemalar yapılmış olması da işine yaramıştır (www.theguardian.com, 2023). Özgün taşların yaklaşık üçte ikisi kurtararak yeniden kullanılmıştır. Yeniden inşanın tamamlanması 14 yıl sürmüş ve yaklaşık 8 milyon Euro'ya mal olmuştur (www.bbc.com, 2023).

Yıllar süren çaba ve zorlukların ardından cami sonunda yeniden inşa edildi ve 2016 yılında yeniden açılarak Müslüman toplum ve şehir için tarihi ve manevi değerini geri kazandı. Ferhat Paşa Camii, yıkılışından tam 23 yıl sonra, 7 Mayıs 2016 tarihinde yeniden açılmıştır.

9. Bosna-Hersek Foça'daki Foça Alaca Camii



Şekil 17. Foça Alaca Camii

Kaynak: (www.cnnturk.com, 2023)



Şekil 18. Foça Alaca Camii, güncel

Kaynak: (tr.wikipedia.org, 2023)

Hasan Nezir Camii olarak da bilinen Alaca Camii, Bosna Hersek Foça'da bulunan Osmanlı döneminden kalan bir camidir. Ünlü mimar Mimar Sinan'ın yakın iş arkadaşı Hasan Vezir tarafından 1549 tarihinde yapılmıştır (www.aa.com.tr, 2023). Cami, Bosna Hersek'in kültürel mirası ve UNESCO Dünya Mirası Listesi'nin bir örneği olarak kabul edilmektedir (www.bosnahersek.ba, 2023).

Ancak cami, Bosna Savaşı (1992-1995) sırasında Sırp güçleri tarafından tamamen yıkılmıştır (www.cnnturk.com, 2023).

Türkiye Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Bosna Hersek İslam Cemaati arasındaki iş birliği sonucunda 2014 yılında Foça Alaca Camii'nin yeniden inşasına başlanmıştır (www.arkeolojikhaber.com, 2023). Caminin yapımında kullanılan taşlar farklı yerlerden toplanmıştır. Bazı taşlar da Bosna Hersek'in bir başka tarihi şehri olan Mostar'dan getirilmiştir (www.aa.com.tr, 2023).

Alaca Camii'nin yeniden inşası altı yıllık bir çalışmanın ardından 2019 yılında tamamlanmıştır (www.vgm.gov.tr, 2023).

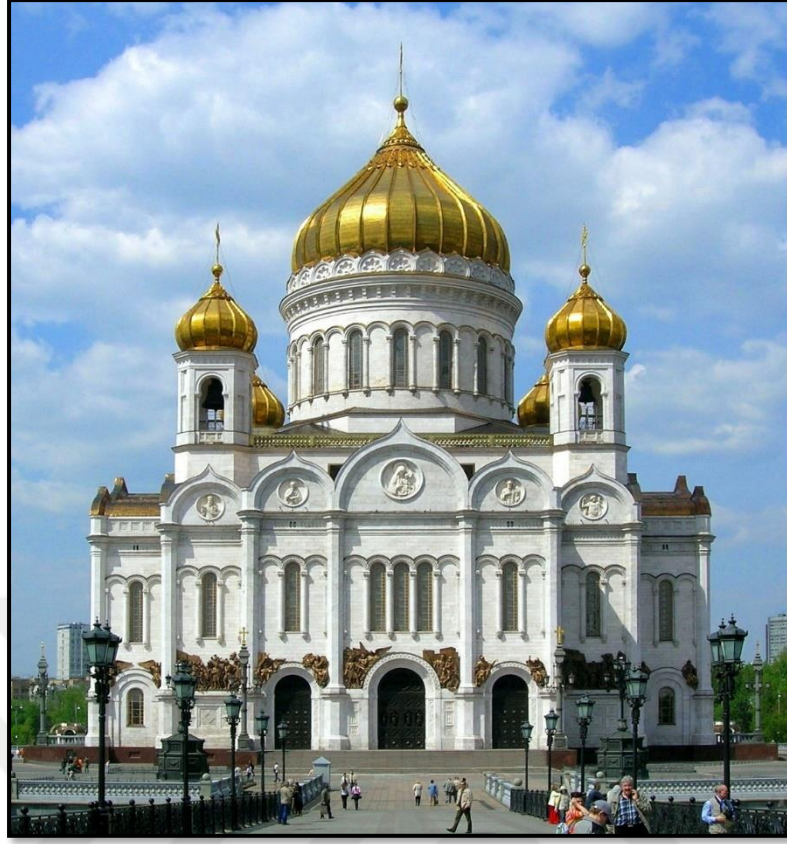
Alaca Camii sadece bir ibadet yeri değil, aynı zamanda Türkiye ile Bosna Hersek arasındaki dayanışmanın ve dostluğun da bir anıtıdır. Zorluk ve refah dönemlerinde birbirlerine destek olan iki ulusun ortak tarih ve değerlerinin bir göstergesidir (timebalkan.com, 2023).

10. Rusya Moskova'daki Cathedral of Christ the Saviour



Şekil 19. Cathedral of Christ the Saviour, 1903

Kaynak: (fr.m.wikipedia.org, 2023)



Şekil 20. Christ the Savior Cathedral, 23 Ağustos 2011

Kaynak: (tr.wikipedia.org, 2023)

Mimari olarak Ayasofya’ dan esinlenerek yapıldığı söylenen katedral 103m yüksekliğiyle dünyanın en yüksek Doğu Ortodoks kilisesidir. Moskova’ nın en önemli klisesi olarak kabul edilen bu yapının 1995 yılında inşasına başlanmış ve 19 Ağustos 2000 tarihinde açılışı yapılmıştır (sourceessay.com, 2023).

İlk yapı 1883’ de Çar I. Aleksandr tarafından yaptırılmıştır. Bulunduğu yere Sovyetler Sarayı yapılması için Joseph Stalin tarafından Aralık 1931’ de yıktırılmıştır. Sarayın inşaatına 1937 yılında başlanmış ancak Alman işgali sebebiyle tamamlanamamıştır (www.newworldencyclopedia.org, 2023).

Alan yirmi yıl boyunca boş bir arsa olarak kalmış ve 1950’li yıllarda ise açık hava yüzme havuzu yapılarak kullanılmıştır. 1900’lü yılların sonlarına doğru ise Sovyet Rusya hükümetinden izin alınarak halktan bağış toplanmış ve bugünkü kilisenin inşasına başlanmıştır. (justfunfacts.com, 2023). Katedral ayrıca bir müze olarak da kullanılmaktadır. İç duvarlarda mermer ve bronz kabartma figürleri bulunmaktadır (hum54-15.omeka.fas.harvard.edu, 2023).

11. İngiltere York'daki Barley Hall



Şekil 21. Barley Hall harap halde, 1978

Kaynak: (bookstains.wordpress.com, 2023)



Şekil 22. Barley Hall, güncel

Kaynak: (www.dayoutwiththekids.co.uk, 2023)

Barley Hall, İngiltere'nin York şehrinde bulunan ve ilk olarak 1360 yılında Nostell Manastırı rahipleri tarafından yaptırılan bir orta çağ konağıdır. Daha sonra, yün ticareti ve kamu işlerinde önde gelen Snawsell'ler de dahil olmak üzere birçok varlıklı ve nüfuzlu aileye ait olmuştur. Bu konak, daha büyük bir bina kompleksinin parçası haline gelip özgün halini kaybedene kadar yüzyıllar boyunca kademeli olarak değiştirilmiş ve büyütülmüştür. 20. yüzyıla geldiğinde,

modern bir cephenin arkasına gizlenmiş ve ofisler, atölyeler ve depolar olarak kullanılmıştır. 1980’de geriye kalan yapı yıkılmak üzeredir ve 1984’te neredeyse apartman dairesine dönüştürmüştür (www.eheritageofficial.com, 2023).

1984 yılında York Arkeoloji Vakfı mülkü satın almış ve Barley Hall’un tarihini ve arkeolojisini ortaya çıkarmak için büyük bir kazı ve araştırma projesi başlatmıştır. Kazılar, salonun ahşap örgü duvarlı, kiremit çatılı ve merkezi bir avlusu olan ahşap çerçeveli bir yapıya sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Salon iki ana kanattan oluşmaktadır: mutfak, kiler, yağhane ve hizmetlilerin odalarını içeren hizmetçi dairesi ve büyük salon, salon ve lord ile leydinin özel odalarını içeren güney cephesi. Kazı çalışmaları ayrıca çanak çömlek, metal işleri, deri, tekstil ürünleri ve hayvan kemikleri gibi, sakinlerin günlük yaşamına ve faaliyetlerine ışık tutan çok sayıda eseri de ortaya çıkarmıştır (www.intarch.ac.uk, 2023; somesourcessay.org, 2023).

York Arkeoloji Vakfı, Barley Hall’u Snawsell ailesinin kullandığı 15. yüzyılın sonlarındaki görünümüne göre yeniden inşa etmeye karar verdi. Rekonstrüksiyon çalışması arkeolojik buluntulara, tarihi belgelere ve çağdaş çizimlere dayandırıldı. Amaç, orta çağ ortamını görüp dokunabilecek ve koklayabilecek ziyaretçiler için otantik ve etkileyici bir deneyim yaratmaktır. Rekonstrüksiyon, orijinal ahşap iskeletin, duvarların ahşap olarak yeniden inşa edilmesini, modern çatının kiremitlerle değiştirilmesini ve odaların orta çağ mobilyaları, tekstil ürünleri ve mutfak eşyalarının taklitleriyle yenilenmesini içeriyordu. Yeniden inşada ayrıca elektrikli aydınlatma, ısıtma ve yangın güvenliği gibi modern özellikler de dikkat çekmeyecek şekilde gizlenmişti (www.intarch.ac.uk, 2023; somesourcessay.org, 2023).

Barley Hall’un yeniden inşası 1990 yılında tamamlanmış ve 1993 yılında halka açılmıştır. O zamandan beri popüler bir cazibe merkezi ve York’un orta çağ mirasını kutlayan çeşitli etkinliklere, sergilere ve faaliyetlere ev sahipliği yapan değerli bir eğitim kaynağı haline gelmiştir (www.barleyhall.co.uk, 2023).

12. İran Bam'daki Bam Şehri ve Kalesi



Şekil 23. Deprem öncesi Bam, 2002

Kaynak: (commons.wikimedia.org, 2023)



Şekil 24. Deprem sonrası Bam, 2003

Kaynak: Manafpour, A.



Şekil 25. Bam, 2019

Kaynak: Karimi, A.

Bam, İran'ın güneydoğusundaki Kerman ilinde, Pakistan sınırına yakın bir şehirdir. Kültürel peyzajı ve dünyanın en büyük kerpiç kaleleri olan Arg-e Bam'ı ile ünlüdür. Arg-e Bam, M.Ö. 6. yüzyıldan 4. yüzyıla kadar uzanan Ahameni dönemine kadar dayanır ve 11. yüzyıla kadar canlı bir ticaret merkezi olmuştur. 2003 yılındaki bir depremde ciddi şekilde zarar görmesine rağmen o zamandan beri kısmen restore edilmiştir (whc.unesco.org, 2023; en.unesco.org, 2023).

Arg-e Bam'ın yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, arkeolojik ve tarihi kaynaklara göre en azından M.Ö. 6. Yüzyıla veya daha öncesine kadar uzandığı söylenebilir. Kale, M.S. 7. ila 11. yüzyıllar arasında gelişme ve refahının doruğuna ulaşmış, ipek ve pamuklu kumaşlar üreten önemli bir ticaret merkezi olmuştur (whc.unesco.org, 2023).

Bam şehri, kerpiç katmanları, güneşte kurutulmuş kerpiç tuğlalar, kubbe ve kemer yapılardan oluşan geleneksel mimariyi kullanarak yapılmış bir yerleşim yeridir. Bam Kalesi, dünyanın en büyük kerpiç yapılarından biri olup yaklaşık 180.000 m²'lik bir alanı kaplamaktadır. Vali konutları, yerleşim alanları, çarşı, cami, okul, kışla, ahırlar ve kuleler gibi farklı bölümlerden oluşmaktadır. Kale'nin yeraltı sulama kanallarına dayanan karmaşık bir içme suyu, drenaj ve kanalizasyon sistemi bulunmaktadır (www.irun2iran.com, 2023).

Bam şehri ayrıca şehrin savunma sisteminin bir parçası olarak inşa edilen, şimdilerde harabe halinde olan Qal'eh Dokhtar (Kız Kalesi, yak. 7. yüzyıl), Emamzadeh Zeyd Mezarı (11-12. yüzyıl) ve Emamzadeh Asiri Mezarı (12. yüzyıl) gibi bir takım kale ve kalelerden oluşmaktaydı. Bu yapılar, kerpiç tuğlalar ve tonozlar kullanılarak benzer bir teknikle inşa edilmiştir. Bam, doğal ve kültürel çevresiyle uyum içinde inşa edilmiş olan bir orta çağ kalesi örneğidir ve İran'ın zengin mimari mirasının bir kanıtıdır.

Bam şehri ve çevresi 6,6 büyüklüğünde bir depremle ciddi şekilde zarar görmüştür. Depremde birçok insan kaybı yaşanmış, birçok bina hasar görmüştür.

Binaların yaklaşık %90'ı ağır hasar almıştır. Hasarlar duvarların, çatıların ve temellerin çökmesi, kayması gibi şekillerde ortaya çıkmıştır. Çatısı ağır, büyük açıklıkları olan, düzensiz şekillerde ve zayıf temelleri olan binalar en savunmasız olanlar olmuştur (Beygi ve Khosravi, 2020; Gharaati, 2006).

Deprem ayrıca şehrin ve çevresinin içme suyu, elektrik, iletişim, ulaşım ve sağlık tesislerine de zarar verdi. Geleneksel yeraltı sulama kanalları, yer hareketleri ve kuyu çökmesi nedeniyle ciddi şekilde bozuldu. Elektrik hatları ve trafolar hasar gördü, bu da şehirde ve yakındaki köylerde elektrik kesintilerine neden oldu. Telefon hatları ve mobil ağlar da etkilendi, bu da kurtarma ve yardım operasyonlarının iletişimini ve koordinasyonunu engelledi. Yollar ve köprüler hasar almış veya enkaz tarafından kapalı durumdaydı. Bu da etkilenen bölgelere ulaşmayı zorlaştırdı. Hastaneler ve klinikler tahrip olmuştu ve yaralı insanların çok olması nedeniyle yetersiz kalmıştı. Tıbbi malzeme ve personelin yetersiz kalmasıyla ciddi bir sağlık krizi de yaşanmıştır. Deprem ayrıca şehrin kültürel mirasına ve özellikle dünyanın en büyük kerpiç binası ve UNESCO Dünya Mirası olan Bam Kalesi (Arg-e Bam)'a da zarar verdi (Nadim F vd., 2004: 119-153; iranicaonline.org, 2023; Yamazaki, Yano ve Matsuoka, 2005: 329-336).

Yeniden yapım projesi, 2003 depremi sırasında ciddi şekilde zarar gören Bam'ın kültürel mirasını ve kentsel dokusunu restore etmeyi ve yerel toplumun yaşam koşullarını ve dayanıklılığını artırmayı amaçlamıştır.

Projeye İran hükümeti (Kültürel Miras, Turizm ve El Sanatları Bakanlığı, El Sanatları ve Turizm Organizasyonu ICHTO), UNESCO, Dünya Bankası, Japonya, İtalya, Fransa gibi ülkeler ve kuruluşlar katılmaktadır (whc.unesco.org, 2023; welcometoiran.com, 2023).

Proje birkaç zorlukla karşı karşıyadır, örneğin:

- Hasarın büyüklüğü ve yeniden yapılanmanın karmaşıklığı, uzun vadeli disiplinli bir yaklaşım ve yüksek düzeyde koordinasyon ve yönetim gerektirir.
- Geleneksel malzemelerin, tekniklerin az ve hassas olması nedeniyle çamurdan tuğlaların, harçların, sıvanın, katkı maddelerinin kalitesinin dikkatli bir şekilde seçilmesini ve sürekli olarak kontrol edilmesini gerektirir.
- Bölgenin deprem riski; deprem güçlendirmeleri, erken uyarı sistemleri, acil planlar ve farkındalık kampanyalarının dahil olduğu kapsamlı bir afet risk yönetimi gerektirir.

Bam Kalesi ve tarihi şehrinin yeniden yapımında kullanılan ana inşaat malzemeleri, kil, kum, su ve samandan yapılan kerpiç tuğlalar olarak öne çıkmaktadır. Bu tuğlalar güneşte kurutularak şekillendirilir. İnşa sürecinde

tuğlaların bir arada kalmasını sağlamak için kil, kum, su ve kireç karışımından oluşan özel bir harç kullanılır. Kerpiç duvarlarını korumak ve kaplamak amacıyla uygulanan sıva ise, kil, kum, su, kireç ve alçıdan yapılmış olup, birden fazla kat şeklinde duvarlara uygulanır. Bu malzemelerin kalite ve dayanıklılığını artıran katkı maddeleri içinde saman, hayvan kılı, hayvan gübresi, kül, tuz ve bitüm gibi malzemeler bulunur. Yerel palmiye ağaçlarından elde edilen ya da dışarıdan getirilen kereste malzemesi, yapıların çatılarını, zeminlerini ve açıklıklarını desteklemek için tercih edilirken; taşlar ise temel, köşe ve kemer gibi yapısal noktaları güçlendirmek amacıyla yakın çevredeki taş ocaklarından temin edilir veya eski yapıların molozlarından geri dönüştürülerek elde edilir (www.deutschland.de, 2023; commons.wikimedia.org, 2023).

Yenilenme süreci sırasında esas olarak basit ve manuel ekipmanlar kullanılmaktadır. Kerpiç tuğlaları şekillendirmek ve standart boyutları olan ölçülerine ulaştırmak için ahşap çerçeveler kullanılmaktadır. Yapıların kemerlerini, kubbelerini ve tonozlarını oluşturmak ve stabil bir şekilde tutmak için, yapının tasarımı ve açıklığına uyacak farklı boyut ve şekillerdeki ahşap kalıplar tercih edilir. Yapıların duvarları, çatılar ve zeminler üzerinde çalışmak veya bu bölümlere erişmek amacıyla kullanılan ahşap iskeleler inşaat süreçlerinde ana malzemelerdir (www.deutschland.de, 2023; commons.wikimedia.org, 2023).

Bam, İran ve dünyadaki kerpiç mimarisinin ve kültürel peyzajının özel bir örneğidir. Bu kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi önemlidir. Ayrıca şehirdeki sosyal ve ekonomik faaliyetlerin ve fırsatların daha iyi hale getirilmesi gerekmektedir. Bu durum nüfusun gelirini ve istihdamını artırırken bölgenin rekabet gücünü artıracaktır. Yerel toplumun da güçlendirilerek projeye katılım sağlamaları, yeni beceriler kazanmaları ve mirasa sahip çıkmaları önemlidir. Ulusal, uluslararası ortakların da kaynaklarını, uzmanlıklarını paylaşmaları ve projeden deneyim kazanmaları önemlidir. Yeni yöntemler ve standartlar geliştirilmelidir. Bu sayede kerpiç mirasının ve tarihi şehirlerin gelecek nesillere aktarılması ve korunması sağlanabilir.

13. Polonya Varşova Kenti



Şekil 26. Varşova Polonya, 2. Dünya Savaşı sonrası

Kaynak: (notesfrompoland.com, 2023)



Şekil 27. Varşova Polonya, 2018

Kaynak: (www.istockphoto.com, 2023)

Eylül 1939’da Polonya’nın işgali sırasında Luftwaffe (Alman Hava Kuvvetleri), Polonya Varşova’ya hava saldırısı gerçekleştirmiştir. Bu işgal aynı zamanda II. Dünya Savaşı’nın başlama sebeplerinden olmuştur.

Birkaç yıl sonra, Nisan 1943'te Yahudi'lerin direnmesi sebebiyle Heinrich Himmler'in emriyle şehir Wehrmacht tarafından bombalanmıştır. Polonya 1945'teki kurtuluşundan sonra başkenti yeniden inşa etmek için çok çaba sarfetmiştir (historynewsnetwork.org, 2023).

Yeniden inşa çalışmaları sırasında, hasar görmüş binalar mümkün olduğunca özgün tasarımlarıyla yeniden inşa edilmiştir. Bunun için, Varşova'nın tarihi bölgelerinde bulunan kalan yapılar dikkate alınarak, hasar görmüş binaların planları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca, dönemin proje çizimleri, fotoğrafları ve diğer belgeler gibi kaynaklardan da faydalanılmıştır (whc.unesco.org, 2023).

Varşova'nın yeniden inşası büyük bir emek ve finansman gerektiren bir projedir. Bu konuda, Polonya hükümeti ve çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanan fonlar büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, şehir sakinlerinin ve yerel sivil toplum örgütlerinin katılımı da projenin başarısını desteklemiştir (whc.unesco.org, 2023).

UNESCO tarafından 1972 yılında hazırlanan "UNESCO World Heritage Convention", tarihi mirasın korunması konusunda uluslararası bir anlaşmadır. Otantiklik, Dünya Mirası Listesi'ne kabul için en temel kriterlerden biri olarak kabul edilmektedir. Ancak özgünlük kriteri farklı şekillerde yorumlandığından, rekonstrüksiyonlar da Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilebilmektedir. 1978 yılında Varşova'nın tarihi merkezi Dünya Mirası Alanı olarak teklif edildiğinde özgünlük tartışmaları gündeme gelmiştir. Dünya Mirası Komitesi, %85'i yeniden yapılmış olan Varşova'nın otantiklik kriterini karşılayıp karşılamadığını değerlendirmek üzere uzmanları çağırmıştır. ICOMOS'un olumlu görüş bildirmesiyle Varşova Dünya Mirası Listesi'ne 1980 yılında eklenmiş, ancak gelecekte yeniden inşa edilmiş diğer kültürel varlıkların liste dışında bırakılması gerektiği de belirtilmiştir (Mazlum, 2014: 72-77).

Sonuç olarak Varşova'nın yeniden inşası, mimari dilin ve şehir planlamasının birlikte kullanılmasıyla gerçekleştirilen büyük bir projedir. Bu süreçte, Varşova'nın tarihi ve kültürel mirası korunarak modern bir şehir oluşturulmuştur.

14. Fransa Carcassonne Kenti



Şekil 28. Carcassonne Şehri, 1862–1927 arası

Kaynak: Enlart, C.



Şekil 29. Carcassonne Şehri, 2017

Kaynak: Look, J.

Carcassonne, tarihi MÖ 800'lere kadar uzanan etkileyici bir şehirdir. Antik Carsac yerleşimi, saldırılara karşı savunma için stratejik olarak konumlandırılmıştır. Roma döneminde şarap ticaretinden faydalanarak önemli bir

mola yeri ve alışveriş merkezi haline gelmiştir. Şehrin mimari tarihi, Orta Çağ dönemine kadar uzanmaktadır. 11. yüzyılda, Trencavel Hanesi hakimiyeti altında olan Carcassonne’da, Saint-Nazaire ve Saint-Celse Bazilikası ve bir palatium gibi önemli binalar inşa edilmiştir. 13. yüzyılda, şehir yeni bir sur duvarıyla (Galya-Roma Surları) çevrilmiştir.

Orta Çağ’ın sonlarında Carcassonne’nin önemi azalmış ve şehir yavaşça düşüşe geçmiştir. 19. yüzyılda, şehir harabe durumuna gelmiş ve hatta 1804’te Napolyon döneminde kaleler listesinden çıkarılmıştır.

Ancak 19. yüzyılda tarihçi, arkeolog ve Carcassonne belediye başkanı Jean-Pierre Cros-Mayrevieille ve mimar Eugène Viollet-le-Duc öncülüğünde yenileme çalışmaları başlamıştır (www.remparts-carcassonne.fr, 2023).

Viollet-Le-Duc, Narbonnaise kapısının restorasyonunu üstlenmiş ve daha sonra tüm surların ve kulelerin restorasyonu için görevlendirilmiştir. Uzun bir belgeleme ve planlama sürecinden geçen proje, Viollet-Le-Duc’ün ölümünden sonra tamamlanmıştır. Yaklaşımı, duvarların özgün kısımlarını korurken, eksik bölümleri genellikle kendi çizim ve tasarımlarına dayanarak yeniden inşa etmektir. Meslektaşı Paul Boeswillwald, rekonstrüksiyonlarda Viollet-Le-Duc’ün detaylı çizimlerinden faydalanarak devam etmiştir (Ersen, 2015: 9). UNESCO 1997’de Carcassonne’yi bir orta çağ kentinin mükemmel bir örneği olduğunu göz önünde bulundurarak Dünya Mirası Listesi’ne eklemeye karar vermiştir (whc.unesco.org, 2023).

Orta çağ kenti eski görkemine kavuşturulmuş ve her yıl milyonlarca ziyaretçiyi kendine çekmiştir.

15. Japonya Mie’deki Ise Grand Shrine



Şekil 30. Ise Grand Shrine, 2015

Kaynak: Tanuki, Z.

Ise Grand Shrine dünyanın en eski dinlerinden olan Şinto (Shinto)'nun koruma geleneğinin bir örneğidir. Zengin görünümü ve her yirmi yılda bir yeniden inşa edilmesi için harcanan çabayla ünlüdür. MS 7. yüzyıldan itibaren İmparatoriçe Jito döneminde yeniden inşa uygulaması başlatılmıştır. Ise Grand Shrine, Japonya'da eşsiz ve karmaşık tasarımıyla bilinen ünlü bir tapınaktır. Tapınak, bölgedeki büyük ve etkileyici binalar arasında öne çıkmaktadır (www.worldhistory.org, 2023).

Tapınak restore edilmek yerine tamamen yıkılmakta ve her seferinde sıfırdan yeniden inşa edilmektedir. Bu uygulamanın kökleri eski inançlara dayanmaktadır ve yüzyıllardır sürdürülmektedir. Her yapı aslına benzeyecek şekilde tekrar inşa edilir. Her seferinde bütün bir tapınağı sıfırdan inşa etme fikri tuhaf görünse de bu Japon kültüründe alışılmış ve kabul görmüş bir ritüeldir. Ise Büyük Tapınağı'nın en son yeniden inşası 2013 yılında tamamlanarak 62. kez yeniden inşa edilmiştir. Tapınak 2033 yılında yıkılıp yeniden inşa edilene kadar mevcut yerinde kalacaktır. Bu süreç, toplam 124 tapınağın bulunduğu Ise kentindeki her tapınak için tekrarlanmaktadır (www.milliyet.com.tr, 2023).

Yeniden inşanın kendisi özenli ve hayranlık uyandıran bir çabadır. Geleneksel aletleri ve inşaat yöntemlerini kullanan deneyimli ustalar, bazıları 400 yıl öncesine dayanan 12.000 adet selvi ağacı tomruğunu temin ederek sürece başlarlar. Bu tomruklar tapınağı çevreleyen değerli ormanlardan özenle seçilir ve her bir parçanın yapılar için gerekli olan boyut ve kalite standartlarını karşılaması sağlanır (www.worldhistory.org, 2023).

Tapınağın her yeni versiyonu oluşturulduktan sonra, bitişiğindeki arsa boş bırakılır. Bu boş arazi daha sonra yirmi yıl içinde tapınağın gelecekteki yeri olarak belirlenir. Bu boş araziye, önceki tapınağın tüm detaylarını taklit ederek geçici bir tapınak inşa edilir. Yeni tapınak tamamlandığında hem eski hem de yeni tapınakların aynı anda bulunduğu bir zaman yaşanır. Tapınağın ömrü 20 yıl kabul edilmektedir. Bu dönüşüm doğadaki yaşam ve ölüm döngüsünü temsil ettiği inancına dayanmaktadır. Goshintai (kutsal nesneler) de dahil olmak üzere tapınağın en kutsal ve temel bileşenleri mevcut binalardan yeni inşa edilenlere

aktarılır. Mücevherler, kıyafetler, kılıçlar gibi tapınağın diğer kutsal nesnelerinin birçoğu da aynen yeniden yapılır (www.milliyet.com.tr, 2023).

Ancak, yenilenme döngüsü ana binaların yeniden inşa edilmesiyle sona ermemektedir. Kompleks içindeki 43 yapı da her 40 yılda bir yeniden inşa edilerek tüm tapınağın sürekli bakımının yapılması ve yenilenmesi sağlanmaktadır (www.worldhistory.org, 2023). Bu zahmetli ve zaman gerektiren sürecin önemi sadece inşaatın ötesindedir. Bu ritüel rekonstrüksiyonlar sayesinde Ise Grand Shrine, Japon halkının kalıcı ruhunun ve dini bağlılığının canlı ve yaşayan bir kanıtı olmaya devam etmektedir.

16. İstanbul Fatih'teki Fatih Camii



Şekil 31. Fatih Camii

Kaynak: (www.ademder.org.tr, 2023)



Şekil 32. Fatih Camii

Kaynak: (www.fatih.bel.tr, 2023)

İstanbul'daki Fatih Camii, Fatih Sultan Mehmet olarak da bilinen Sultan 2. Mehmed tarafından 1462-1470 yılları arasında yaptırılmıştır. Atik Sinan olarak bilinen ünlü Mimar Sinaneddin Yusuf bin Abdullah tarafından tasarlanan cami, İstanbul'un dördüncü tepesinin biraz kuzeyinde, Karaman mahalleleri arasındaki eski Havariyyun Kilisesi'nin yerine inşa edilmiştir.

Fatih Camii, tarihi boyunca çeşitli onarım ve tadilatlardan geçmiştir. Caminin ilk inşasından sonra, ahşap kraliyet locasının 1509 yılında bir depremin ardından yeniden inşa edildiği düşünülmektedir. Sonraki yıllarda, cami 1557, 1648 ve 1754 yıllarında meydana gelen depremlerden de zarar görmüş ve yapısal bütünlüğünü korumak için onarılmıştır. Ayrıca, 1633 yılındaki büyük İstanbul yangını sırasında caminin minareleri ve külahları yanmıştır. Ayrıca, 1698 yılında yakındaki bir baruthanede meydana gelen patlamada caminin kubbesi hasar almıştır.

Ancak Fatih Camii'nin en önemli yeniden inşası 1766 yılındaki büyük depremin ardından gerçekleşmiştir. Caminin kubbesi çökmüş, duvarları ağır hasar görmüş ve neredeyse onarılamaz duruma gelmiştir. Bu tarihi ve dini dönüm noktasının restore edilmesinin önemini fark eden Sultan III. Mustafa, caminin tamamen yeniden inşası için bir emir vermiştir. Yeniden inşa süreci başlamış ve başlangıçta Fatih Vakfı'nın sekreteri Haşim Ali Efendi'ye projeyi denetleme sorumluluğu verilmiştir. Ancak daha sonra onun yerine Defterdâr-ı Şıkk-ı Evvel Sârım İbrâhim Efendi bina sorumlusu olarak görevlendirilmiştir. Temeli 1767'de atılan cami inşaatı çeşitli görevlilerin öncülüğünde devam etmiştir.

Daha sonraları 1769'da Sârım İbrâhim Efendi'nin yerine Darbhâne-i Âmire Emîni İzzet Mehmet Efendi bina emini olmuştur. Depremden öncekinden daha büyük olarak yapılan Fatih Camii padişahın da katılımıyla 25 Nisan 1771 tarihinde tamamlanarak açılmıştır (Köse, 2013: 86-87; Usta, 1997).

Yapının yeniden inşasından sonra yapılan onarımlar ve restorasyonlar ise şunlardır:

-Caminin minareleri 19. yüzyıla kadar tek şerefeliyken, 19. yüzyılda birer şerefe daha eklenmiş ve boyutları yükseltilmiştir.

-1894 depreminden sonra minare külahları yeniden yapılmıştır.

-Vakıflar Umum Müdürlüğü, Cumhuriyet'in ilk yıllarında cami korumasında pek etkili olamamıştır.

-Cami dernekleri tarafından onarımlar gerçekleştirilmiş olsa da bu onarımlar kayıtlara geçmemiş ve izinsiz uygulamalar olmuştur.

-Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından, 1949-1953 yılları arasında Ekrem Hakkı Ayverdi liderliğindeki bir ekip tarafından yapılan bir proje ile özgün barok kalem işlerinin bulunduğu Fatih camiyi restore etmiştir. Restorasyon çalışmaları sırasında, klasik tarzda taklitler yapılan kısımlar kaldırılarak, özgün detaylar açığa çıkarılmış ve onarımlar yapılmıştır. Bu yaklaşım, bilimsel koruma prensipleriyle uyumlu olup, Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından atanan Bilim Kurulu'nun da katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

-1953'te bir kararla onarımlarda proje ve izin alınması gerektiği belirtilmiştir.

-1959 yılında da cami dernekleri tarafından yapılan onarımlara ilişkin kararlar alınmıştır.

-1986'da kurumlar arasındaki anlaşmazlıklar, fikir ayrılıkları ve koordinasyon eksiklikleri Fatih Camii'nin onarımlarında etkili olmuştur.

-2007-2011 yılları arasında gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarında daha sistemli bir koruma anlayışı izlenmiştir (Coşkun, 2019: 55-59).

Bütün bu yeniden yapım ve sorunlu restorasyonlara rağmen bugün Fatih Camii, Osmanlı mimarisinin bir sembolü ve İstanbul'un önemli bir tarihi ve kültürel simgesi olarak varlığını sürdürmektedir.

17. İstanbul Eyüpsultan'daki Eyüp Sultan Camii



Şekil 33. Eyüp Sultan Camii, 1952

Kaynak: (www.facebook.com, 2023)



Şekil 34. Eyüp Sultan Camii

Kaynak: (www.youtube.com, 2023)

İstanbul'daki ilk Eyüp Camii, Evliya Çelebi ve Ayvansarayı tarafından mimari özellikleri hakkında bilgi verecek şekilde tarif edilmiştir. Evliya Çelebi'ye göre cami, mihrap tarafında daha küçük bir yarım kubbe bulunan, ancak o kadar yüksek olmayan kubbeli bir yapıya sahipti. İçinde sütun ya da ayak yoktu, ancak merkezi kubbeyi çevreleyen kemerler vardı. Mihrap ve minber sanatlı bir şekilde dekore edilmemişti ve hünkâr mahfili sağ tarafta yer alıyordu. Biri sağ tarafta, diğeri kible girişi olarak hizmet veren iki kapısı vardı. Fatih Sultan Mehmed zamanında inşa edilen ilk caminin doğu-batı ekseninde merkezi bir kubbe ve yanlarda iki yarım kubbesi bulunduğu söylenmektedir (Derin, 2016: 182-185).

İlk Eyüp Camii yıllar içinde çeşitli onarımlar ve eklemeler geçirmiştir. 1690 yılında çıkan bir yangında caminin hünkâr mahfili, bir minaresi ve kubbesi zarar görmüştür. Hasarlı alanlar onarılmış ve cami üç ay içinde yeniden ibadete açılmıştır. Ayrıca 1723-1724 yıllarında, zaten bakımsız durumda olan minarelere yıldırım isabet etmiş ve minareler ikişer şerefeli olarak yeniden inşa edilerek iki katlı hale getirilmiştir.

Ayverdi'ye göre, ilk cami 1766 depreminde onarılamayacak derecede hasar gördüğü için 1798 yılında yeni bir Eyüp Camii inşa edilmiştir. Yeni caminin inşasına 1798 yılında başlanmış ve kısa sürede bitirilerek 1800 yılında

tamamlanmıştır. İnşaat, bina emini Uzun Hüseyin Efendi tarafından denetlenmiştir. Sultan 3. Selim 1800 yılında Cuma namazını ile yeni caminin açılışını yapmıştır. Eyüp Camii bugün İstanbul'da önemli bir cami olmaya devam etmektedir (Derin, 2016: 182-185).

18. İstanbul Beyoğlu'ndaki Cihangir Camii



Şekil 35. Cihangir Camii

Kaynak: (www.turanakinci.com, 2023)

Cihangir Camii 16. yüzyılda bir saltanat camisi olarak inşa edilmiştir. Adını genç yaşta ölen Şehzade Cihangir'den almıştır. Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sine (1976) göre, Bizans döneminde orman olan Tophane semtinde bir manastır vardı. Cihangir Camii'nin bu manastırın yerinde inşa edildiği söylenir (Türker, 2015).

Caminin inşası, Kanuni Sultan Süleyman tarafından oğlu Cihangir için bir hayır işi olarak ve ona dini sevap kazandırması niyetiyle yaptırılmıştır. Cihangir doğuştan bedensel engelli olmasına rağmen "eğri", "kambur" gibi lakaplarla anılmaktaydı. Ancak yetenekli ve duyarlı bir şehzadeydi.

Babalarının Nahcivan seferi sırasında idam edilen ağabeyi Şehzade Mustafa'nın ölümü Cihangir'i derinden etkiledi. Doktorların çeşitli ilaçlarla tedavi etme çabalarına rağmen Cihangir'in sağlığı kötüleşti. Kardeşinin idamından elli gün sonra vefat etti ve naaşı İstanbul'a gönderildi. Şehzadebaşı

Camii'nin bahçesindeki kardeşi Şehzade Mehmet'in türbesine defnedildi (Türker, 2015).

16. yüzyılda caminin bulunduğu alan ormanla çevrili dağlık bir araziydi. İlk yapı Mimar Sinan tarafından olmak üzere cami tarih boyunca 5 kez yanmış ve yeniden inşa edilmiştir. İlk tasarımla herhangi bir benzerliği kalmamıştır. Son olarak 1889-90 yıllarında Sultan Abdülhamid döneminde yeniden yapılmıştır.

Cami incelendiğinde son cemaat yerinin sadece tavan seviyesine kadar inşa edildiği ve kuzeybatı köşesinin minaresinin 1966 yılından sonra eklendiği tespit edilmiştir. Ancak bu minare daha sonra 1978 yılında yıkılmış ve 1981 yılında Vakıflar İdaresi tarafından özgün minarenin tasarımına uygun olarak yeniden inşa edilmiştir (Taşkin, 2019: 94-100; Türker, 2015).

Caminin avlusunda 1663 yılında vefat eden Cihangir-i Hasan Efendi'nin türbesi de bulunmaktadır. Şahin yuvası gibi Boğaz'a bakan Cihangir Camii tüm Cihangir semtine de adını vermiştir.

Yeni arşiv kayıtlarına göre cami inşaatının Sarkis Bey'in (Balyan) gözetiminde gerçekleştirildiği teyit edilmiştir. Sarkis Bey'in 1878'de devlet başmimarı olduğu bilinmektedir. Bu da caminin son mimarının Sarkis Balyan olduğunu göstermektedir (Taşkin, 2019: 94-100).

19. İstanbul Fatih'teki Âşık Paşa Hüseyin Ağa Camii



Şekil 36. Âşık Paşa Hüseyin Ağa Camii, 1936

Kaynak: Encümen Arşivi



Şekil 37. Aşık Paşa Camii

Kaynak: Cangül, C.

Âşık Paşa Hüseyin Ağa Camii'nin kesin inşa tarihi bilinmemekle birlikte 1546 tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri'nde caminin ve vakfiyelerinin bölgede mevcut olduğundan bahsedilmektedir.

Cami kesme taştan inşa edilmiştir ve kareye yakın bir planı vardır. Minaresi bir kemerle camiye bağlanmıştır ve kubbe seviyesine kadar binanın dışına uzanmaktadır. Cami, 231 metrekarelik bir avlu ile 12x12 metrelik bir alandadır. Kubbenin çapı 8m'dir. Caminin mihrabı alçıdan, minberi ve kürsüsü ahşaptan yapılmıştır. Kible tarafındaki duvarda, üzerinde hatla "İsmi Celâl" ve "İsmi Nebî" isimleri yazılmış iki müzeyyen pencere vardır. Ayrıca giriş kapısının üzerinde Hüseyin Ağa tarafından gerçekleştirilen yeniden ihya çalışmalarını gösteren 1783 tarihli kitabeli bir mezar taşı bulunmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017; kulturenvanteri.com, 2023).

Yapı 1782 yılında çıkan bir yangında büyük hasar görmüş ancak Hüseyin Ağa tarafından yeniden ihya edilmiştir. Camiye onun adıyla "Hüseyin Ağa

Camii" adı verilmiştir. 1918 yılında Cibali yangınında tekrar zarar görmüş ancak daha sonra Vakıflar Müdürlüğü tarafından onarılmıştır.

Caminin bulunduğu sokak duvarında 16. yüzyıl çeşmelerinin en güzel örneklerinden biri olan kesme ve yontma taştan yapılmış güzel bir çeşme bulunmaktadır. Cami, 1971 ve 2007 yıllarında Vakıflar Müdürlüğü tarafından tekrar restorasyondan geçirilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017; kulturenvanteri.com, 2023).

20. İstanbul Fatih'teki Kadı Hüsameddin Çamaşırcı Hacı Mustafa Efendi Onsekiz Sekbanlar Camii



Şekil 38. Sekbanbaşı Haziyesi ve Onsekiz Sekbanlar Camii, 1954

Kaynak: Encümen Arşivi



Şekil 39. Onsekiz Sekbanlar Camii

Kaynak: Şaşmaz, E.

Kadı Hüsameddin Çamaşırcı Hacı Mustafa Efendi Onsekiz Sekbanlar Camii, İstanbul'un Kemalpaşa semtinde ve İBB Sarayı'nın hemen yanında yer almaktadır. İlk olarak 16. yüzyılda Kadı Hüsameddin Çelebi tarafından inşa edilmiş ve daha sonra bir yangından sonra 1755 yılında Çamaşırcı Hacı Mustafa tarafından yeniden inşa edilmiştir.

Yapı kare planlı, kagir duvarlı ve ahşap çatılıdır. Düz tavanlıdır ve çatısı kiremitle kaplıdır. Yedi adet penceresi ve bir de balkonu vardır. Caminin minaresi tuğladan yapılmıştır. Girişin sağ tarafında bir tuvalet ve hemen karşısında 5-6 musluklu küçük bir şadırvanı bulunmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017).

Tarihi rivayetlere göre, İstanbul kuşatması sırasında şehit düşen birçok asker, şehit düştükleri yerlere defnedilmiştir. Caminin kurucusu Kadı Hüsameddin Çelebi, İstanbul'un fethi sırasında ölen onsekiz sekban askerin anısına onların mezarlarını cami mezarlığına dahil ettirmiştir. Bunun sonucunda cami "Onsekiz Sekbanlar Camii" olarak anılmaya başlanmıştır. Cami, 1755 yılında çıkan bir yangından sonra Çamaşırcı Hacı Mustafa Efendi tarafından yeniden ihya edilmiştir. Daha sonraları cami 1865 ve 1960 yıllarında da onarım görmüştür (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017).

Genel olarak Kadı Hüsameddin Çamaşırcı Hacı Mustafa Efendi Onsekiz Sekbanlar Camii İstanbul'un en uzun isimli camisi olarak ve İstanbul'un fethi şehitleriyle bağlantılı bir yer olarak tarihi önemi ile bilinmektedir.

21. İstanbul Fatih'teki Akbıyık Camii



Şekil 40. Akbıyık Mescidi, 2019

Kaynak: (kulturenvanteri.com, 2023)

Akbıyık Camii İstanbul'un tarihi sur içi bölgesinde bulunmaktadır. Akbıyık Camii ilk olarak 1464 yılında inşa edilmiştir. İlk banisi Muhyiddin Efendi'dir. Cami, zaman içinde bakımsızlık nedeniyle harap haline gelmiştir. Daha sonra 1950 yılında yeniden yaptırılmıştır. Mevcut yapı özgün halini tam olarak yansıtmamaktadır. Mescid, İstanbul sur içinde Mekke'ye en yakın mescit olduğu için "Evvel-i Kible" olarak nitelendirilmektedir. (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017; www.ensonhaber.com, 2023).

22. Bursa Yıldırım'daki Irgandı Köprüsü



Şekil 41. Irgandı Köprüsü, 1905

Kaynak: Sébah&Joallier



Şekil 42. Irgandı Köprüsü, güncel

Kaynak: (www.iskenderun.org, 2023)

Irgandı Köprüsü, Bursa'nın en önemli yapılarından biridir ve Gökdere Nehri üzerinde bulunmaktadır. Tarihe göre köprü, 1442 yılında Tüccar Muslihiddin tarafından inşa edilmiş ve Mimar Abdullah Timurtaş tarafından tasarlanmıştır. Bu köprü, Osmangazi ve Yıldırım ilçelerini birbirine bağlamaktadır (yildirim.gov.tr, 2023).

Köprünün eski bir kagir yapı olduğu bilinmektedir ve kayıtlara göre üzerinde 31 dükkân ve bir cami bulunmaktadır. Ayrıca köprünün ana tonozunun her iki tarafında ahırlar (depolama alanları) yer almaktadır. Ancak, 1855 depremi sırasında köprü büyük hasar görmüş ve ahşap dükkanların yeniden inşa edilmesiyle bu hasarlar giderilmeye çalışılmıştır (Göçmen, 2021: 267-283; yildirim.gov.tr, 2023).

Maalesef, 1922’de Yunanlılar Bursa’yı terk ederken köprüyü bombalayarak yıkmıştır. Ancak, 1949 yılında köprü betonarme olarak yeniden inşa edilmiş ve orijinal plana göre 60 cm yükseltilmiştir. Köprünün restorasyon çalışmaları ise 1988 yılından 2004 yılına kadar süren çeşitli bireysel ve kurumsal çabalar ile gerçekleştirilmiştir. Sonunda, 2004 yılındaki restorasyon çalışmalarıyla köprü yeniden 19. yüzyıldaki haline getirilebilmiştir (Göçmen, 2021: 267-283).

23. İstanbul Beykoz’daki Göksu Mihrişah Valide Sultan Camii



Şekil 43. Mihrişah Valide Sultan Camii, tarihi bir fotoğraf

Kaynak: (www.tarihi.ist, 2023)



Şekil 44. Mihrişah Valide Sultan Camii, 2014

Kaynak: (www.tyb.org.tr, 2023)

İstanbul'un tarihi dokusunu oluşturan önemli yapılar arasında yer alan Mihrişah Valide Sultan Mescidi, Beykoz Göksu'da yüzyıllardır varlığını sürdürmüş ancak zaman içinde türlü nedenlerle zarar görmüş bir yapıdır. Mihrişah Sultan tarafından 1750 yılında inşa ettirilen bu cami, Osmanlı döneminin izlerini taşıması ve mimari değeri ile dikkat çekmiştir. Yılların getirdiği yıpranmayla, II. Mahmut döneminde 1835'te bir restorasyon sürecinden geçerek yeniden hayat bulmuş, fakat 20. yüzyılın başlarına doğru farklı sebeplerle yıkılmış ve bir dönem cami olarak kullanılmamıştır (www.tarihi.ist, 2023).

Caminin farklı amaçlar için kullanılması tepki çektiği için tamamen yıktırılmıştır (www.tarihi.ist, 2023).

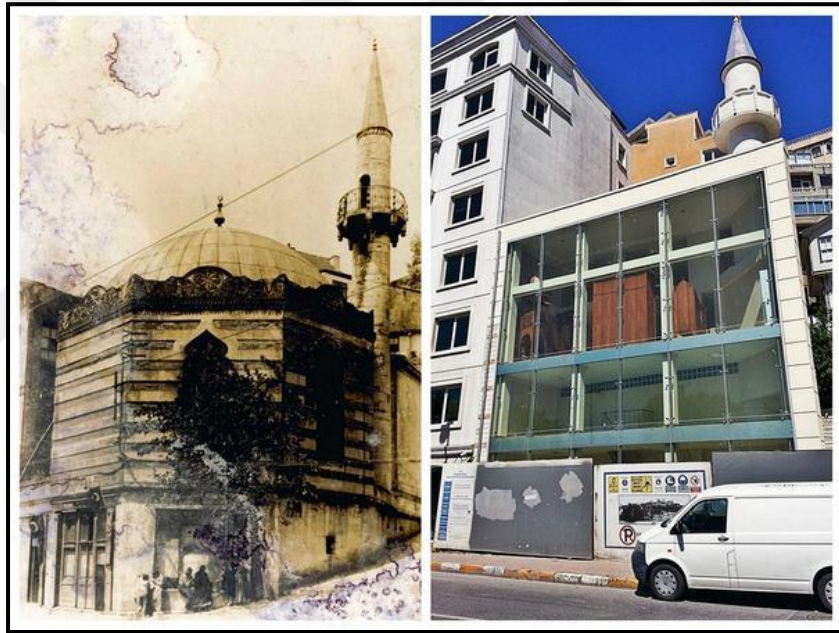
Yapılan kazı çalışmaları sonucunda caminin yeri tespit edilmiştir. Ancak elde somut belgelerin olmaması sebebiyle proje aşamasına geçilememiştir. Araştırmalar ve kazılarla desteklenen sonraki süreçte, 2004 yılında, belgeler ve kazı bulguları ışığında caminin tescil edilerek yeniden inşası için gerekli izinler alınmıştır (Eriş, 2014: 26-34).

Rekonstrüksiyon süreci, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun ilke kararları doğrultusunda, mevcut arşiv belgelerinden yararlanılarak, özgün plan şeması, malzeme ve yapım tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

14 yıl süren bir çalışmanın ardından, 2011 yılında restorasyon projesi Kurul tarafından onaylanmış ve böylece Mihrişah Vâlide Sultan Mescidi'nin yeniden inşasına izin verilmiştir. Proje sonucunda, Mihrişah Sultan Camii'nin aslına uygun olarak yeniden yapımı tamamlanarak 2014'te ibadete açılmıştır (Eriş, 2014: 26-34; www.tarihi.ist, 2023).

Yeniden inşa edilmiş olan Mihrişah Vâlide Sultan Mescidi, dikdörtgen planlı, tek minareli ve ahşap çatılı bir yapıdır. Duvarları almaşık örgülü, sıvalı ve sade bir yüzeye sahip olan cami, geleneksel mimari özelliklerini yansıtan bir şekilde yeniden inşa edilmiştir.

24. İstanbul Beyoğlu'ndaki Süheyl Bey Camii



Şekil 45. Süheyl Bey Camii, tarihi ve modern hali

Kaynak: (www.arkeolojikhaber.com, 2023)

Aslen 1591 yılında hayırsever Süheyl Bey tarafından inşa edilen ve ünlü Mimar Sinan eseri İstanbul'daki Süheyl Bey Camii'nin meşhur bir geçmişi vardır. Cami başlangıçta sekizgen planı ve kubbesiyle klasik Osmanlı mimarisinin bir örneği iken, yol genişletme çalışmaları nedeniyle 1957 yılında yıkılmıştır (kulturenvanteri.com, 2023).

Yıllar sonra, 2010 yılında yapılan bir çalışmayla beraber caminin minare ve duvar kalıntıları bulunmuş ancak özgün yapının bir kısmının yol üzerinde kaldığı

anlaşılmıştır. Bunun sonucunda İstanbul 2 Nolu Koruma Kurulu minarenin özgün konumunda tekrar inşa edilmesi ve alana modern bir cami projesi yapılması kararını almıştır. Bu doğrultuda yapılan projeyi de onaylamıştır.

2014 yılında tamamlanan yeni bina, özgün tasarımından tamamen farklıdır. Özgün caminin tarihi önemine rağmen, İstanbul 2 Numaralı Koruma Kurulu bu modern tasarıma onay vermiştir. Bu karar, daha önceki yol genişletmeleri nedeniyle yeniden inşa edilebilecek alan azaldığı ve caminin özgün boyutlarında yeniden inşa edilmesinin imkânsız hale geldiği gibi değerlendirmelere dayanıyordu. Dr. Yaşar Çoruhlu'ya göre amaç, caminin adını yaşatmaktır (kulturenvanteri.com, 2023; www.arkitera.com, 2023).

Tamamlanan modern cami projesi, yeni binanın caminin tarihi ve kültürel mirasına saygı göstermediğini düşünen korumacıların ve halkın eleştirilerine yol açmıştır. Bu konu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde de tartışılmasıyla beraber siyasi bir duruma da yol açmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, tasarıma onay veren kurul üyeleri hakkında soruşturma başlatmıştır.

Kurul üyeleri savunmalarında, yeniden inşa için sınırlı alan ve mevcut yol altyapısı gibi kısıtlamalarla karşı karşıya olduklarını ileri sürmüşlerdir. Bilimsel olarak doğru bir rekonstrüksiyonun mümkün olmadığına karar vererek, bunun yerine en azından caminin adını ve anısını çağdaş bir tasarımla korumayı tercih etmişlerdir. Yeni yapıyı sembolik veya temsili bir cami olarak görmüş ve bu koşullar altında mümkün olan en iyi çözümün bu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Böylece ortaya özgün yapıyla alakası olmayan ancak aynı ismi taşıyan bir dini yapı ortaya çıkmıştır (www.arkitera.com, 2023).

25. İstanbul Fatih'teki Abdi Subaşı Camii



Şekil 46. Abdi Subaşı Camii, 2014

Kaynak: (www.tripadvisor.com.tr, 2023)

İlk olarak 15. yüzyılda Abdi Subaşı tarafından yaptırılan Abdi Subaşı Camii, birçok kez yeniden inşa edilmiştir. Bitmiş bir vakfiye ile bakımsız hale geldikten sonra, 1539 yılında Kanuni Sultan Süleyman döneminde (1520-1566) Kırkçeşme su kaynağının müfettişi ve dönemin tanınmış hamisi Mahmut Ağa tarafından yeniden inşa edilmiştir. Yeniden inşası için ünlü mimar Mimar Sinan görevlendirilmiştir. Cami 1941 yılında çıkan yangında tekrar hasar görmüş, sadece minare ve çeşme kaideleri kalmıştır. 1989 yılında Hacı Musa Bayraktar tarafından Vakıflar Müdürlüğü gözetiminde yeniden inşa edilmeye başlanmıştır. Yenilenen cami 1996 yılında Ramazan ayında ibadete açılmıştır (www.istanbuldakicamiler.com, 2023).

Cami, dikdörtgen planlı olup tuğla ve taştan yapılmıştır. Ayrıca çimento ile sıvanmıştır. Tavanı ahşap malzemeden yapılmış ve çitalarla kare şeklinde bölünmüştür. Kiremit çatılıdır. Caminin bir avlusu bulunmamaktadır. Sol tarafta

ve iki bina arasında yer alan minareye ise bir köprü ile geçiş sağlanmaktadır. Minarenin şerefesi taştan tek parça halinde yapılmış olup gövdesi ise tuğla ve taş kullanılarak inşa edilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017; www.istanbuldakicamiler.com, 2023).

Yapı her ne kadar geleneksel görünümlü olsa da çimento sıvalıdır. Yeniden inşa çalışmaları Vakıflar İdaresi'nin denetiminde yapılmış olsa da özgün yapıyla alakası olup olmadığına ise bu çalışmada ulaşılamamıştır.

26. İstanbul Fatih'teki Ali Fakih Camii



Şekil 47. Ali Fakih Camii

Kaynak: (www.turanakinci.com, 2023)

Sümbülefendi Mahallesi'nde yer alan Ali Fakih Camii, İstanbul'un en eski camilerinden biridir. Cami, 1475 yılında Fatih Sultan Mehmed'in Çobanbaşı'sı olan Ali Fakih Efendi tarafından yaptırılmıştır. İnşaat masrafları Fatih Vakfı tarafından karşılanmıştır. Caminin 1893-94 yıllarında meydana gelen zelzelede yıkılması üzerine yeniden inşa edildiği bilinmektedir. Daha sonra ise 1910 yılında Mısırlı bir hayırsever kadın tarafından tekrar restore edilmiştir. Ancak cami mahalle sakinleri tarafından 1985 yılında yıktırılarak yeniden inşa edilmiştir. Bu son yenilemenin aslına uygun olarak yapıldığı söylenmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017; www.istanbuldakicamiler.com, 2023).

27. İstanbul Fatih'teki Altay Camii



Şekil 48. Altay Camii, 2021

Kaynak: (kulturenvanteri.com, 2023)

Altay Camii İstanbul'un Fatih ilçesinde, Fevzipaşa ve Altay Caddesi'nin buluştuğu noktada yer almaktadır. Arşiv belgelerine göre 1669-70 yıllarında inşa edilen yapının banisi Şeyhülislâm Debbagzade Mehmet Efendi'dir. 1920'lere gelindiğinde yapı önemli ölçüde bozulmuş ve boş bir arsaya dönmüştür. Niyazi Peközer'in önderliğinde ve Vakıflar Müdürlüğü'nün denetiminde Cami Yaptırma Derneği tarafından 1984 yılında yeniden inşa edilmeye başlanmış ve 1987 yılında cami tekrar ibadethane olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1920 yıllarında ahşap ve çatılı bir yapı olduğu bilindiğinden aslına uygun yapılmadığı düşünülebilir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017; www.turanakinci.com, 2023).

28. İstanbul Fatih'teki Altıpoğaç Ahmet Paşa Camii



Şekil 49. Altıpoğaç Camii Kalıntıları ve Hazire

Kaynak: Alman Arkeoloji Enstitüsü Arşivi



Şekil 50. Altıpoğaç Ahmet Paşa Camii, yeniden inşa sonrası

Kaynak: (www.safarestorasyon.com.tr, 2023)

İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Altı Poğaç Ahmet Paşa Camii, ilk olarak 1482 yılında Hızır Bey Bin Abdullah tarafından küçük bir mescit olarak yaptırılmıştır.

Daha sonra 17.yy'da Defterdar Ahmed Paşa burayı camiye dönüştürmüştür. Cami 1715 yılında ve 1894 depreminden sonra da onarım görmüştür (Bülbül, 2010: 60-69). Cami "Altı Poğaça" adını, Fatih Sultan Mehmet'in baş fırıncısı her sabah altı poğaça getirdiği için almıştır. 19. yüzyılda yanan cami neredeyse tamamen yıkılmıştır.

Yapılan son kazılarla caminin temel kalıntıları ortaya çıkarılmış ve caminin haziyesi de tespit edilerek restore edilmiştir. Tehlike arz eden minare, kaidesi hariç 1942 yılında yıktırılmıştır (www.fatih.gov.tr, 2023).

Cami, kiremit çatılı, mermer mihraplı, ahşap minberli ve tek şerefeli betonarme minareli olarak İBB denetiminde aslına uygun olarak yeniden inşa edilerek 16.09.2011 tarihinde tekrar ibadete açılmıştır (www.safarestorasyon.com.tr, 2023).

29. İstanbul Fatih'teki Arabacı Bayezid Ağa Camii



Şekil 51. Arabacı Bayezid Ağa Camii

Kaynak: Şaşmaz, E.

Topkapı semtinde, Topkapı Caddesi üzerinde bulunan Arabacı Bayezid Ağa Camii, ilk olarak 1453 yılında Fatih Sultan Mehmed döneminde inşa edilmiştir. Cami, Fatih'in sekbanbaşlarının başı olan Bayezid Ağa tarafından yaptırılmıştır. Başlangıçta taş duvarlar ve ahşap bir çatı ile inşa edilen cami, yıllar içinde çeşitli onarımlar geçirmiştir. Ancak, çatının çökmesi ve yapının dört duvara dönüşmesiyle bakıma muhtaç hale gelmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet

İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017; www.turkiyenintarihieserleri.com, 2023).

Cami, 1954 ve 1957 yılları arasında cemaatin desteğiyle yeniden inşa edilerek aslına uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Duvarlar taş ve tuğla kullanılarak yeniden inşa edilirken, çatı betondan yapılmış ve kiremitle kaplanmıştır. Kadınlar mahfili betondan yapılmış ve iki beton sütunla desteklenmiştir. Betonarme olarak yapılan tek şerefeli minare de caminin sağ tarafında yer almaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017; www.turkiyenintarihieserleri.com, 2023).

30. İstanbul Fatih'teki Arakiyeci Mehmet Ağa Camii

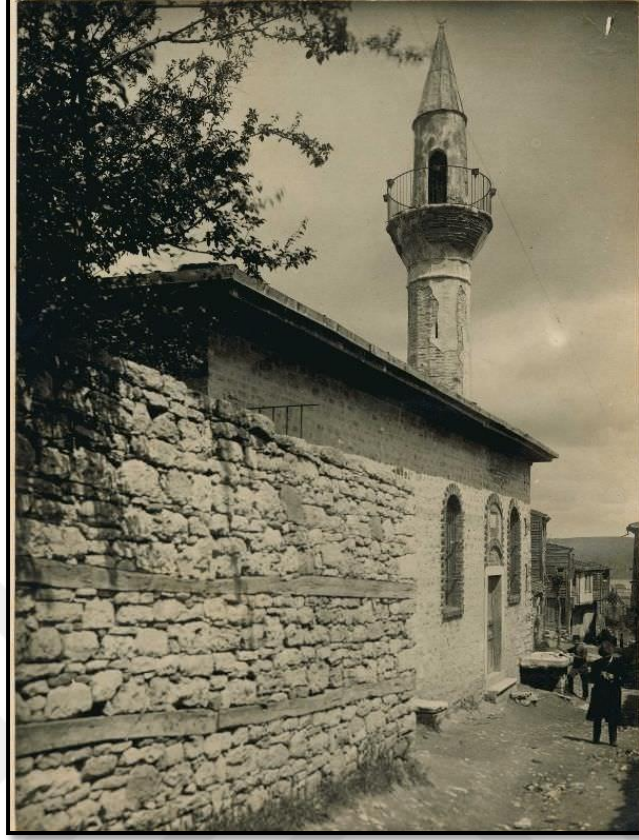


Şekil 52. Arakiyeci Mehmet Ağa Camii

Kaynak: Kurtel, M.

İstanbul Fatih'in Mevlanakapı semtinde bulunan Arakiyeci Mehmet Ağa Camii, ilk olarak 1520 yılında Arakiyeci Mehmet Ağa tarafından ahşap bir cami olarak inşa edilmiştir. Zaman içinde bakımsız kalan cami, 1951-1958 yılları arasında betonarme olarak yenilenmiştir. Özgün yapıyla bir alakası kalmadığı söylenebilir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017).

31. İstanbul Fatih'teki Avcı Bey Camii



Şekil 53. Avcı Bey Camii

Kaynak: Encümen Arşivi



Şekil 54. Avcı Bey Camii, güncel

Kaynak: Köroğlu, F. Y.

İstanbul'un Fatih Ayvansaray mahallesinde bulunan Avcı Bey Camii yakın zamanda yeniden inşa edilmiştir. İlk olarak 1529 yılında Avcı Başı Mehmet tarafından inşa edilen ve daha sonra Sultan II. Mahmud tarafından yenilenen cami, yıllar içinde bakımsız kalmıştır. 1933 yılında yıktırılan camiden zamanla geride sadece boş bir arsa kalmıştır (www.fatihhaber.com, 2023; kulturenvanteri.com, 2023).

Ancak 2020 yılında Avcı Bey Camii aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiştir. Rekonstrüksiyon yapılırken kavisli duvarları, tuğla minaresi, taş ve tuğla yapıları ile özgün mimari tarzının korunması amaçlanmıştır.

32. İstanbul Fatih'teki Aynalı  eşme Camii



Şekil 55. Aynalı  eşme Camii, 2022

Kaynak: (www.facebook.com, 2023)

Mollag rani Mahallesi, Sarayhamamı Sokağı'nda bulunan Aynalı eşme Camii 1636-37 yılında Sultan IV. Murad tarafından yaptırılmıştır. Caminin mimarı bilinmemektedir.

Yıllar içinde Aynalıçeşme Camii bakımsız kalmış ve harabe haline gelmiştir. Ancak 1976 yılında, yerel halkın hem maddi hem de manevi desteği sayesinde cami betonarme olarak yeniden inşa edilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017). Özgün yapıyla bir benzerliğinin kalmamış olduğu düşünülebilir.

33. İstanbul Fatih'teki Baklalı Kemalettin Camii



Şekil 56. Baklalı Kemalettin Camii, 2022

Kaynak: Yazar tarafından Google Haritalar kullanılarak oluşturulmuştur.

Aksaray Mahallesi Tiryaki Hasan Paşa Caddesi üzerinde bulunan Baklalı Kemalettin Camii İstanbul'un fethine katılmış bir derviş olan Kemaleddin tarafından yaptırılmıştır. Cami, İstanbul'un fethinden sonra inşa edilmiştir. Caminin vakfiyesi 1520 yılına aittir (hakkindabilgial.com, 2023).

Zamanla cami bakımsız kalmış ve 1876 yılından önce çıkan yangınla tamamen tahrip olmuştur (Koçu, 1960). Ancak 1908 yılında Sultan 2. Abdülhamid, caminin onarımını bizzat hazineinden karşılamıştır. Ne yazık ki cami bir kez daha yıkımla karşı karşıya kalmış ve geriye sadece duvar kalıntıları

kalmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017).

2000 yılında, bölge esnafının desteği sayesinde özgün hali ahşap olan cami apartman binalarının arasına üç katlı betonarme bir yapı olarak yeniden inşa edilmiştir.

34. İstanbul Fatih'teki Başçı Mahmut Camii



Şekil 57. Başçı Mahmut Camii, 2022

Kaynak: Yazar tarafından Google Haritalar kullanılarak oluşturulmuştur.

Başçı Mahmut Camii, ilk olarak 1490 veya 1495 yıllarında Fatih Sultan Mehmed'in baş muhafızı Sinanoğlu Hacı Mahmud tarafından yaptırılmıştır. Fakat özgün cami 1918 yılında çıkan bir yangında yok olmuş ve 1947 yılına gelindiğinde sadece minaresi ayakta kalmıştır. Daha sonra 1956 yılında caddenin genişletilmesi sırasında kalan kalıntılar da kaldırılmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017).

Ancak 1986 yılında, kalan arazi üzerine aynı isimle yeni bir cami inşa edilmiştir. Asıl yapıdan tamamen farklı ve betonarme olarak inşa edilen bu yeni cami aynı isimle ibadete açılmıştır.

35. İstanbul Fatih'teki Şehremini Cafer Ağa Camii



Şekil 58. Şehremini Cafer Ağa Camii, 2022

Kaynak: Yazar tarafından Google Haritalar kullanılarak oluşturulmuştur.

Bu tarihi cami çeşitli kaynaklarda Yusuf Fakih Mescidi olarak da anılmaktadır, zira Yusuf Fakih Efendi'nin harap hale gelmesi sonrasında Cafer Baba'nın camiye ihya etmesi nedeniyle Cafer Baba / Ağa Mescidi olarak da bilinmektedir.

Fatih ilçesinde bulunan Cafer Ağa Camisi, Şehremini Mahallesi'nde yer almaktadır. İlk olarak Yusuf Fakih Efendi tarafından yaptırılmış olan cami zamanla harap olmuştur. Bunun üzerine ocak ağalarından Yayabaşı Cafer Ağa tarafından cami yeniden yaptırılmıştır. Caminin vakıf tarihi 13 Nisan 1516'dır. Üzerinde bulunan tamir kitabesi ise 1899 tarihli ve II. Abdülhamid tuğralıdır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2014a).

Tekkelerin kapatılmasıyla beraber harap hale gelen Cafer Ağa Camisi, 1970 yılında tamamen yıkılıp betonarme olarak yeniden inşa edilmiştir. Ancak mektep kısmı tekrar ihya edilmemiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017).

36. İstanbul Fatih'teki Çoban Çavuş Camii



Şekil 59. Çoban Çavuş Camii sökümden sonra, 1939

Kaynak: (www.eskiistanbul.net, 2023)



Şekil 60. Çoban Çavuş Camii, 2022

Kaynak: Yazar tarafından Google Haritalar kullanılarak oluşturulmuştur.

Çoban Çavuş Camii, Çavuşbaşı Süleyman Ağa tarafından inşa ettirilmiştir. Caminin vakfiyesi 1616 yılına kayıtlıdır. 1848 yılında duvarlarını ve çatısı tamir ettirilen cami, 1894 depreminde hasar almış ve yeniden restore edilmiştir. (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2014b).

1937'deki imar çalışmaları sırasında Laleli-Aksaray bölgesinin yeniden düzenlenmesi sırasında caminin çatısı, ahşap kısımları ve minaresinin külahı sökülüştür. 1942 yılında ise minaresi tamamen yıkılarak cami sadece dört duvar halinde kalmıştır.

1947 yılında cami tamamen harap olmuş ve yıkılmış durumdadır. Ancak tescili olmayan bu cami halkın desteğiyle tekrar inşa edilmeye karar verilmiştir. Yeniden yapılan Çoban Çavuş Camii, 2002 yılında yeniden ibadete açılmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017).

37. İstanbul Fatih'teki Divitdar Keklik Mehmed Efendi Camii



Şekil 61. Divitdar Keklik Mehmed Efendi Camii

Kaynak: (dunyacamileri.blogspot.com, 2023)

Divitdar Keklik Mehmed Efendi Camii, Divittar Camii veya Kaptan Hasan Paşa Camii olarak da bilinir. Caminin yapımını ilk gerçekleştiren kişi Divittar Keklik Mehmed Efendi'dir. Daha sonra ise caminin ikinci banisi Muhasip Hacı Halil Ağa olmuştur. Kaynaklarda cami hakkında ilk bilgiler, 1696 tarihli belgelerde yer almaktadır. Ancak, caminin ilk inşa tarihi tam olarak bilinmemektedir. Ne yazık ki, cami 1833 Büyük İstanbul yangınında yanarak yarı arsa haline gelmiştir. Ancak, 1882 yılında Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa tarafından ahşap ve kubbeli olarak yeniden inşa edilmiştir. Aradan yıllar geçtikten sonra 1950 yılında tamir görmüş ve en sonunda 1972 yılında da yeniden yapılarak betondan sekizgen kubbeli bir yapıya dönüştürülmüştür (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2014b; dunyacamileri.blogspot.com, 2023).

38. İstanbul Fatih'teki Hacı Piri Mescidi



Şekil 62. Hacı Piri Mescidi, 2022

Kaynak: Dilekoğlu, A.O.

Hacı Piri Mescidi, Yedikule Mahallesi'nde bulunan bir mescittir. Debbağzade Hacı Pîrî Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır. 17.yy. başlarında yaptırdığı söylenmektedir. Mescit aynı zamanda "Hacı Pîrî Mehmed Mescidi" ve "Leylek Yuvası Mescidi" olarak da bilinir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017).

Mescit, Sultan Selim Camii'nin karşısındaki kendi yaptırdığı medresenin avlusuna yapılmıştır. 1719 yılındaki depremde hasar görmüş ve daha sonra 1767 yılında tamir edilmiştir. Ancak daha sonra tekrar hasar gören mescit, gecekondular tarafından işgal edilmiştir. 2005 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından onaylı projeler ile ihya çalışmalarına başlanmış ve 12 Haziran 2006 tarihinde ibadete açılmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2014b). Mescitin önce betonarme olarak yapıp sonradan ahşap kaplandığı eski fotoğraflardan anlaşılmaktadır.

39. İstanbul Fatih'teki Hasırcı Melek Camii



Şekil 63. Hasırcı Melek Camii, 2022

Kaynak: Yazar tarafından Google Haritalar kullanılarak oluşturulmuştur.

Hasırcı Melek Cami, II. Bayezid döneminde yapılmış ve depremden zarar görmüş binaların onarımıyla görevli olan Bina Emini Kâtip Murad Efendi tarafından inşa edilmiştir. Mescit, zelzeleden sonra onarılırken hasır ile örtülmesi nedeniyle "Hasırcı Mescidi" olarak da anılmaya başlanmıştır. Tahminlere göre cami, II. Bayezid döneminde 1510 depreminin olduğu yılda veya biraz öncesinde inşa edilmiştir. 1930 yılından sonra mescit atıl hale gelmiş ve terk edilmiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2014a). Daha sonra mescitten sadece duvar kalıntıları ve gecekonduyla işgal edilen arsası kalmıştır. Ancak İstanbul İl Özel İdaresi tarafından betonarme ve cephesi renkli taşlarla kaplı olarak 2011-2012 yıllarında yeniden inşa edilerek ibadete açılmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017).

40. İstanbul Fatih'teki Helvacıbaşı (İskender Ağa) Camii



Şekil 64. Helvacıbaşı (İskender Ağa) Camii harap halde, 1890

Kaynak: Kargopoulo, B.

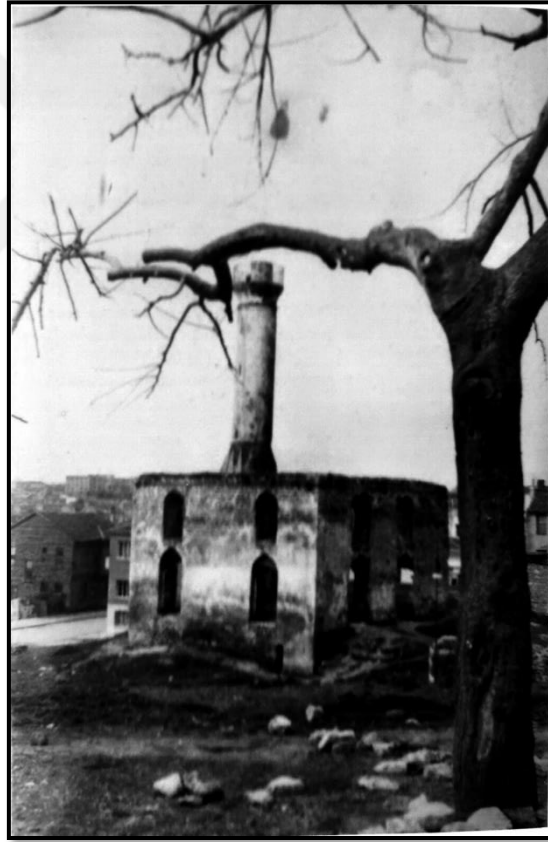


Şekil 65. Helvacıbaşı (İskender Ağa) Camii, 2022

Kaynak: Yazar tarafından Google Haritalar kullanılarak oluşturulmuştur.

Helvacıbaşı Camii, Fatih Küçük Ayasofya Mahallesi'nde, Şehit Mehmet Paşa Yokuşu'nda bulunmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde sarayda helvacıbaşı olan İskender Ağa tarafından 1546 yılında yaptırılmıştır. Ne yazık ki cami 1865 yılında çıkan Büyük Hoca Paşa yangınında yanıp kül olmuş ve uzun süre boş bir arsa olarak kalmıştır. Caminin ihyasına ise ancak Ekim 1912'de başlanmıştır. 1927'de ise âtil halde bırakılarak zamanla tahrip olmuştur. Yapıdan sadece yıkık bir minare ve duvar kalıntıları kalmışken 2018 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından cami ve minaresi yeniden inşa edilmiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2014b; www.erolkara.net, 2023).

41. İstanbul Fatih'teki Kambur Mustafa Paşa Camii



Şekil 66. Kambur Mustafa Paşa Camii harap halde, 1940

Kaynak: Encümen Arşivi



Şekil 67. Kambur Mustafa Paşa Camii, 2022

Kaynak: Yazar tarafından Google Haritalar kullanılarak oluşturulmuştur.

Yayla Camii olarak da bilinen Kambur Mustafa Paşa Camii, Fatih ilçesindeki Sofular Caddesi üzerinde yer almaktadır. Cami, 1658-1665 yılları arasında Bağdat Valisi Kambur Mustafa Paşa tarafından eski bir Bizans mahzeninin üzerine yaptırılmıştır.

1918'deki Cıbalı Fatih yangınına kadar cami olarak kullanılmış, daha sonra onarılmadan bırakılmıştır. 1945'de kalan kalıntılar ve minare tamamen kaldırılmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2014a).

2006 yılında ise Fatih Belediyesi tarafından yeniden inşa edilerek ibadete açılmıştır.

42. İstanbul Fatih'teki Kara Nohut Camii



Şekil 68. Kara Nohut Camii inşaat halinde, 2022

Kaynak: Yazar tarafından Google Haritalar kullanılarak oluşturulmuştur.

Mollagürani Mahallesi'nde Nakibul Eşraf Caddesi ile Sarı Musa Sokağı'nın kesiştiği noktada yer alan bu cami, Şüca Bey bin Hüdaverdi Camii ve Karanohut (Şüca Çavuş) Camii olarak bilinmektedir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde Tophane Dökümhanesi'nin başında bulunan Suca Ağa tarafından 16.yy.'da yaptırılmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2014a).

16.yy.'da inşa edilen asıl cami 1940'tan önce büyük ölçüde yıkılmıştır. Ancak 1989 yılında Hacı Ali Rıza Ertaş adlı bir hayırseverin sayesinde Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün denetiminde dikdörtgen planlı ve çatılı yeni bir cami inşa edilerek ibadete açılmıştır. Ancak 2022 tarihli son fotoğraflardan bu yapının da yıkıldığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü denetiminde yeni bir betonarme cami inşa edildiği anlaşılmaktadır (www.istanbuldakicamiler.com, 2023).

43. İstanbul Fatih'teki Kasap Halil Camii



Şekil 69. Kasap Halil Camii, 2022

Kaynak: Yazar tarafından Google Haritalar kullanılarak oluşturulmuştur.

Yapı, Kasab Halil Mescidi, Kasabbaşı Mescidi ve Kasap Halil Camii olarak bilinmektedir. Haseki Sultan Mahallesi'nde Kızılelma Caddesi üzerinde yer almaktadır. Girişin üzerindeki kitabeye göre cami, vakfiyesinde de belirtildiği gibi Kanuni Sultan Süleyman'ın baş kasabı olan İbrahimoğlu Halil tarafından yaptırılmış ve 1548 yılında tamamlanmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017).

1912 yılından sonra herhangi bir görevli atanmamış, cami 1915 yılında çıkan bir yangında tamamen yok olmuştur. O tarihten bu yana cami onarılmamıştır. 2012 yılında betonarme ve tek minareli olarak yeniden inşa edilmiş ve ibadete açılmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2014a). Güncel fotoğraflara bakıldığında yapıya ahşap eklemeler yapıldığı da görülmektedir.

44. İstanbul Fatih'teki Katib Şemseddin Camii



Şekil 70. Katib Şemseddin Camii kalıntıları, 1941

Kaynak: Encümen Arşivi



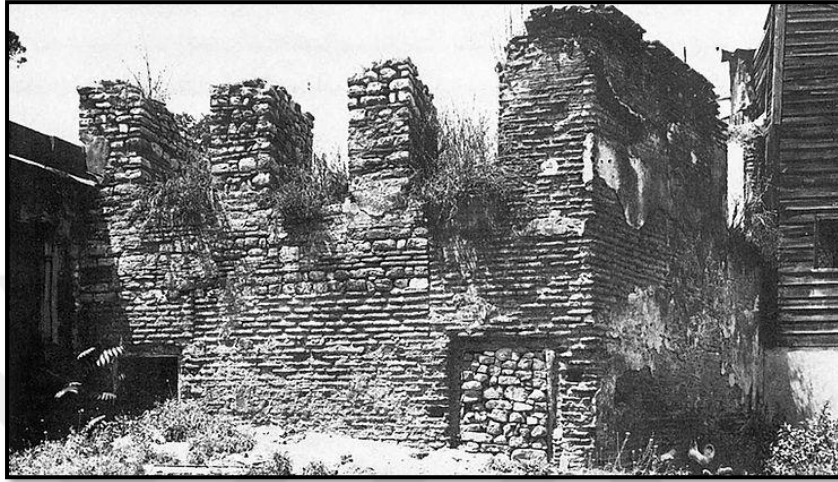
Şekil 71. Katib Şemseddin Camii

Kaynak: (hayalleme.com, 2023)

Cankurtaran Mescid'i olarak da bilinen Kâtip Şemsettin Camii, II. Bayezid döneminde inşa edilen bir camidir. Tam yapılış tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, arşiv kayıtlarında banisinin Kâtip Şemseddin olduğu belirtilmektedir. Bazı kaynaklarda ise banisinin adı Kâtip Kasım olarak geçer ve II. Bayezid'in Sır Kâtibi olduğu söylenir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2014b).

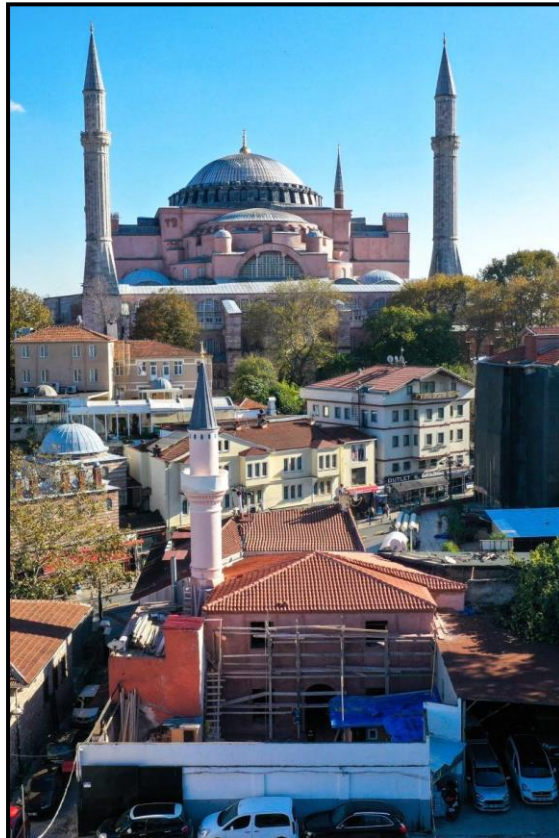
1894 depreminde cami ve minaresi zarar görmüş ve onarılmıştır. Uzun süre kullanımda olan cami, yaklaşık 1927 yılında yıkılmıştır. Uzun bir süre harabe halinde kaldıktan sonra 1982 yılında cemaat desteğiyle yeniden inşa edilmiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2014b).

45. İstanbul Fatih'teki Lala Hayrettin Camii



Şekil 72. Lala Hayrettin Camii kalıntıları, 1965

Kaynak: Müller-Wiener W.



Şekil 73. Lala Hayrettin Camii, 2020

Kaynak: (hyetert.org, 2023)

Lala Hayrettin Camii, Hayrettin Mescidi, Hayrettin Bey Mescidi, Acem Ağa Camii veya Hayrettin Mescidi olarak da bilinir. Caminin inşa edilmesi 1484'te gerçekleşmiştir. Mescid, Emin-i Cev Hayreddin Bey tarafından yapılmıştır. Bir yangından sonra 1755 yılında Sadrazam Yirmisekiz Çelebizade Mehmed Said Paşa tarafından onarılmış ve aynı sene sadrazam Maktül Ali Paşa tarafından minber eklenmiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2014b).

Bu yapının aslında 1600 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. Sinagog, kilise ve İstanbul'un fethinden sonra cami olarak kullanılmış bir ibadethanedir.

Caminin duvar kalıntıları incelendiğinde ise Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait tuğla işçiliklerinin özelliklerinin görüldüğü ortaya çıkmıştır. Ayrıca caminin tabanına inen bir tünelde, dönemin Hristiyan papazlarına ait mezarlar bulunmuştur. Maalesef bu mezarlar, define avcıları tarafından kaçak kazılara maruz kalarak hasar görmüştür.

İlk olarak sinagog olarak Musevilere hizmet veren yapı, daha sonra Hristiyanlar tarafından kullanılmıştır. 1480 yılından itibaren ise Müslümanlar cami olarak kullanılmaya başlamıştır. Tarihi 1600 yıla dayanan caminin içinde bulunan kare tuğlalarda ise Latince işaretler bulunmaktadır. Bu işaretlerin 5. yüzyıla ait olduğu belirlenmiştir. Bu da caminin M.S. 400'lü yıllarda inşa edildiği tezini desteklemektedir. Ayrıca Hristiyan kaynaklarda da caminin M.S. 400'lü yıllarda kilise olarak açıldığı belirtilmektedir (www.sabah.com.tr, 2023).

Ancak, 1936 yılında Vakıflar İdaresi tarafından minaresi yıktırılmıştır. Kiremitleri, çatısı, ahşap bölümleri satılmış ve sadece dört duvarı kalmıştır. 2018 yılında cami sadece dört duvar halinde iken aslına uygun bir şekilde Vakıflar Bölge Müdürlüğü denetiminde yeniden inşa edilmiş ve 05 Ağustos 2022'de Cuma namazıyla yeniden ibadete açılmıştır (www.sabah.com.tr, 2023).

46. İstanbul Fatih'teki Lalezar Camii



Şekil 74. Lalezar Camii, 2022

Kaynak: Yazar tarafından Google Haritalar kullanılarak oluşturulmuştur.

Lalezar Sokağı'nda yer alan Seyid Ömer Mahallesi'ndeki cami, ilk banisi sipahi çavuşlarından biri tarafından 17. yüzyılın sonlarında inşa edilmiştir. Caminin yıkım tarihi ve nedeni bilinmemektedir. Cami yıllar boyunca harap bir durumda kalmış ve "Viran Mescidi" olarak anılmıştır. Caminin ikinci banisi Tefsiri Ahmed Efendi tarafından restore edilerek yeniden kullanıma açılmıştır. Caminin arsası önceleri odun deposu olarak kullanılmış, ancak 1998 yılında Nedime Kaya tarafından aynı isimde yeni bir cami kare planlı, çatılı ve betonarme olarak inşa edilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017).

47. İstanbul Fatih'teki Macuncu Kasım Camii



Şekil 75. Macuncu Kasım Camii, 2018

Kaynak: Elibol, S.

Macuncu Kasım Camii, Ahmed Vefik Paşa Caddesi, Şehremini Mahallesi'nde bulunmaktadır. Mescid Kasım Abdullah Ağa tarafından 1513 yılında yaptırılmıştır. Bu mescite daha sonraları Divitdar Keklik Mehmed Efendi tarafından minber eklenmiştir. Ancak 1918 yılında meydana gelen bir yangın sonucunda mescit harap olmuştur (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2014b).

Yıllar sonra aynı ismi taşıyan yeni bir cami, Hikmet Çelikyay tarafından inşa edilerek 1998 yılında ibadete açılmıştır. Bu yeni cami, kare planlı bir betonarme yapı olup kubbeli bir görünüme sahiptir.

48. İstanbul Fatih'teki Piri Mehmet Paşa (Soğuk Kuyu) Camii



Şekil 76. Piri Mehmet Paşa (Soğuk Kuyu) Camii, 2023

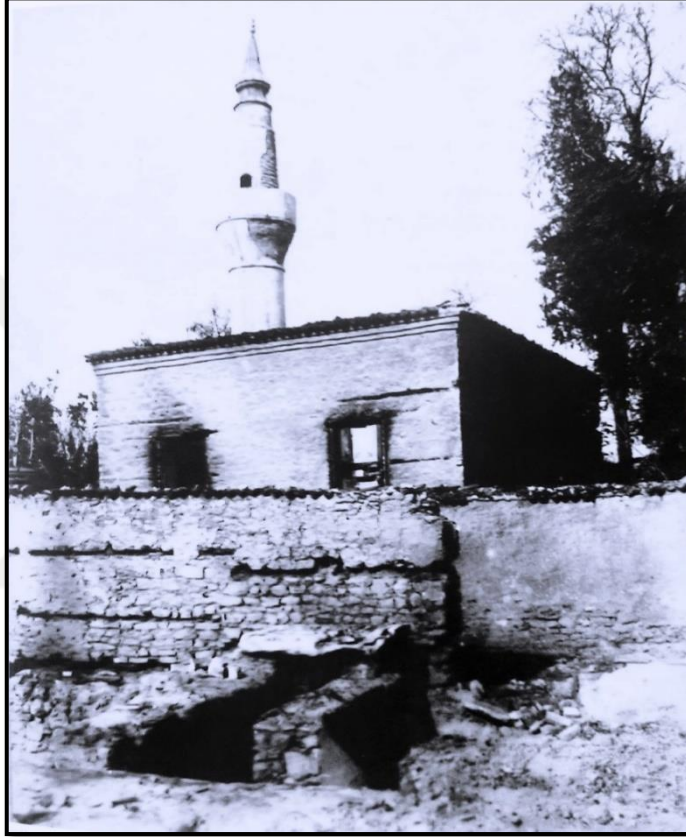
Kaynak: Başaran, S.

Piri Mehmet Paşa Medresesi Camii, Soğuk Kuyu Camii ve Kanlı Medrese Camii olarak da bilinen Piri Mehmet Paşa Camii, Cibali Mahallesi'nde, Zeyrek Sarnıcı'nın üzerinde yer almaktadır. Cami, Yavuz Sultan Selim (1512-1520) ve Kanuni Sultan Süleyman'a (1520-1566) sadrazamlık yapmış olan Karamanî Piri Mehmet Paşa tarafından 1521 yılında yaptırılmıştır. Başlangıçta Cemaleddin İshak Karamanî'nin müritleri için bir zaviye olarak inşa edildiği ve daha sonra medreseye dönüştürüldüğü söylenmektedir. "Soğuk Kuyu" adı verilen mermer sütunlar üzerine inşa edilmiş bir sarnıcın varlığı nedeniyle cami "Soğuk Kuyu Camii" olarak da bilinmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017).

Cumhuriyet döneminde bakımsız, personelsiz bırakılmış ve 1942 yılında yıkılmıştır. Anıtlar Kurulu 1986 yılında camiyi ve mezarlığını sit alanı olarak ilan etmiştir. 2012 yılında ise IV Koruma Kurulu anıtın yeniden ihya edilmesine karar

vermiştir. Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü tarafından denetlenen kazı çalışmalarında yapının temellerine ulaşılmış ve hazırlanan projelerin onaylanmasıyla birlikte yeniden inşasına başlanmıştır. Cami, 2013 yılında Fatih Belediyesi tarafından yeniden ibadete açılmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2014a).

49. İstanbul Fatih'teki Saraç Doğan Camii



Şekil 77. Saraç Doğan Camii yıkılmadan önce harap halde, 1936

Kaynak: Encümen Arşivi



Şekil 78. Saraç Doğan Camii, 2022

Kaynak: Yazar tarafından Google Haritalar kullanılarak oluşturulmuştur.

Saraç Doğan Camii, Fatih, Şehremini Mahallesi'nde, Turgut Özal (Millet) Caddesi üzerinde yer almaktadır. İlk olarak 15. yüzyılda Doğan Ağa tarafından yaptırılmıştır. Vakfiyenin Muharrem 1519 tarihli olması, yapının bu tarihten önce inşa edildiğini göstermektedir. Ancak yapı 1918 yılındaki Cıbalı yangınında harap olmuştur. 1956 yılında Millet Caddesi'nin genişletilmesi nedeniyle de cami yıkılmış ve yolun sağ tarafında bir arsa ayrılmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2014b).

Arsa 1975 yılında Vakıflar Müdürlüğü ve Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kontrolünde modern bir mimari tarzda yeniden inşa edilmiştir. Yeni bina, altında dükkanlar ve tek kubbeli bir cami bulunan iki katlı betonarme bir yapıdır. Minare de tek şerefeli modern bir tarzda tasarlanmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2014b). Özgün yapı ile yeni yapının ismi dışında bir benzerliği kalmamıştır.

50. İstanbul Fatih'teki Selçuk Sultan Camii



Şekil 79. Selçuk Sultan Camii, 2022

Kaynak: Yazar tarafından Google Haritalar kullanılarak oluşturulmuştur.

İstanbul'un Fatih ilçesindeki Millet Caddesi üzerinde bulunan Selçuk Sultan Camii'nin ilginç bir yeniden inşa tarihi vardır. Selçuk Hatun Camii, 15. yüzyılda Sultan I. Mehmed'in kızı Selçuk Hatun tarafından yaptırılmıştır. 17. yüzyılda yanarak yıkılan cami Abbas Ağa tarafından yeniden inşa edilmiştir. Bu tarihten sonra cami Abbas Ağa Camii olarak adlandırılmıştır (Dönmez, 2003: 43-50).

20. yüzyılın ortalarında Millet Caddesi'nin genişletilmesi sırasında Selçuk Hatun Camii (Abbas Ağa Camii) de yıkılmıştır. Yerine Selçuk Sultan Camii inşa edilmiştir. Yeni caminin temeli 1956 yılında atılmış, ancak çeşitli nedenlerden dolayı inşaat yarım kalmıştır. Vakıflar İdaresi 1959 yılında inşaaata yeniden başlamış ve cami 1964 yılında tamamlanmıştır. (Dönmez, 2003: 43-50).

Selçuk Sultan Camii'nin tasarımını Mimar Ali Saim Ülgen gerçekleştirmiştir. Özgün mimari tarza tam olarak bağlı kalmasa da Osmanlı mimarisinin bazı unsurlarını bünyesinde barındırmaktadır. Caminin tasarımı,

Ülgen'in kendi yorumunun ve İznik'teki Yeşil Cami'nin restorasyonu gibi restorasyon projelerindeki tecrübelerinin bir birleşimidir.

Bugün Selçuk Sultan Camii, klasik Osmanlı mimari unsurları ile modern tasarımın bir sentezi olarak ayakta durmaktadır.

51. İstanbul Fatih'teki Sinan Ağa Camii



Şekil 80. Sinan Ağa Camii, 2022

Kaynak: Yazar tarafından Google Haritalar kullanılarak oluşturulmuştur.

Karadeniz Caddesi, Cibali Mahallesi'nde bulunan bir mescittir. Mescit, İstanbul'un fethine katılan ve aynı zamanda Fatih Camii Bina Emini olan Sinan Ağa tarafından inşa edilmiştir. Bu mescit, Fatih devri eserlerinden biridir ve yanında bulunan mezarlığın bir kısmı, Damat Mehmed Efendi Medresesi ve hamamının duvar kalıntıları günümüze ulaşmıştır. 1994 yılında, mahalle sakinleri tarafından bu bölgede bir cami olduğu tespit edilerek, vakıflardan da izin alınarak inşaatına başlanmış ve 1995 yılında tamamlanmıştır. Cami, aslına uygun olmadan betonarme olarak inşa edilmiş ve Ağustos 1995'te ibadete açılmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017).

52. İstanbul Fatih'teki Uzun Yusuf Camii



Şekil 81. Uzun Yusuf Camii, 2020

Kaynak: (www.gezginrehberler.com, 2023)

Uzun Yusuf Cami, Mescit, Seyitömer Mahallesi, Uzun Yusuf Cami Sokak'ta yer almaktadır. Fatih'in maiyetinde çoban olarak görev yapan Uzun Yusuf tarafından 1451-1481 yılları arasında yaptırılmıştır. Vakıf Tahrîr Defteri'ne göre vakıf, Uzun Yusuf'un kardeşi Muhyiddin tarafından tescil ve tespit edilmiştir. Ancak Muhyiddin, cami tamamlanmadan vefat ettiği için cami kardeşi Muhiddin Efendi tarafından tamamlanmış ve tescil edilmiştir. Caminin minberi Seyyid Halil Efendi tarafından yerleştirilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017).

Cami 1955-1958 yılları arasında kullanılmış, ancak bakımsızlık ve ilgisizlik nedeniyle 1990 yılında yıkılarak ortadan kalkmıştır. Belirgin bir mimari özelliği bulunmayan caminin iç genişliği 8,65 m, derinliği ise 10,95 m'dir. Çevresindeki alan gecekondulardan temizlenmiş ve bir duvarla çevrilmiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2014a). Fatih Belediyesi 2015 yılında camiyi yeniden inşa etmiştir (www.gezginrehberler.com, 2023).

53. İstanbul Fatih'teki Yavuz Mehmet Ağa Camii



Şekil 82. Yavuz Mehmet Ağa Camii, 2023

Kaynak: Köroğlu, F.Y.

Cami, 1613 yılında Sultan I. Ahmed döneminde (1603-1617) Sekbanbaşı Yavuz Mehmed Ağa bin Abdülmennan tarafından yaptırılmıştır. Bu camiden günümüze hiçbir iz kalmamıştır. 1928'den itibaren camiye imam veya hatip atanmamış, 1947'den itibaren de müezzin veya bekçi görevlendirilmeyerek cami boş bırakılmıştır. Cami Fatih Belediyesi tarafından yeniden inşa edilmiş ve 27 Ocak 2023 tarihinde ibadete açılmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Fatih Müftülüğü, 2017; www.fatih.bel.tr, 2023).

54. İstanbul Sarıyer'deki Rumelihisarı Fatih Camii (Boğazkesen Fetih Mescidi)



Şekil 83. Rumelihisarı Açık Hava Tiyatrosu

Kaynak: (www.fatihhaber.com, 2023)



Şekil 84. Boğazkesen Fetih Mescidi, 2016

Kaynak: Güven, C.

Rumelihisarı İstanbul'un Avrupa yakasında yer alan ve Boğaz'a bakan tarihi bir kaledir. İstanbul'un fethinde önemli bir rol oynayan kale Fatih Sultan Mehmet tarafından 1452 yılında yaptırılmıştır. Burada Rumelihisarı Fatih Camii veya Boğazkesen Fetih Mescidi olarak bilinen ve yakın zamanda yeniden inşa edilen cami de bulunmaktadır.

Ancak yıllar içinde 1509 ve 18. yüzyıldaki depremler sırasında çeşitli hasarlar almıştır. II. Mahmud döneminde yüksek onarım maliyeti nedeniyle yıkılması düşünülen cami, 1958'de ise bir açık hava tiyatrosuna dönüştürülmüştür (teyit.org, 2023).

Rumelihisarı Fatih Camii'ni yeniden inşa etmek için bir çalışma başlatılmıştır. Caminin restorasyonu için 7 Ekim 2009 tarihinde İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan onay alınmıştır. Sonuç olarak, tarihi caminin minare, duvar ve sarnıç kalıntıları

korunmaya değer bulunmuştur. Ayrıca cami, birinci derece kültürel miras alanı olarak tescil edilmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi caminin restorasyonu için bir proje başlatmış ve 2013 yılında inşaat ruhsatı alınmıştır (www.sozcu.com.tr, 2023).

Rumelihisarı Boğazkesen Fetih Mescidi, 17 Haziran 2016 tarihinde video konferans yöntemiyle ibadete açılmıştır (www.sabah.com.tr, 2023). Alanında uzman mimarların birçoğu bu inşanın bir koruma yöntemi olmadığını ve ideolojik bir yaklaşım olduğunu söylemişlerdir. İhtiyaç dahilinde olmayan, hakkında yeterli bilgi bulunmayan, sanat etkinlikleri için kullanılan bir açık hava tiyatro alanının ortasına yepyeni dini bir yapı yapılmasını eleştirmişlerdir (www.sozcu.com.tr, 2023).

55. Kocaeli İzmit'teki Fevziye Camii



Şekil 85. Fevziye Camii

Kaynak: (www.enkocaeli.com, 2023)

Fevziye Camii Mimar Sinan tarafından 16. yüzyılda İzmit'e inşa edilmiş bir camidir. Cami yüzyıllar boyunca birçok deprem ve yangın yaşamış ve defalarca yıkılıp yeniden yapılmıştır. İlk olarak 1719'da meydana gelen depremde kubbesi çöken cami, aynı konumda kiremit çatılı olarak yeniden yapılmıştır. 1756'da bir yangında zarar gören cami, Kaptan-ı Derya Ahmed Fevzi Paşa tarafından tekrar inşa edilerek adını Fevziye Camii olarak almıştır. 1894 depreminde büyük ölçüde

zarar gören cami, II. Abdülhamid'in emriyle duvarları taş, tuğla karışık olarak yeniden inşa edilmiştir (www.ozgunkocaeli.com.tr, 2023).

1999'da yaşanan Marmara depreminde ise cami çok ağır hasar görmüş ve tamamen yıkılmıştır. 2002'de yeniden yapımına başlanan cami, 2004 yılında tekrar ibadete açılmıştır. Fevziye Camii'nin büyütülmesi istense de Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından daha büyük bir cami yapımına izin verilmemiştir. Bu nedenle cami, özgün boyuttaki ölçülerine sadık kalınarak tekrar inşa edilmiştir (www.ozgunkocaeli.com.tr, 2023; demokratkocaeli.com, 2023).

Fevziye Camii, İzmit'in sembollerinden biri olarak görülmektedir ve vatandaşlar tarafından önemli bir ibadet noktası olarak kullanılmaktadır.

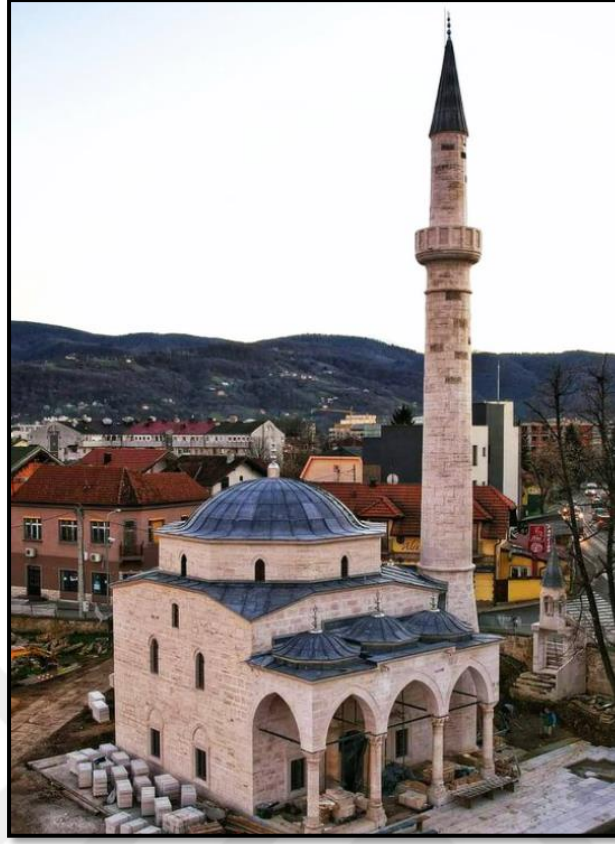
B. Devam Eden Rekonstrüksiyon Uygulamaları

1. Bosna-Hersek Banja Luka'daki Arnavudiye Camii



Şekil 86. Arnavudiye Camii yıkılmadan önce

Kaynak: (twitter.com, 2024)



Şekil 87. Arnavudiye Camii, 2021

Kaynak: (www.google.com, 2024)

Bosna Hersek'in Banja Luka şehrinde Donji Seher'de bulunan Arnavudiye Camii Defterdar Hasan Efendi tarafından 1595 yılında yaptırılan bir camidir. Ancak 1990'ların başlarındaki Bosna Savaşı sırasında ciddi hasar alarak sadece birkaç duvarı kalmıştır.

Bu yapının yeniden inşasına yardım etmek isteyen Türkiye Cumhuriyeti de dahil olmak üzere uluslararası kuruluşlardan mali yardım gelmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü 2017 yılında bu yapımı üstlenmiştir. Caminin inşaatı 2022 yılının ortalarında tamamlanmış olsa da türbe, şadırvan ve çevre düzenlemesinin devam ettiği bilinmektedir (www.arnavuthaber.com, 2024). Açılışı yapıldığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır.

2. Edirne'deki Edirne Sarayı



Şekil 88. Cihânnümâ Kasrı, 1873-74

Kaynak: TTK Arşivi HEE.159.19.1



Şekil 89. Cihânnümâ Kasrı, 2023

Kaynak: (www.millisaraylar.gov.tr, 2024)

Edirne'nin kuzey tarafında, Tunca Nehri boyunca yer alan Edirne Sarayı, 300-355bin metrekarelik bir alan üzerine inşa edilmiştir. Sarayın yapımı 1450'de 2. Murat zamanında başlamış, 1475'te Fatih Sultan Mehmet tarafından tamamlanmıştır. 3. Ahmet'in 1718'de İstanbul'a gitmesiyle birlikte saray sahipsiz kalmıştır. Sultan 2. Mahmut döneminde 1827'de kısmen onarılmış, ancak

1829'da Edirne'nin Rus işgali sırasında daha da zarar görmüştür. 1868'den itibaren başlayan tamirat döneminde ise birçok yapı kurtarılmıştır (edirne.ktb.gov.tr, 2024).

Taht-ı Hümayun olarak da bilinen Cihannüma Kasrı, Edirne Sarayı içindeki ana yapıdır. Fatih Sultan Mehmet tarafından 1450 ile 1452 yılları arasında yaptırılmıştır. Yüzyıllar boyunca köşk, Sultan Aziz döneminde dış merdivenlerin eklenmesi de dahil olmak üzere onarım ve ilaveler yapılmıştır. Köşkte 1956 yılında araştırma kazıları gerçekleştirilmiştir (edirne.ktb.gov.tr, 2024).

Edirne Sarayı'nı ihya etmek için girişimde bulunan Milli Saraylar Başkanlığı, beş yıllık kapsamlı bir plan başlatmıştır. Alanın yönetimini üstlendiğinden bu yana Milli Saraylar Müdürlüğü tarafından kazı, inşaat, restorasyon, sergileme, düzenleme ve çevre düzenlemesi çalışmaları sürmektedir. Süreci başlatmak için tarihi olmayan yapılar boşaltılmış ve sökülüştür (www.aa.com.tr, 2024).

Güçlendirme ve müdahale projelerinin koruma kurulları tarafından onaylanmasının ardından, Cihannüma Kasrı'nın rekonstrüksiyon çalışmaları başlatılmıştır.

İnşaat çalışmaları, ara katların oluşturulmasını, özgün kapıların, pencerelerin, çatı ve diğer mimari özelliklerin yapılmasını içermektedir. Eş zamanlı olarak arkeologlar, kasırlar, hamamlar ve kale duvarları gibi kayıp yapıları ortaya çıkarmak amacıyla saray alanı içinde araştırma kazıları da yürütmektedir (www.aa.com.tr, 2024).

3. İstanbul Fatih'teki İmrahor İlyas Bey Camii



Şekil 90. İmrahor İlyas Bey Camii, 2022

Kaynak: (www.istanbul.gov.tr, 2024)

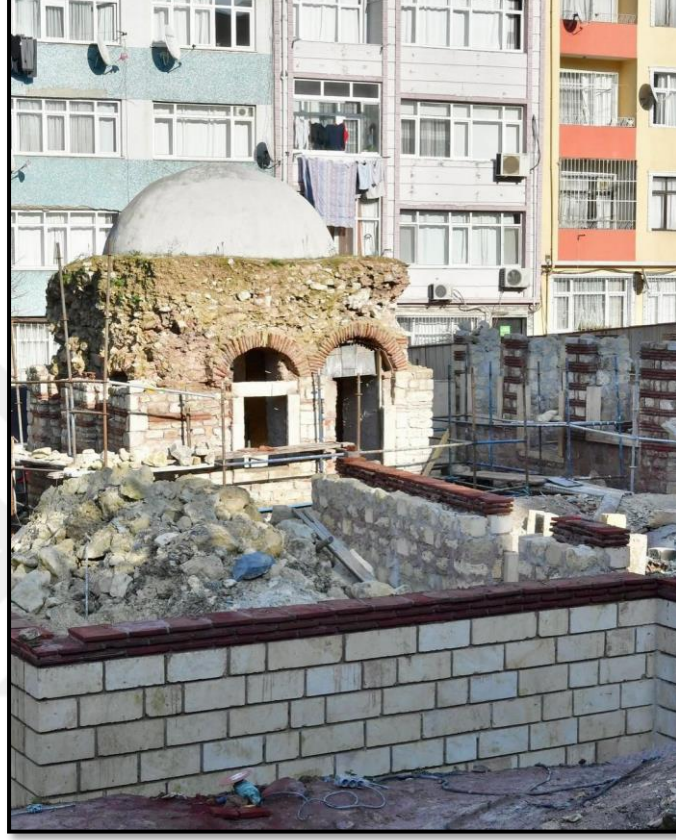
Tarihi İmrahor İlyas Bey Camii, kültürel önemini korumak için ihtiyaç duyulan bir restorasyon sürecinden geçmektedir. Kilise 2. Bayezid döneminde camiye dönüştürülerek İmrahor İlyas Bey Camii adını almıştır. Yapının tahmini yaşı 1600'dür.

Ancak cami 1894 depreminde hasar görmüş ve kısmen çökmüştür. Şiddetli yağışlar da ahşap çatısının tamamen çökmesine yol açmıştır. 1925 yılında ise çıkarılan Tekke ve Zaviyeler Kanunu ile tekke olarak kullanılmasından dolayı cami kapatılmıştır. Daha sonra da cami idaresi Ayasofya Müzesi'nin idaresine verilmiştir.

Bilim kurulu üyesi Y. Mimar İhsan Sarı'ya göre geçtiğimiz yüzyıl boyunca, bu değerli anıt dış etkenlere maruz kalmış ve önemli ölçüde bozulmuştur. Aşırı büyümüş ağaçlar da duvarlarına zarar vermiştir. Kapsamlı bir projenin başlatılmasını zorunlu hale gelmiştir. Restorasyon sadece anıtın mevcut durumunu onarmayı değil, aynı zamanda eksik kısımları ve yeni bir çatı inşa etmeyi de amaçlamaktadır. Ayrıca, İstanbul'da sadece iki yerde daha bulunan ve "opus sectile" olarak bilinen özgün ve karmaşık çini döşeme de korunacaktır (www.trthaber.com, 2024).

İmrahor İlyas Bey Camii tescilli bir cami olması nedeniyle işlevi değiştirilmeyecektir. Çevresindeki avlu ve yanındaki tekke binasının yenilenmesi planlanmakla birlikte ibadet yeri olarak hizmet vermeye devam edecektir.

4. İstanbul Fatih'teki Muid Ahmed Efendi Medresesi



Şekil 91. Muid Ahmed Efendi Medresesi, 2023

Kaynak: (www.instagram.com, 2024)

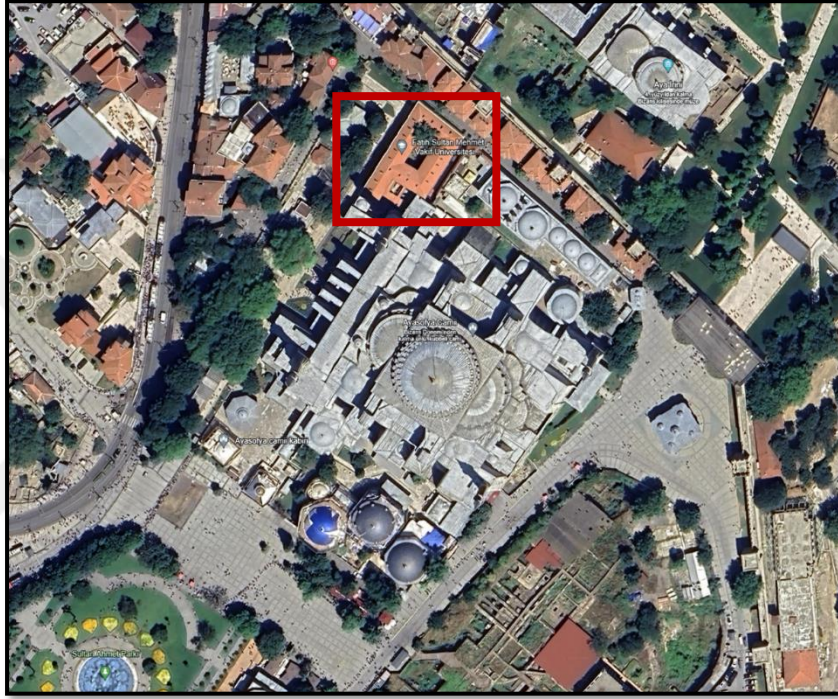
Fatih ilçesinin Zeyrek mahallesinde bulunan yaklaşık 400 yıllık bir geçmişe sahip Muid Ahmed Efendi Medresesi, Şeyhülislam Muid Ahmed Efendi tarafından 1640-1647 yılları arasında inşa edilmiştir. 1864 ve 1903 yıllarında küçük çaplı onarımlar geçiren bina, 1914 yılına gelindiğinde harap bir hale gelmiştir. Geriye sadece kubbeli bir mekân ve kısmi duvarlar kalmıştır.

Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü'nün denetiminde, medresenin asıl özelliklerini belirlemek amacıyla kapsamlı bir araştırma kazısı yapılmıştır. Koruma Kurulu'nun onayıyla rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine başlanmış ve 2017 yılında da tamamlanmıştır. Yeniden inşa süreci ise Fatih Belediyesi tarafından 2022 yılında başlamıştır (www.fatih.bel.tr, 2024).



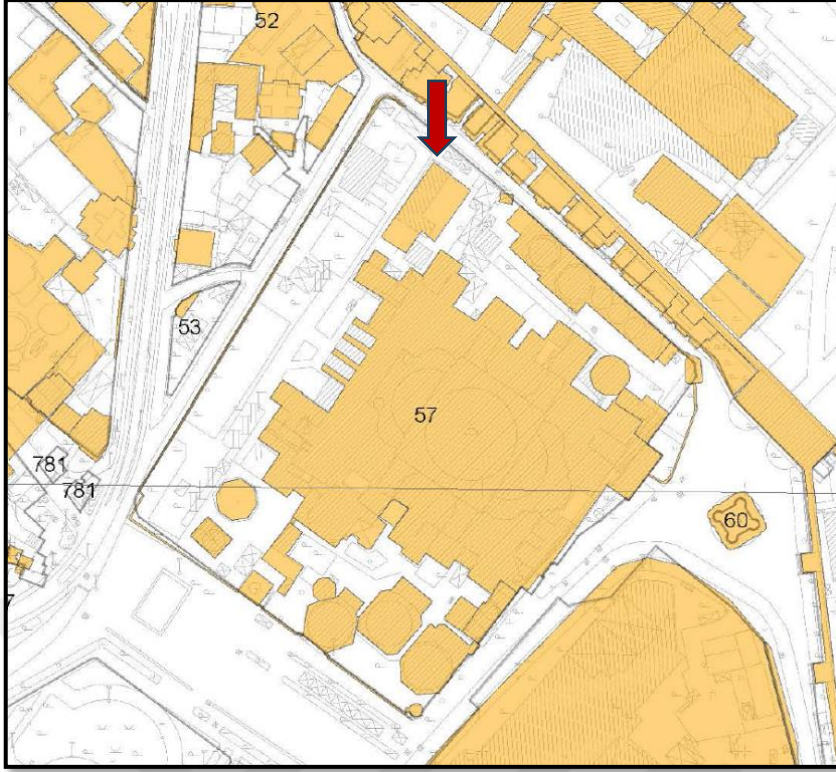
III. AYASOFYA FATİH MEDRESESİ REKONSTRÜKSİYONU ÖRNEĞİ

A. Ayasofya Fatih Medresesi'nin Konumu



Şekil 92. Ayasofya Fatih Medresesi'nin uydu görüntüsü, 2023

Kaynak: Yazar tarafından Google Earth kullanılarak oluşturulmuştur.



Şekil 93. Ayasofya Fatih Medresesi'nin parsel haritası üzerindeki konumu

Kaynak: Yazar tarafından harita dosyası üzerinden Autocad programında oluşturulmuştur.

Ayasofya Fatih Medresesi İstanbul'un Fatih ilçesinde Cankurtaran mahallesi içinde Ayasofya Camii'nin kuzeybatı minaresi ve kubbe alt kısmı ile Soğukçeşme sokağı arasında kalan alanda yer almaktadır. Medrese güneydoğusunda I. Mahmut imareti dış duvarı, kuzeybatısında ise Caferiye sokağı ile sınırlanmıştır.

Sultanahmet Camii ve Topkapı Sarayı gibi diğer önemli yapılara yakındır. Bölgeye her yıl zengin mirası ve tarihi güzellikleri keşfetmeye gelen milyonlarca turist akın etmektedir. Medrese yapımı tamamlandıktan sonra Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nin Ayasofya Yerleşkesi olarak kullanılmaktadır.

B. Ayasofya Fatih Medresesi Tarihçesi

İl		İstanbul		Eklb	
İlçe		Eminönü		FOTOGRAF	
Bucak		Cankurtaran			
Mahalle		Cankurtaran			
Köy		Babi Hümayun			
Sokak		Babi Hümayun			
Merkul		Türkiye Cumhuriyeti			
		TAPU SENEDİ			
Vergisi		G. Safi	Vergi	Satış	Pafta
Özet No.	İradı	Kıymet	Bolet	No.	Ada
Ekli Yeri					Parcel
				57	57
				7	2
				6600	00
Yası: Türbe, Akaret, Muvakkithane ve Medreseyi müstemil					
AYASOFYAYI KEBİR CAMII SERİNTİ					
Sınır: Planı gibi					
Zemastro					
İhtisabı					
Sahibi: Ebulfatih Sultan Mehmet Vakfı					
GELDİSİ		Yerime	Cilt	Sahife	Sıra
Cilt	No.	No.	No.	No.	Tarih
16/4	15/4	15/4	15/4	15/4	19/11/36
Sayı	658	Sicilize uygundur.			
Sıra		Fikrî Sınırlıdır			
Tarih	Kadaastro	Eminönü Tapu S. Muh.			
NOT: Mülkiyetin gayri ayni hakları ile beraber için tapu kütüğüne müracaat olunmalıdır.					

Şekil 94. Ayasofya Medresesi'nin de içinde yer aldığı Ayasofya Camii'nin Tapu Senedi, 19 Kasım 1936

Kaynak: Ahmed AKGÜNDÜZ, Said ÖZTÜRK, Yaşar BAŞ, **Üç Devirde Bir Mabet: Ayasofya**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, Mayıs 2005, s.754

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra ilk iş olarak Ayasofya'yı camiye çevirmiştir. Aynı zamanda Ayasofya'nın kuzeybatısındaki papaz odalarını da medrese olarak kullanıma açmıştır. Osmanlı kaynaklarına göre, döneminde Dârü't-Ta'lim adıyla bilinen bir medrese kurulmuştur ve bu medrese Ayasofya Medresesi olarak anılmaktadır. Osmanlı Medrese mimarisi göz önüne alınarak, Ayasofya'nın etrafında bulunan eski bir yapı olan Ayasofya Medresesi 1466 yılında terk edilmiş ve iki avlulu yeni bir medrese ile birlikte bir kütüphane inşa edilmiştir (Taşköprülüzâde İsâmuddin Ebu'l-Hayr Ahmet Efendi, 2007: 121-139). Ayasofya Medresesi Kütüphanesi'nin 1466 tarihli mührünü taşıyan Süheyl Ünver'in Fatih Külliyesi ve Devri İlim Hayatı ile ilgili kitap yapının inşa tarihine

işaret etmektedir. Bu mühür, Ayasofya Medresesi'nin inşa tarihi hakkında sağlam bir kanıt olarak değerlendirilebilir (A.S. Ünver, 1946: 11).

15. yüzyılda İstanbul'da büyük bir ilim ve kültür merkezi olan Ayasofya Medresesi, dönemin en önemli astronom ve matematikçilerinden Ali Kuşçu'nun görev yaptığı bir yerdir. Ali Kuşçu, Fatih Sultan Mehmed tarafından medresenin müderrisi olarak görevlendirilmiş ve burada önemli çalışmalara imza atmıştır (A. S. Ünver, 1948: 12).



Şekil 95. Yıkılmadan önce Ayasofya Fatih Medresesi, 7 Şubat 1936

Kaynak: Encümen Arşivi, No: 1488

Ayasofya Medresesi tarih boyunca birçok onarım ve yenileme sürecinden geçmiştir. Medrese öğrenci sayısının artmasıyla birlikte 16. Yüzyılda Sultan II. Bayezid tarafından bir kat daha eklenerek genişletilmiştir (Taşköprülüzâde İsâmuddin Ebu'l-Hayr Ahmet Efendi, 2007: 121-139). Yavuz Sultan Selim döneminde 1520 yılında ise Ayasofya Medresesi büyük ölçüde yenilenmiştir (Baltacı, 1976: 474). Ayasofya'nın onarımları, Sultan I. Ahmed ve Sultan I. Mahmud döneminde gerçekleştirilirken, Ayasofya Medresesi de bu onarımların bir parçası olarak ele alınmıştır. Sultan III. Mustafa dönemi ise İstanbul'da büyük bir deprem yaşandığı ve şehrin yeniden imar edildiği döneme denk gelmektedir. 1766 yılında meydana gelen deprem sonrasında Ayasofya Medresesi'nin de onarıldığı kaynaklarda belirtilmektedir. Sultan II. Mahmud döneminde ise Ayasofya Medresesi büyük bir yenileme sürecinden geçmiştir. Bu dönemde

medrese binası ciddi bir onarım ve mimari değişiklik geçirerek alt katı kâgir, üst katı ise ahşap bir yapıya dönüştürülmüştür. Sultan Abdülmecid döneminde Ayasofya Medresesi 1841-1842 yıllarında Haçadur Kalfa tarafından tamir edilmiştir.



Şekil 96. Yıkılmadan önce Ayasofya Fatih Medresesi, 26 Aralık 1934

Kaynak: Encümen Arşivi, No: 1154

Sultan Abdülaziz döneminde Şehremini Server Paşa tarafından 1869-1870 yılları arasında yıkılmış, yine aynı dönemde padişahın izni ile 1873-1874 yıllarında yeniden inşa edilmiştir. 20. yy. başında yetim evi olarak kullanılmıştır. Yeni medrese binası Ayasofya'dan geriye çekilerek batı cephesinde yer almıştır. Son Ayasofya Medresesi, Daru'l-Hilafetü'l-Aliye Medresesi adıyla kullanılmıştır. 1924 yılında Ayasofya Müze olarak ilan edildiğinde, medrese bir süre daha İstanbul Belediyesi tarafından Öksüzler Yurdu olarak hizmet vermiştir.



Şekil 97. Yıkıtılmadan önce Ayasofya Fatih Medresesi, 1936

Kaynak: Sinan Ceco, **İstanbul'un 100 Gravürü**, İstanbul'un Yüzleri-13, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2000, s.82.

Ayasofya, bütün müstemilatıyla birlikte 1934 yılında Antikiteler ve Müzeler Direktörlüğü'ne devredilerek müze haline getirilmiştir. 1936 yılında müze müdürü Aziz OGAN tarafından medrese tamamen yıktırılmıştır. Medrese yıkılmadan fotoğrafları çekilmiş ve planları Mimar Nihad Bey'e çizdirilmiştir.

1980'lerde Y. Mimar Alpaslan Koyunlu'nun önderliğinde yapının tekrar ortaya çıkarılması için kazı çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmalar sonucu 1874 tarihli ana medrese yapısının temellerinin büyük bir kısmı ortaya çıkarılmıştır.



Şekil 98. Yıkıtılmadan önce Ayasofya Fatih Medresesi'nin Soğukçeşme Sokağı'ndan çekilmiş arka cephesi – Arka kapısında “İSTANBUL BELEDİYESİ KİMSESİZ ÇOCUK YURDU” tabelası bulunmakta, 26 Aralık 1934

Kaynak: Encümen Arşivi

2008 yılında gelindiğinde ise İstanbul IV Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 20.02.2008 tarihli 1965 nolu izin kararı ile bölgede araştırma kazılarına devam edilmiştir. Bu süreçte, yapıya ait mevcut temel kalıntıların rölöveleri çizilmiş ve aynı kurulun 28.01.2009 tarihli ve 2640 sayılı kararıyla rekonstrüksiyon için yeterli bilimsel veri kabul edilmiştir. Bu karar ile yapının korunması gereken bir kültür varlığı olduğu tescil edilmiştir.

Yıllar sonra Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 19.12.2012 tarih ve 1069 Sayılı Kararı sonucunda hazırlanan restitüsyon ve rekonstrüksiyon

projeleri uygun bulunmuştur. Bu karar doğrultusunda iş 09.12.2013 tarihinde ihale edilmiştir. Fakat, Uluslararası Anlaşmalar gereği UNESCO tarafından Dünya Mirası Kültür Varlıkları için Etki Değerlendirmesi Raporu talep edilmiştir. Bu durumda, Ayasofya Müzesi Fatih Medresesi rekonstrüksiyonu inşaatına başlanması mümkün olmamıştır. Uzmanlar tarafından hazırlanan söz konusu rapor olumlu olmuş ve bakanlık olurlarına istinaden İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü tarafından 11.12.2017 tarihinde “Ayasofya Müzesi Fatih Medresesi Rekonstrüksiyon İnşaatı Yapılması 2013-2014 Yılları Sâri Mukaveleli İşi” nin fiili iş yeri teslimi yapılmıştır. Ancak 31 Aralık 2019’da tamamlanmadan işin tasfiyesi yapılmıştır. Daha sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 25 Nisan 2021’de Ayasofya Medresesi tamamlama işi yer teslimi gerçekleştirilmiştir. Tamamlanan yapı Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesine tahsis edilerek 15.04.2022’de açılışı yapılmıştır.



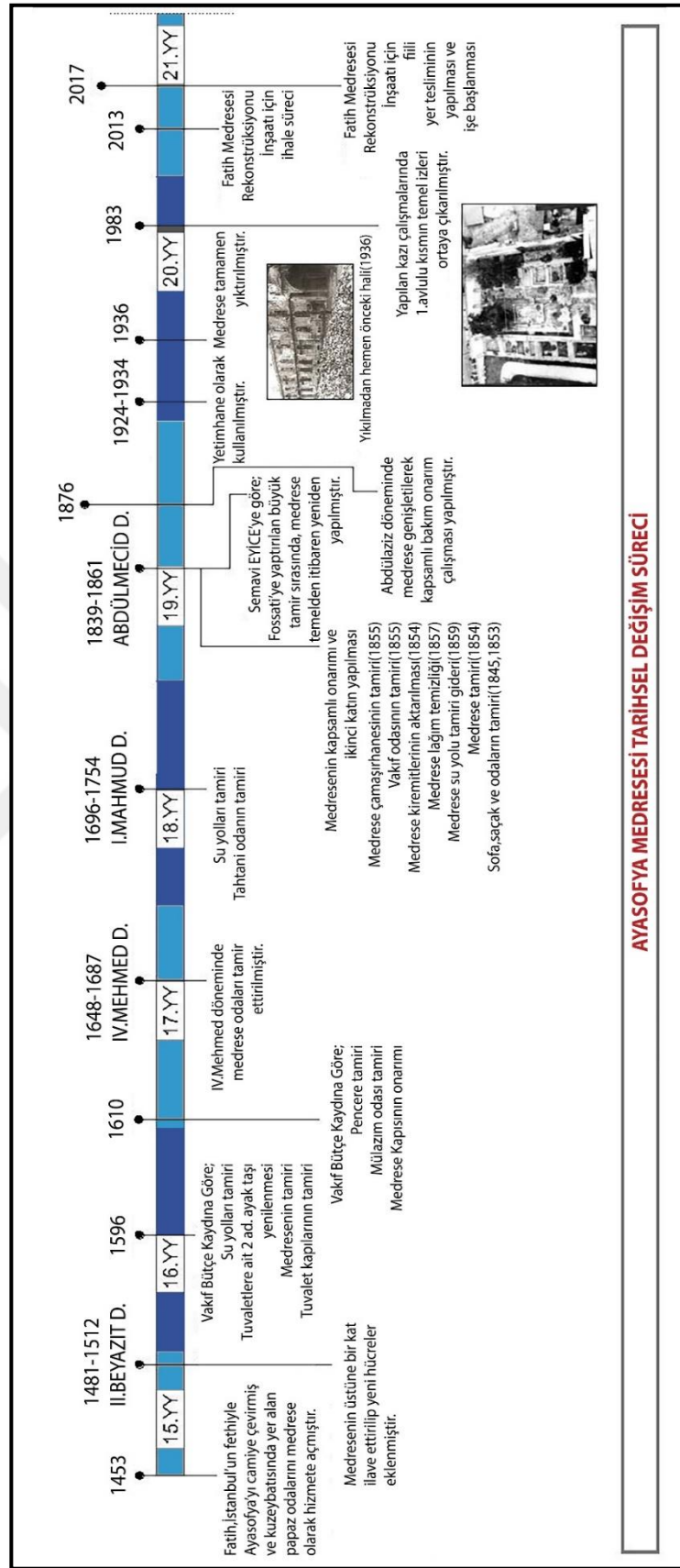
Şekil 99. Yeniden yapılan Ayasofya Fatih Medresesi ve Ayasofya Camii, 2022

Kaynak: (www.sabah.com.tr, 2024)



Şekil 100. Yeniden yapılan Ayasofya Fatih Medresesi, 2022

Kaynak: (www.barandergisi.net, 2024)



Şekil 101. Ayasofya Medresesi Tarihsel Değişim Süreci

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Kronolojik liste:

1453

Fatih'in İstanbul'un fethiyle Ayasofya'yı camiye çevirmesi ve kuzeybatısında yer alan papaz odalarını medrese olarak hizmete açılması.

1466

Medrese olarak kullanılan yapıların yetersiz kalması nedeniyle Ayasofya'nın kuzeybatısında kütüphane ile avlulu bir medrese inşa edilmesi.

1481-1512 II. BEYAZIT D.

Medresenin üstüne bir kat ilave ettirilip yeni odalar eklenmesi.

1520

Yapının Yavuz Sultan Selim tarafından büyük ölçüde yenilenmesi.

1596

Vakıf Bütçe Kaydına Göre; Su yolları tamiri tuvaletlere ait 2 ad. Ayak taşı yenilenmesi medresenin tamiri tuvalet kapılarının tamiri.

1609-1617 SULTAN I. AHMED D.

Medresenin tamir ve tadilatlarının yapılması.

1610

Vakıf Bütçe Kaydına Göre; Pencere tamiri, Mülazım odası tamiri, Medrese Kapısının onarımı.

1648-1687 IV. MEHMED D.

Medrese odalarının tamir ettirilmesi.

1696-1754 I. MAHMUD D.

Su yolları tamiri. Tahtani odanın tamiri.

1757-1774 SULTAN III. MUSTAFA D.

Deprem sonrası medresenin onarılması.

1839-1861 ABDÜLMECİD D.

1841-1842 yıllarında Haçadur Kalfa tarafından tamir edilmesi.

Medrese amaşırhanesinin tamiri (1855).

Vakıf odasının tamiri (1855).

Medrese kiremitlerinin aktarılması (1854).

Medrese lağıım temizliğı (1857).

Medrese su yolu tamiri gideri (1859).

Medrese tamiri (1854).

Sofa, saçak ve odaların tamiri (1845,1853).

1869-1870

Sultan Abdülaziz döneminde Şehremini Server Paşa tarafından yıktırılması.

1873-1874

Sultan Abdülaziz izni ile yeniden yaptırılması.

Semavi EYÜCE'ye göre; Fossati'ye yaptırılan büyük tamir sırasında medresenin temelden itibaren yeniden yapılması.

1924-1934

 stanbul Belediyesi tarafından yetimhane olarak kullanılması.

1934

Ayasofya müze haline getirilince bütün müŐtemilatı ile Antikiteler ve Müzeler Direktörlüğü'ne devredilmesi.

1936

Medresenin Aziz OGAN tarafından tamamen yıktırılması.

1983

Y. Mimar Alpaslan Koyunlu'nun yaptığı kazı çalışmalarında 1. Avlulu kısmın temel izleri ortaya çıkartılması.

1985

“ stanbul'un Tarihi Alanları” olarak UNESCO Dünya Miras Listesi'ne dahil edilmesi.

2005

Koruma Kurulu kararı ile Tarihi Yarımada (Eminönü-Fatih) 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ile ve uygun görülen Eminönü 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı ile medresenin ihyasının uygun görülmesi.

2008

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü'nün denetiminde, Koruma Kurulu'nun kararıyla, Ayasofya Fatih Medresesi'nin temellerinin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla temizlik ve araştırma kazısı çalışmalarına izin verilmesi.

2009

Koruma Kurulu kararıyla rekonstrüksiyonunun yapılmasına yeterli bilimsel veri olduğuna karar verilerek kültür varlığı olarak tescillenmesi ve koruma grubunun I olarak belirlenmesi.

2012

Koruma Kurulu tarafından kararıyla yapıya ait restitüsyon ve rekonstrüksiyon projelerinin uygun bulunması ve uygulanmasını yönlendirecek bir bilim kurulu oluşturulmasının talep edilmesi.

2013

Ayasofya Fatih Medresesi Rekonstrüksiyonu İnşaatı için ihale süreci.

2017

Ayasofya Fatih Medresesi Rekonstrüksiyonu İnşaatı için fiili yer tesliminin yapılması ve işe başlanması.

2019

Yarım kalan işin tasfiyesi.

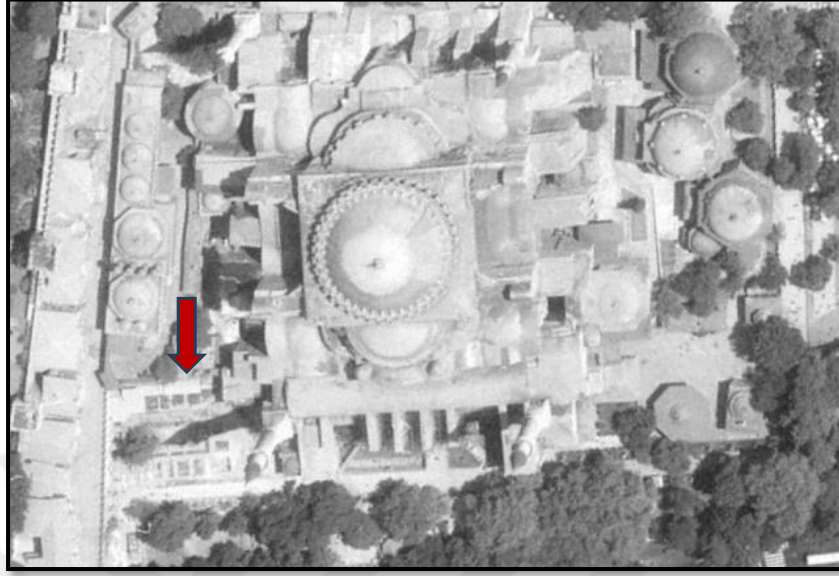
2021

Tamamlanması için yer teslimi yapılması.

2022

Yeniden yapımın tamamlanması.

C. Ayasofya Fatih Medresesi Kazı Tespit ve Temel Güçlendirme Çalışmaları

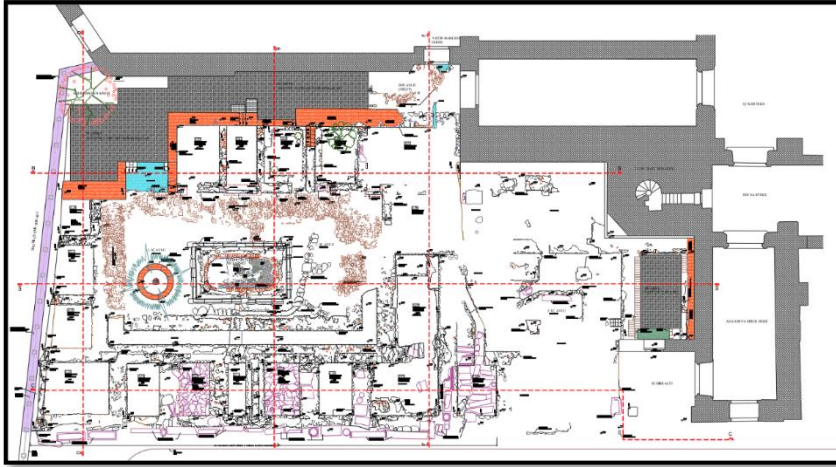


Şekil 102. Ayasofya Fatih Medresesi temel kazısı sonrası - hava fotoğrafından kırpılarak oluşturulmuştur, 1986

Kaynak: MSB Harita Genel Komutanlığı Hava Fotoğrafı Arşivi, Rulo No: 3834, Resim No: 2774

Mimar Alpaslan KOYUNLU 1982 yılında yaptığı araştırma kazıları sonucunda hava fotoğrafında da görüldüğü üzere yapının temel kalıntıları, bölme duvarları, su yolları, şadırvan ve su sarnıcı ile medresenin kalıntılarının ortaya çıkarılmasını sağlamıştır. Temel duvarlarında moloz taş, tuğla ve bazı devşirme malzemeler kullanılmıştır. Yapılan onarımlar ve rölöve çalışmalarının ardından alan ziyaretçilere açılmıştır. Bu kalıntılar, 1874 tarihli son medrese binasından arta kalan izlerdir ve zemin katın tasarımını yansıtmaktadır.

2008 yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun izniyle alanda araştırma kazısı çalışmalarına devam edilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda, yapının mevcut kalıntıları tamamen belirlenmiş ve İstanbul IV Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 28.01.2009 tarihinde alınan 2640 sayılı kararla rekonstrüksiyon için gerekli bilimsel verilere sahip olduğu tespit edilmiştir. Ve bu nedenle korunması gereken bir kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.



Şekil 103. Ayasofya Fatih Medresesi temel rölöve planı, 2008

Kaynak: Yazarın arşivindeki Autocad dosyası üzerinden oluşturulmuştur.

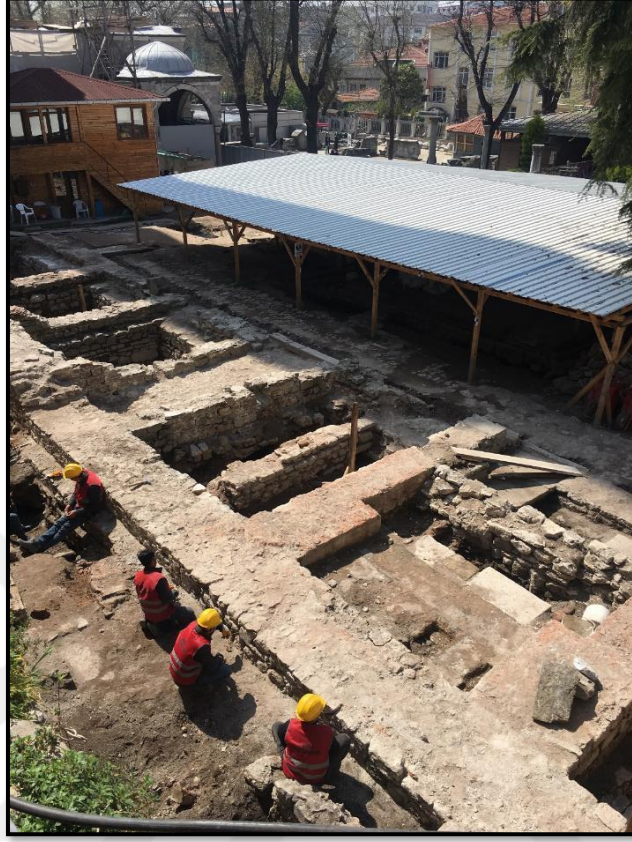


Şekil 104. Ayasofya Fatih Medresesi yapı alanı teslim durumu – Ayasofya kuzeybatı minaresinden bakış, 11 Aralık 2017

Kaynak: Yazarın fotoğraf arşivi

Yapı alanı 2017 yılında İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü tarafından yüklenici firmaya teslim edilmiştir. Yapının temel çukurları nitelikli veya niteliksiz taş-mermer eserlerle dolu durumdadır. Vinç yardımıyla bu alanlar boşaltıldıktan sonra eserler, önce otopark alanına daha sonra Topkapı Sarayı'na taşınmıştır. Nitelikli olan taş-mermer eserler Ayasofya Müzesi uzmanları tarafından belirlenerek bir kısmı Büyük Saray Mozaikleri Müzesi'ne, bir kısmı yapılan raflara depolanmak üzere taşınmıştır. Daha sonra olumsuz hava koşullarından korunmak için alana geçici ahşap koruyucu çatı yapılmıştır.

Alandaki muhdes yapılar da sökülüştür. Yapılan bu hazırlıklardan sonra temel çukurları içinde araştırma kazısı ve temizlik çalışmalarına başlanmıştır.



Şekil 105. 1. Avlu kazı sonrası ortaya çıkan temel duvarları

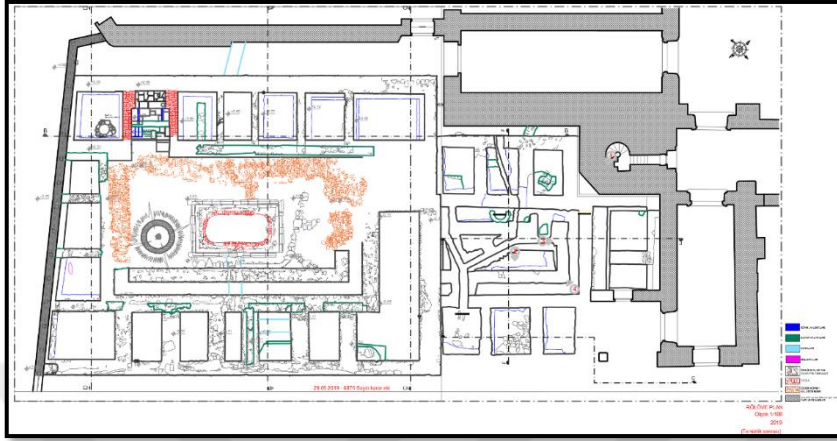
Kaynak: Yazarın fotoğraf arşivi



Şekil 106. 2. Avlu kazı sonrası ortaya çıkan temel duvarları

Kaynak: Yazarın Ayasofya minaresinden kendi çekimi, 29 Nisan 2019

Kazı alışmaları tamamlandıktan sonra lazer bulutu tarama yöntemi ile alanın son durumunu gösteren plan ve kesit rölöveleri bilgisayar ortamında hazırlanmıştır. Hazırlanan rölöve projeleri İstanbul IV Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmıştır.



Şekil 107. Onaylanan rölöve planı, 2019

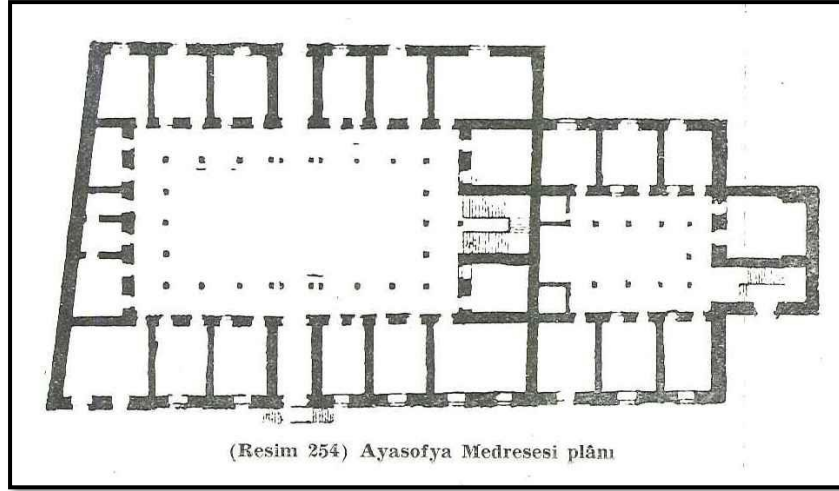
Kaynak: Onaylanan projenin Autocad dosyasından oluşturulmuştur.



Şekil 108. Kazı sonrası alanın lazer bulutu tarama planı orthophoto, 2019

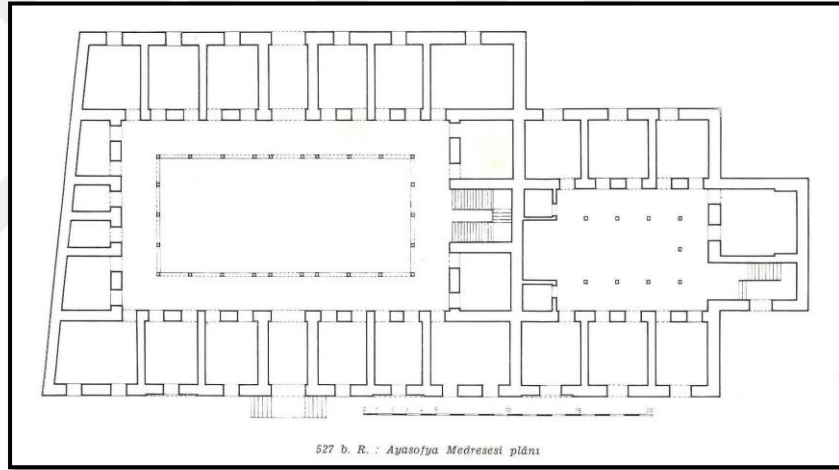
Kaynak: Yazar tarafından orthophoto verileri Photoshop programında birleştirilerek oluşturulmuştur.

1. ve 2. avluda yapılan itinalı araştırma kazılarından sonra çıkan temel izleri yüksek oranda Sheyıl nver ve Ekrem Hakkı Ayverdi'ye göre olan Ayasofya Fatih Medresesi alt kat planlarıyla uyumaktadır.



Şekil 109. Süheyl Ünver'e göre Ayasofya Medresesi'nin alt kat planı, 1953

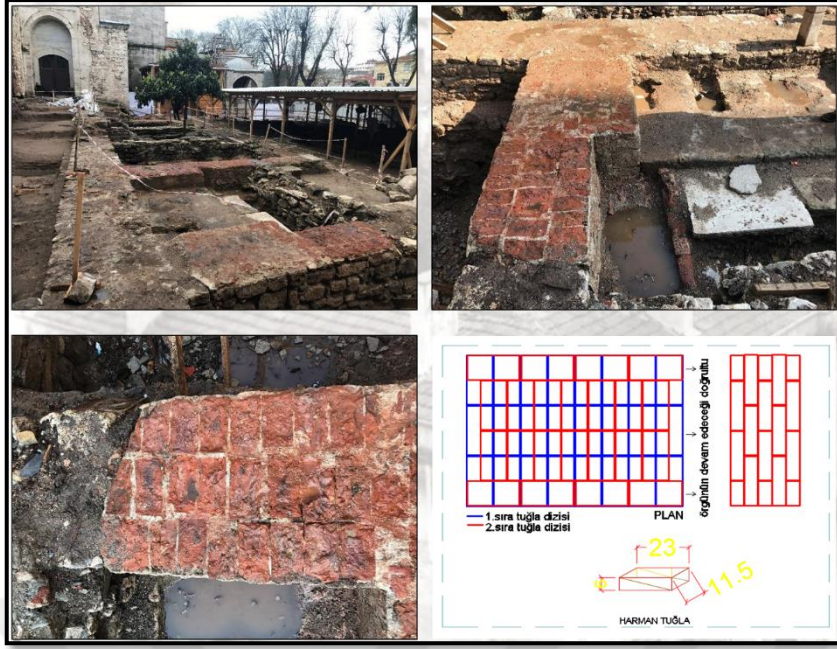
Kaynak: Ekrem Hakkı AYVERDİ, **Fâtih Devri Mimarîsî**, İstanbul Fethi Derneği Neşriyatı, İstanbul, 1953, s.278



Şekil 110. Ekrem Hakkı Ayverdi'ye göre Ayasofya Medresesi'nin alt kat planı, 1973

Kaynak: Ekrem Hakkı AYVERDİ, **Osmanlı Mi'mârîsinde Fâtih Devri 855-886 (1451-1481)**, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü No.69, c.3, İstanbul, 1973, s.319

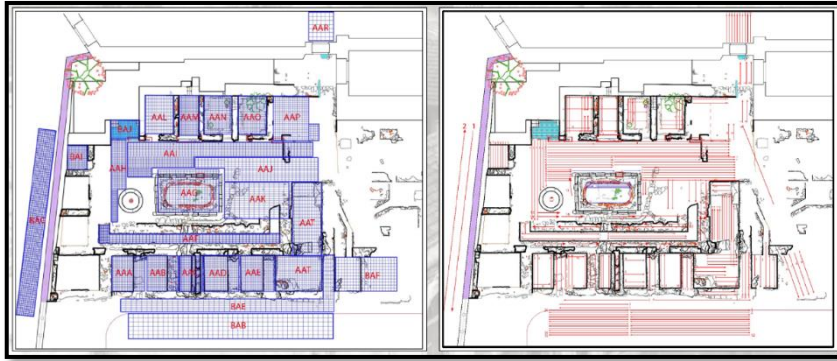
Yapılan kazılarda medresenin tuğla duvar izleri de ortaya çıkmıştır. İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez ve Bölge Laboratuvar Müdürlüğü tarafından kazı alanından taş, tuğla, harç örnekleri alınmış, analiz ve koruma/onarım raporu hazırlanmıştır. Bu veriler bize medrese duvarlarının geçmişte dolu harman tuğla ile örüldüğünü göstermiştir. Rekonstrüksiyonu yapılan yapıda bu nedenle duvarlarda aynı malzeme kullanılmıştır.



Şekil 111. Kazı ve temizlik sonrası ortaya çıkan tuğla izleri

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

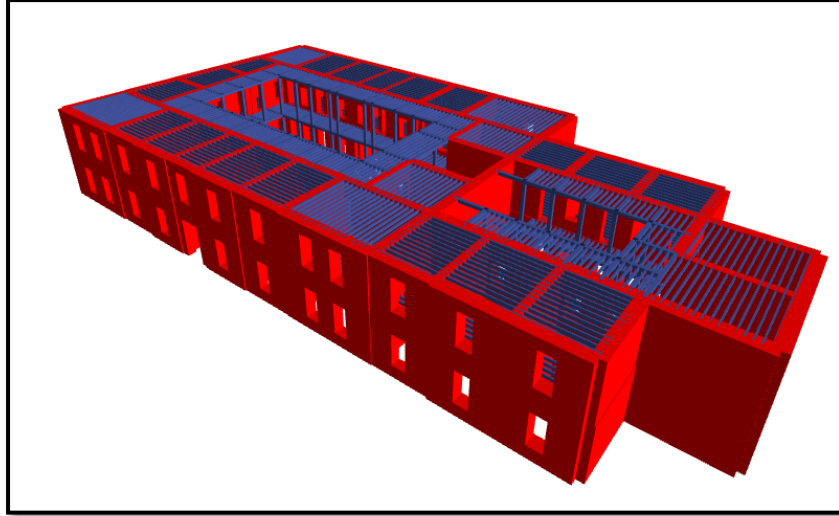
Rölöve alımları sırasında alanda jeoradar (GPR) ile ölçümleme işleri ve alan kotlarının okunması yapılmıştır. Bu ölçümler sonucu hazırlanan raporlar ile temel zeminindeki boşluklar ve bozulmalar tespit edilmiştir.



Şekil 112. Jeoradar (GPR) yöntemiyle tarama yapılan alanlar

Kaynak: Jeoradar (GPR) Yöntemi ile Yer Altı Yapısı Araştırma Raporu, 2018

Ayrıca Soğukçeşme sokağı duvarından 4 farklı kottan 10 cm çaplı karotlar alınarak duvar kalınlıkları tespit edilmiştir. Bu çalışma sonucunda “Fatih Medresesi Rekonstrüksiyon Projesi Yapısal Değerlendirme ve Statik Hesap Raporu” hazırlanmıştır. Bu raporda medrese sayısal olarak modellenmiştir.



Şekil 113. Ayasofya Medresesi sayısal model görseli

Kaynak: “Fatih Medresesi Rekonstrüksiyon Projesi Yapısal Değerlendirme ve Statik Hesap Raporu”, Şubat 2018

Temel duvarları büyük ölçüde bütünlüğünü korumuştur. Duvarlarda yukarı bölümlerde aşınmaya bağlı oluşan hasarlar dışında, düşey çatlaklar, duvar kesitlerinde ayrışma, yan yatma veya deformasyon gibi olası hasarlar gözlenmemiştir. Ancak sürekli dış etkilere maruz kalmış duvarlar olduğundan bağlayıcı harçta boşalmalar ve kısmen üst yüzeyde dağılmalar mevcuttur.

Yeni yapı aynı temellerin üzerine yapılmadan önce bu sorunların giderilmesi gerekmektedir. Bu sorunların giderilebilmesi ve temel duvarlarının güçlendirilmesi gerekmiştir. Özgün malzemelerden alınan analiz örnekleriyle “Ayasofya Fatih Medresesi Analiz ve Koruma/Onarım Raporu” hazırlanarak kullanılacak malzemeler tespit edilmiştir. Temel duvarlarının topraklaşmış derzleri yenilenmiş ve duvarların içine statik güçlendirme amacıyla harç enjeksiyonu hazırlanan karışımlarla yapılmıştır.

D. Ayasofya Fatih Medresesi Plan ve Cephe Özellikleri

Ayasofya Fatih Medresesi’nin onaylı restorasyon projesini incelediğimizde iki ayrı kısımdan oluşmaktadır.

A kısmı zemin katı 1ad iç avlu, 1ad su sarnıcı, 2ad ön ve arka giriş holü, 3ad kütüphane, 3ad arkeoloji buluntu deposu, 1ad toplantı odası, 1ad seminer odası, 1ad teknik oda, 3ad yemek bölümü, 1ad mutfak, 1ad erkek wc, 1ad kadın

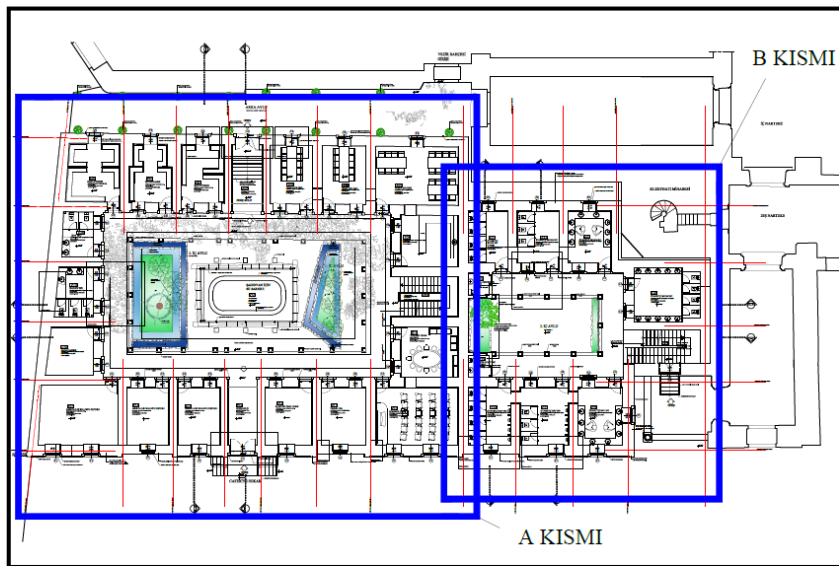
wc, 1 ad kazan dairesi, 1ad elektrik pano odası ve 1ad de ahşap merdiven mahalinden oluşmaktadır.

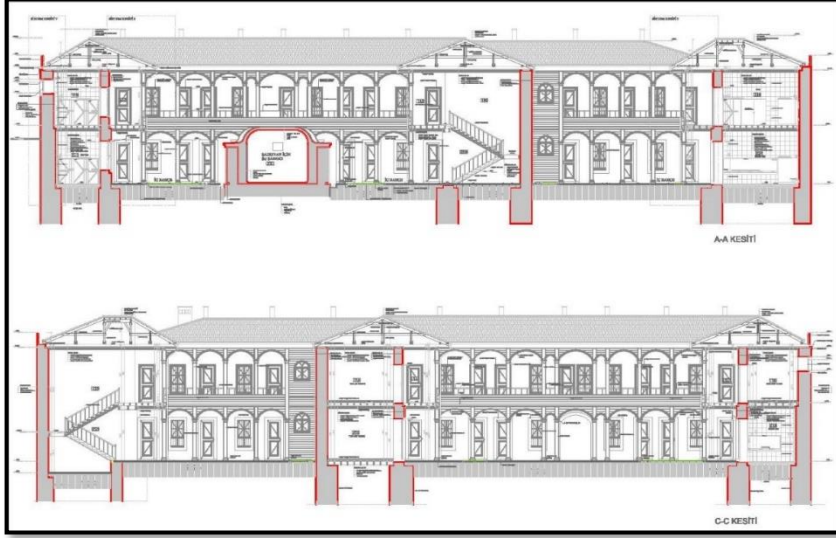
A kısmı 1. katı ise odalara ulaşım için üst kat revakları (galeri), 1ad duş, 1ad güvenlik şefliği, 1ad yemek odası, 1ad çay ocağı-mutfak, 4ad ofis, 1ad toplantı odası, 1ad müdür odası, 1ad sekreter odası, 5ad uzman odası, 1ad bekleme odası, 1ad erkek wc, 1ad kadın wc ve 1ad de ahşap merdiven mahalinden oluşmaktadır.

B kısmı zemin katı 1ad iç avlu, 3ad ziyaretçi erkek wc, 3ad ziyaretçi kadın wc, 1ad kadın wc, 1ad engelli erkek wc, 1ad engelli kadın wc ve 1ad ahşap merdiven mahalden oluşmaktadır.

B kısmı 1. katı ise odalara ulaşım için üst kat revakları (galeri), 2ad hizmetli soyunma, 1ad hizmetli dinlenme, 1ad kadın duş, 1ad erkek güvenlik soyunma, 1ad güvenlik dinlenme odası, 1ad kadın güvenlik soyunma ve 1ad ahşap merdiven mahalinden oluşmaktadır.

Odaların kullanım amacına baktığımızda yapının ziyaretçilere açık olan müze, kütüphane, eser deposu ve uzmanlar tarafından kullanılacak bir müştemilat olarak tasarlandığı açıkça görülmektedir. A kısmı giriş katı açık ve kapalı sergi alanı, üst kat ise kütüphane olarak tasarlanmıştır. B kısmı ise Ayasofya'nın yönetim ve güvenliği olarak tasarlanmıştır. Ancak yapı tamamlandığında bu amaçla kullanılmamış ve bir vakıf üniversitesine eğitim yapısı olarak kullanılmak üzere tahsis edilmiştir.

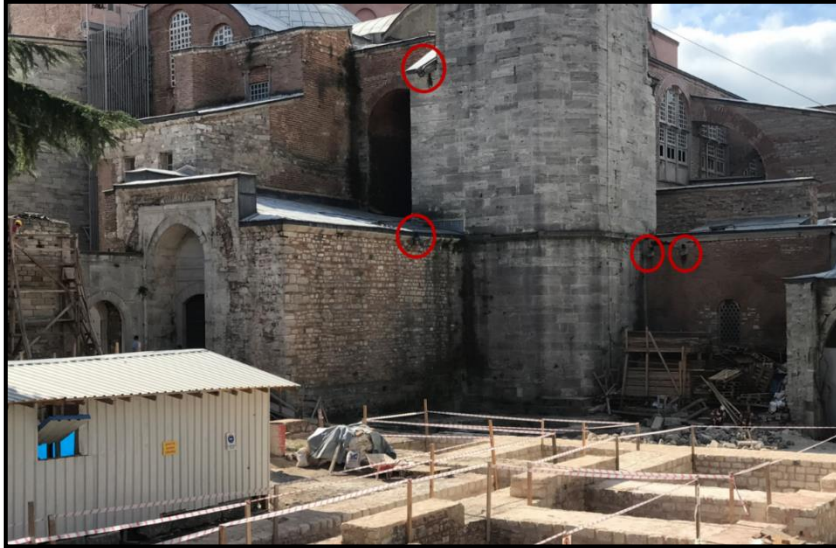




Şekil 117. A-A ve C-C kesitleri

Kaynak: Onaylı projenin Autocad dosyasından oluşturulmuştur.

B kısmının bir bölümü Ayasofya Camii'nin çörlenlerinden ve imaret duvarı tarafından gelen yağmur suyunun büyük bir sorun olması ve Ayasofya Cami'ne yapışık bir yapının yaratacağı sorunlar sebebiyle yapılmamasına karar verilmiştir. Bu değişiklikler de vaziyet, plan, kesit ve detay restorasyon projelerine işlenmiş ve bölge koruma kurulu tarafından onaylanmıştır. Bunun sonucunda yapının daha önceki formu değişikliğe uğramış ancak ön cephe yani silüete bir etkisi olmamıştır.



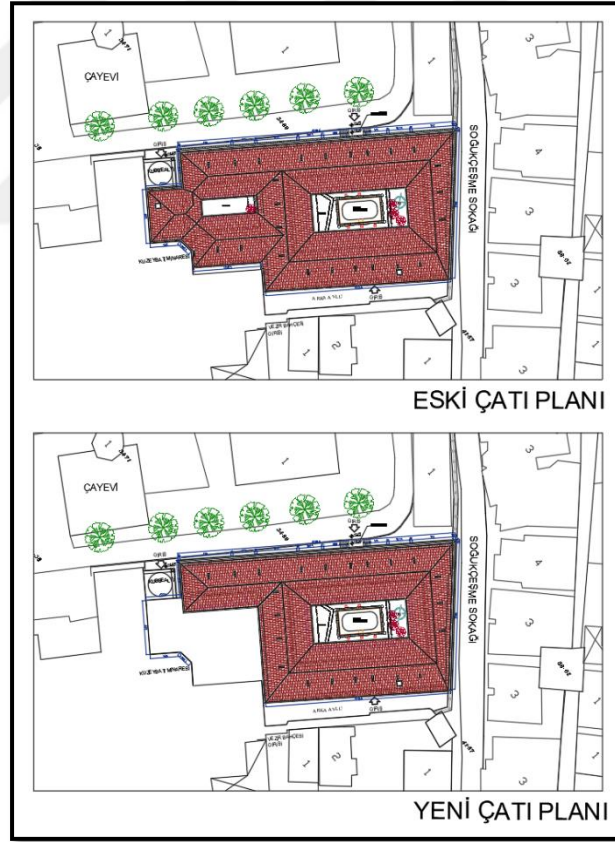
Şekil 118. Ayasofya Camii'ne ait çörlenler

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.



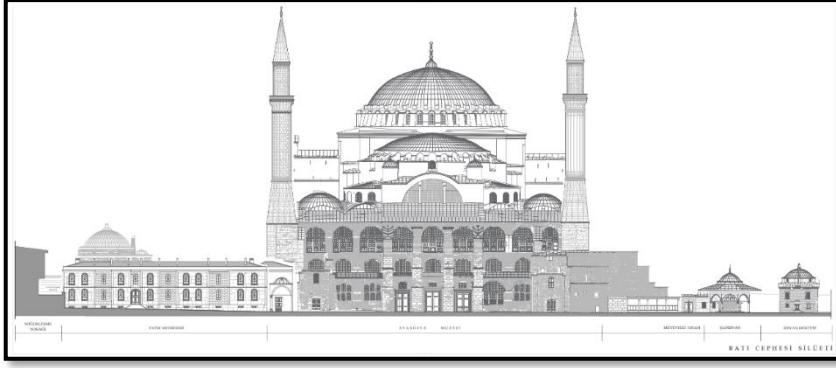
Şekil 119. Yeniden yapım tamamlandıktan sonra 2. Avlu

Kaynak: (www.yeniasya.com.tr, 2024)



Şekil 120. B kısmının bir bölümü yapılmadığı için değişen çatı planı

Kaynak: Yazar tarafından çizimleri yapılmıştır.



Şekil 121. Ayasofya Camii ve Ayasofya Medresesi Silüeti

Kaynak: Yazar tarafından Ayasofya Camii ve Ayasofya Medresesi cephe çizimleri kullanılarak oluşturulmuştur.

E. Ayasofya Fatih Medresesi Yapım Aşamaları

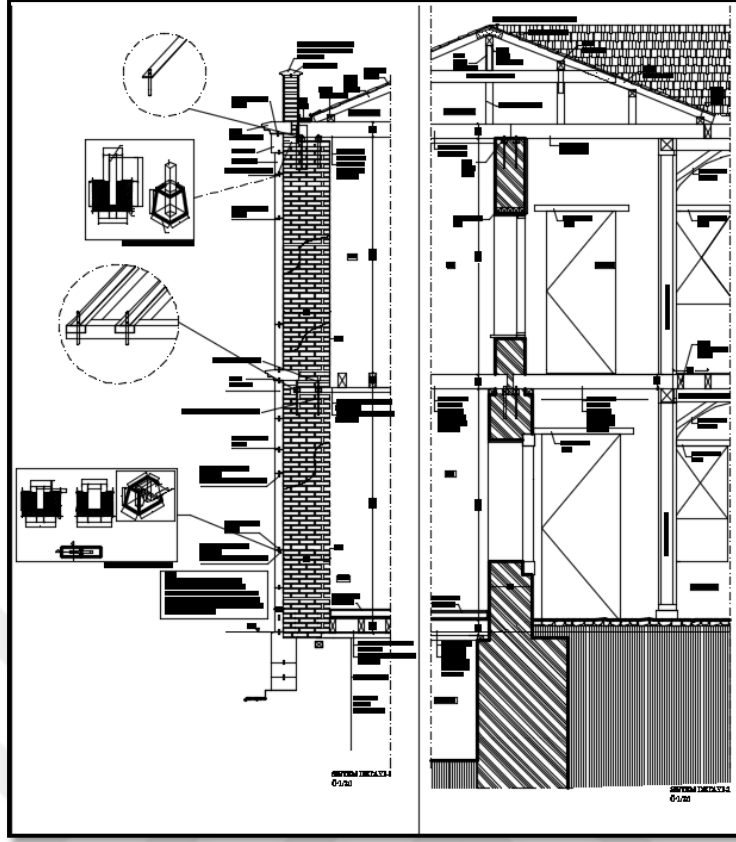
Alanda temel kazısı ve güçlendirmeleri tamamlandıktan sonra ilk olarak yapının duvarları dolu harman tuğla ile örülmeye başlanmıştır. Duvar kalınlıkları 60cm ila 105cm arasında değişmektedir.



Şekil 122. Zemin kat tuğla duvar örülmesi, 26 Kasım 2018

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Tuğla duvarların restorasyon projesine göre örülmesi devam ederken bir yandan da yapısal modelleme ve strüktürel projelerin hazırlanmasına devam edilmiştir. Tuğla duvar ve ön cephe taşları arasında kullanılacak bağlantı, ön cephe taşları arasında kullanılacak kenet ve zıvana, zemin ile birinci kat arasında kullanılacak 316 kalite paslanmaz lama ve çubuk detayları bunlardan bazılarıdır.



Şekil 123. Kenet, zivana, paslanmaz bağlantı detaylarını gösteren sistem detay kesiti

Kaynak: Onaylı statik proje detay paftası

Birinci katın tuğla duvarı tamamlandıktan sonra bırakılan pencere boşluklarına küfeki taş sövelerinin yerlerine montajı yapılmıştır.



Şekil 124. Yerlerine montajı yapılan küfeki taş söveler, Ocak 2019

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Zemin ve birinci kat tuğla duvar aralarına ahşap hatıllar montaj edilmiştir. Döşeme strüktürü olarak lamine ahşap kirişler kullanılmıştır. Ayrıca zemin ile

birinci kat arasında strüktür güçlendirme amaçlı gergi sistemi olarak paslanmaz lama ve çubuklar kullanılmıştır.



Şekil 125. Döşeme strüktürü olarak kullanılan lamine ahşap kirişler, 01 Şubat 2019

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.



Şekil 126. Paslanmaz gergi sistemi, 01 Şubat 2019

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Ön cephedeki ve Soğukçeşme sokak cephesindeki tuğla kemerlerin yapımı için kalıp kullanılmıştır.



Şekil 127. Demir profil ve sacdan yapılan tuğla kemer kalıbı 09 Temmuz 2019

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Ön cephe hariç dış ve iç cephelerde ahşap iskele kurulduktan sonra belirli aralıklarla anolar çekilerek horasan sıva yapılmıştır. Sıvanın içeriği daha önce alınan harç örneklerinin analizine göre hazırlanmış ve numune yapılarak kontrollükten onay alınmıştır.



Şekil 128. Dış cephelerde horasan sıva işlemi, 25 Eylül 2019

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Sıva işleri tamamlandıktan sonra revağı oluşturacak lamine ahşap döşeme kirişleri duvarda bırakılan boşluklara yerleştirilerek paslanmaz gergi sistemi ile bağlantıları yapılmıştır.



Şekil 129. Revak döşemesi ahşap lamine kirişleri, 28 Kasım 2019

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

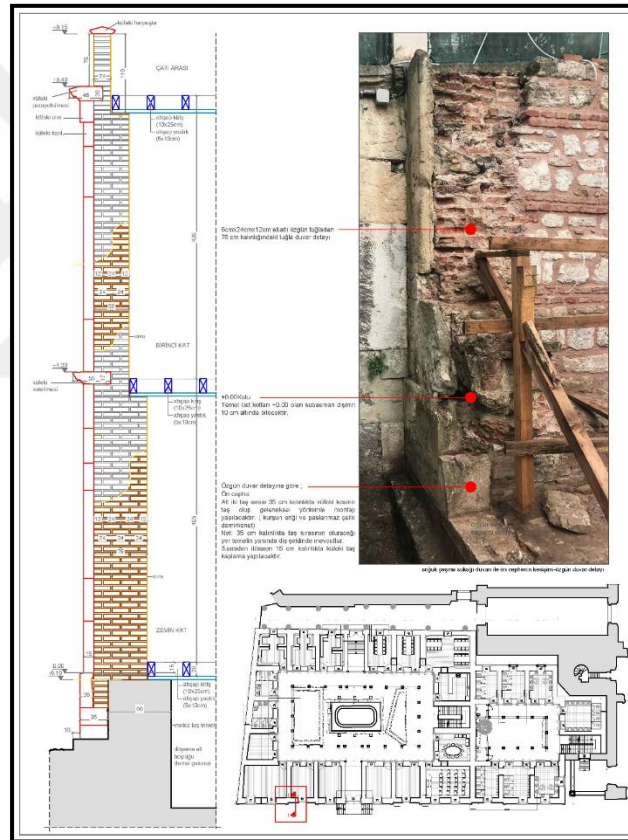
Revakta kullanılacak taşıyıcı meşe ahşap dikmeleri de caraskal yardımıyla yerlerine dikilmiştir. Meşe dikmelerin yerlerindeki kaide taşları ve paslanmaz bağlantıları da önceden hazırlanmıştır.



Şekil 130. Revak meşe dikmeleri yerlerine montajı yapılırken, 05 Kasım 2019

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

İç avlunun ahşap giriş ve dikmeleri yapılırken aynı zamanda ön cephe taşlarının da yapımına başlanmıştır. Ön cephenin görünümü eski arşiv fotoğraflarından görülebilmektedir. Ancak özgün taş duvarların kalınlığı ve kullanılan taş çeşidi gibi özellikler, Soğukçeşme sokağı duvar birleşiminde köşede kalan kaplama detayı ve bu malzemelerden alınan örnekler sayesinde tespit edilmiştir. Tuğla duvar ve onun önündeki taş cephenin orijinal kalınlığı ortaya çıkmıştır. Yapılan analizler sonucunda taş cephede kullanılan taş çeşidinin küfeki olduğu belirlenmiş ve cephede aynı özellikte taş kullanılmıştır.



Şekil 131. Sol ön cephede kalan duvar birleşim detayı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ön cephede kullanılacak değişik ebatta taşlar ocakta kesimleri yapıлып numaralandırılarak şantiye sahasına getirilmiştir. Profilli taşlar ise ocakta ebatlandırma işleri yapılarak cnc kesim atölyesine nakledilmiş ve projedeki detayına göre işlendikten sonra şantiye sahasına indirilmiştir.



Şekil 132. Ön cephe taş ebatlarına göre numaralandırma çalışması

Kaynak: Yazarın çalışma dosyalarından düzenlenmiştir.

Sahaya getirilen bu taşlar numara sırasına göre mobil vinç yardımıyla yerlerine yerleştirilirken aynı zamanda kurşunlu kenet ve zıvanalar kullanılarak hem tuğla duvara hem de birbirlerine bağlantıları yapılmıştır.



Şekil 133. Ön cephe taş kaplama yapılması, 21 Kasım 2019

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

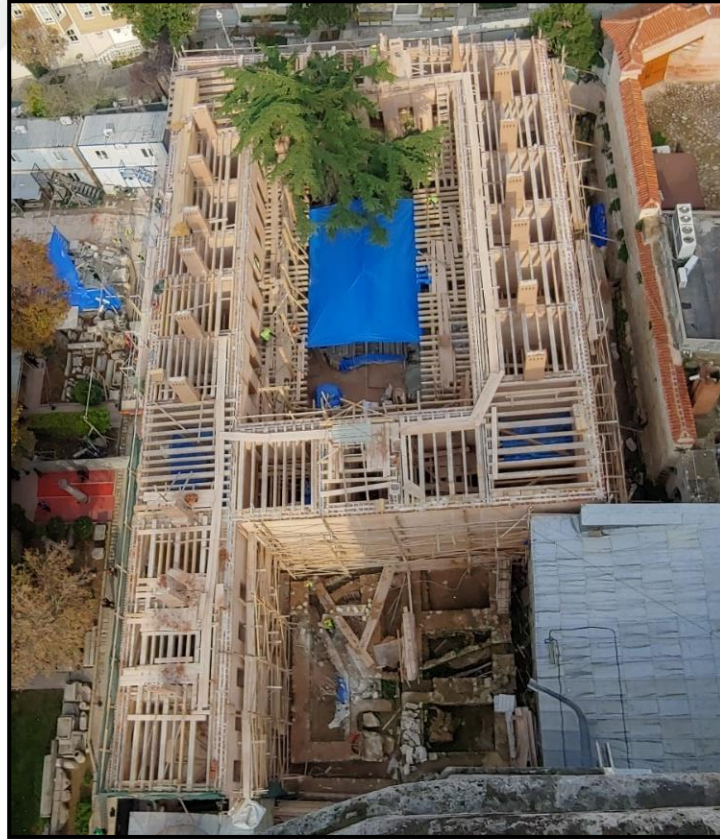
Birinci kat lamine ahşap döşeme kirişleri de yerlerine konulduktan sonra çatının tuğla bacaları ve horasan sıva işlemleri yapılmaya başlanmıştır.



Şekil 134. Tuğla çatı bacalarının ve horasan sıvalarının yapılması, 21 Kasım 2019

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Zemin kat tuğla duvarları tamamlandıktan sonra yapılan hatıl ve gergi sistemi birinci kat tamamlandıktan sonra da yapılmıştır.



Şekil 135. Birinci kat tamamlandıktan ve döşeme kirişleri yerlerine konulduktan sonra Ayasofya'nın minaresinden yapıya bir bakış, 28 Kasım 2019

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.



Şekil 136. Lamine kirişlerin üzerine oturan çatı, 17 Ocak 2020

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Medresenin bir bölümünün yapılmaması nedeniyle mimari restorasyon ve statik projelerin de buna göre revize edilmesi gerekmiştir. Ahşap çatı lamine kirişlerin üzerine oturmaktadır. Çatının mahya, aşık ve mertekleri yerlerine montajları yapıldıktan sonra kaplama tahtaları çakılmış ve çinko yağmur olukları yapılmıştır. Daha sonra çatının üzerine iki kat membran ve kiremit döşenmiştir.



Şekil 137. Membran döşendikten sonra kiremit döşenirken, 27 Ocak 2020

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.



Şekil 138. Ön cephe taşları ve çatı parapetleri tamamlanırken, 24 Ocak 2020

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir.

Daha sonra projedeki detaylarına göre atölyede yapılan meşe kapı ve pencereler yerlerine monte edilmiştir. Bu aşamada işe ayrılan ödeneğin tamamlanması nedeniyle iş tasfiye edilmiştir. İşin ikinci etabında ise ahşap pasalı tavanlar, iç cephelerdeki ahşaplar, ahşap döşemeler, ahşap merdivenler, çevre düzenleme, elektrik, mekanik ve sergi alanları yapılmıştır.



Şekil 139. Yeniden yapılan Ayasofya Fatih Medresesi'nin ön cephesi, 2022

Kaynak: (ayasofya.fsm.edu.tr, 2024)



Şekil 140. Yeniden yapılan Ayasofya Fatih Medresesi'nin 1. avlusu, 2022

Kaynak: (www.superhaber.com, 2024)



Şekil 141. Yeniden yapılan Ayasofya Fatih Medresesi'nin çatı görünümü, 2022

Kaynak: (www.konhaber.com, 2024)

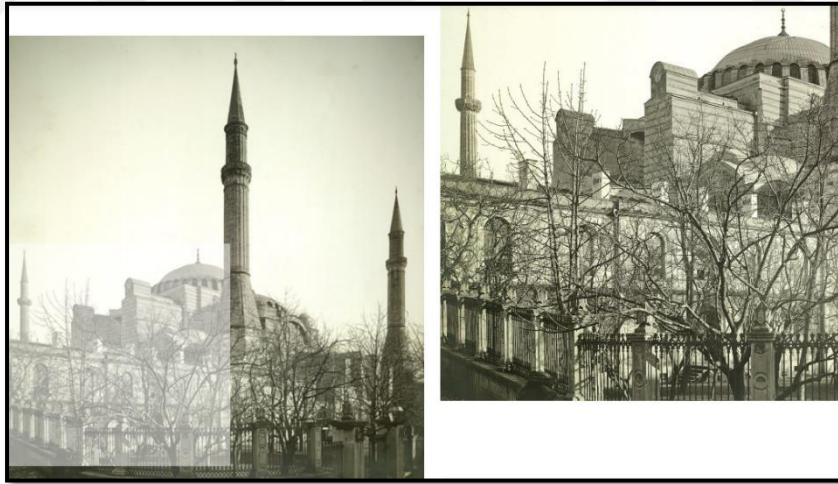


Şekil 142. Ayasofya Fatih Medresesi ve Ayasofya Camii, 2022

Kaynak: (www.konhaber.com, 2024)

F. Ayasofya Fatih Medresesi'nin Önemi

1. Sanat Tarihi Açısından Önemi



Şekil 143. Ayasofya ve sol alt köşede Ayasofya Medresesi, 1890

Kaynak: (www.ribapix.com, 2024)

İstanbul'un köklü tarihine tanıklık eden Ayasofya Fatih Medresesi kentin ilk medresesi olarak dikkat çeker. Dârü't-Ta'lim adıyla da anılan bu medrese Osmanlı döneminde inşa edilen en eski eğitim kurumlarından biridir. Osmanlı tarihinde büyük bir öneme sahip olan medreseler müderrisleriyle kentin en saygın ilim adamlarını barındırmış ve "server-i ulema" olarak nitelendirilmiştir.

Medrese İstanbul'u simgeleyen önemli bir yapı olan Ayasofya'nın bir parçasıdır. Akşemseddin Hazretleri'nin bu medresede bulunduğu belgelerde açıkça belirtilmiştir. Öte yandan, ünlü ilim adamı Ali Kuşçu da bu medresede görev yapmıştır.

Sultan II. Bayezid döneminde iki katlı medrese tasarımıyla inşa edilen Ayasofya Fatih Medresesi anıtsal bir örnek olarak kabul edilir. Zaman içinde Bizans ve Osmanlı döneminin etkisiyle farklı ek bölümler ve yapılar eklenerek büyük bir külliye haline gelmiştir.

Ayasofya Fatih Medresesi, 19. yüzyılın sonunda Avrupa mimarisinin etkisiyle yeniden yorumlanarak inşa edilmiştir. Medresenin mimarisi hem eski hem de yeni geleneğin izlerini taşımaktadır.

2. Tarihi Önemi



Şekil 144. Soğukçeşme sokağından imaret ve medreseye bakış, 1925

Kaynak: Staatliche Bildstelle, Berlin, Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, Ngf No: R35895

Medresenin mimari yapısı ve gemişı, tarih ve sanat açısından büyük bir önem taşımaktadır. Ayasofya Medresesi, tarih boyunca İstanbul'un en önemli ve değerli kültür varlıklarından biri olarak kabul edilmektedir. Ayasofya Medresesi, İstanbul'un Osmanlı döneminde oluşturulan en eski eğitim yapılarından biridir.

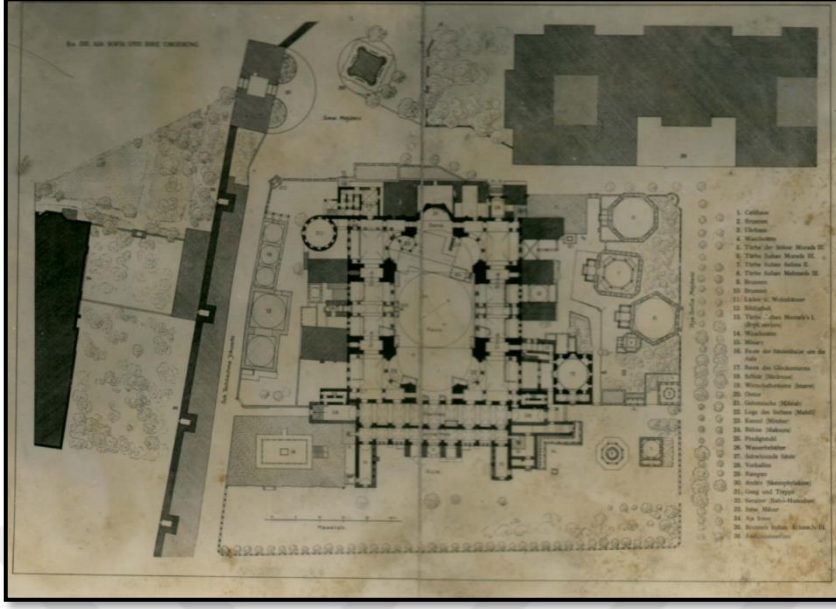
Sultan II. Bayezid döneminde yapılan medrese, iki katlı tasarımı ile anıtsal bir örnek olarak kabul edilmektedir. İki katlı medreselerin ilk örneklerinden biri olan Ayasofya Medresesi, mimari açıdan dikkat çekici bir özelliğe sahiptir. Aynı zamanda Ayasofya'nın bir parçası olarak da medrese, bu önemli anıtın çevresinde yer almaktadır.

Akşemeddin Hazretleri, medresede kalmış ve kullanmış olduğu belgelerle doğrulanmıştır. Ayrıca nl bir ilim adamı olan Ali Kuşçu, bu medresede müderris olarak görevlendirilmiştir. Bu ise medresenin tarihi değerini ve önemini arttıran unsurlardan biri olarak göze çarpmaktadır.

Medrese, bir külliye veya mimari bütünün bir parçası olarak da değerlendirilmektedir.

Yerleşme ve konut gelişimi açısından kentin ilk medresesi olması, ünlü kişilerin yaşadığı bir yapı olması, politik olaylarla ilişkilendirilmesi, sosyal tarih ve halk bilimi açısından değeri, sanayi, ticaret ve ulaşım tarihi açısından önemi, tarih bir yapı olarak Ayasofya Medresesi'nin kültür varlığı olarak önemini kanıtlamaktadır.

3. Şehircilik Yönünden Önemi



Şekil 145. Cornelius Gurlitt'in çizdiği Ayasofya vaziyet planı, 1907

Kaynak: Encümen Arşivi

Medresenin bulunduğu konum tarihi öneme sahiptir. Ayasofya Medresesi İstanbul'un tarihi yarımadasında yer almaktadır ve bu bölgenin tarihi ve kültürel dokusuna katkı sağlamaktadır.

Ayasofya Medresesi, mimari açıdan değerli bir yapıdır. İki katlı plan şeması ile anıtsal örnekler arasında yer almaktadır. Ayrıca Ayasofya'nın bir parçası olarak, yapıyı çevreleyen kültürel peyzajda belirgin bir bileşen olarak yer almaktadır.

Ayasofya Medresesi, Ayasofya'nın önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir. Ayasofya, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde bir külliye haline dönüşmüş, çeşitli ek bölümler ve yapılarla zenginleştirilmiştir. Ayasofya'nın avlusunda konumlanmıştır. Medrese ise bu külliyenin ayrılmaz bir parçasıdır ve şehrin selâtin camilerinin külliye programının önemli bir ögesini oluşturur.

4. Teknik Açıdan Önemi



Şekil 146. Yıkılmadan önce medrese avlusuna ve su sarnıcına bakış, 28 Şubat 1935

Kaynak: Encümen Arşivi, Foto No: 1202, 1203

Ayasofya Medresesi mimari yapısı, inşaat teknikleri ve yapısal özellikleriyle önemli bir yapıdır. Osmanlı dönemi eğitim yapılarından biri olan medrese, Osmanlı İmparatorluğu'nun mimari tarzını yansıtan bir örnektir. Medresenin ihtişamlı cephesi, şehrin silüetine karakteristik bir şekilde entegre olmuştur.

Medresenin inşa edildiği dönemde kullanılan inşaat teknikleri ve malzemeleri göz önüne alındığında teknik açıdan ileri bir yapı olarak kabul edilebilir. Medresenin taş duvarları, tuğla kullanımı ve ahşap detayları inşaat tekniklerinin ustalığını yansıtmaktadır.

Ayasofya Medresesi'nin yapısal özellikleri de teknik açıdan önem taşır. Medresenin iki katlı yapı olarak tasarlanması ve büyük bir avlusu bulunması dönemin inşaat tekniklerine uygun bir şekilde gerçekleştirilen bir mimari planlamayı gösterir.

Teknik açıdan Ayasofya Medresesi'nin önemli özelliklerinden biri de onarımları ve restorasyon çalışmalarıdır. Medresenin zaman içinde çeşitli

onarımlara ve restorasyonlara ihtiyaç duymuş olması teknik bilginin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu çalışmalar, medresenin yapısal sağlamlığını ve tarihi dokusunu korumaya yönelik teknik becerinin bir göstergesidir.

Sonuç olarak medrese teknik açıdan incelendiğinde inşaat teknikleri, malzeme kullanımı ve yapısal özellikleriyle önemli bir kültür varlığıdır. Ayasofya Medresesi teknik açıdan değerli bir yapı olarak tarihi ve kültürel mirasımızın önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

G. Ayasofya Fatih Medresesi Rekonstrüksiyonu Hakkında Görüşler ve Tartışmalar

Ayasofya Medresesi'nin yeniden inşası farklı kesimlerden tepkiler almıştır. Tarihi yapının aslına uygun bir şekilde rekonstrüksiyonunun yapılmasını ve eğitim ve öğretime açılmasını destekleyen insanlar bulunmaktadır. Bu görüşe göre Ayasofya Medresesi'nin yeniden yapılması, Osmanlı dönemini ve İslam kültürünün gelecek nesillere aktarılmasına olanak sağlamaktadır.

Öte yandan bir diğer kesim ise Ayasofya'nın UNESCO Dünya Mirası Alanı statüsüne sahip olması nedeniyle medrese yapılarının yeniden inşasının uluslararası kurallara ve anlaşmalara aykırı olabileceği endişesini dile getirmiştir. Bu kesim yapılan her türlü müdahalenin Ayasofya'nın evrensel değerlerini riske attığı ve inşa çalışmalarının uluslararası tepkilere yol açtığı görüşündedir. Ayrıca Ayasofya çevresi gibi hassas bir coğrafyada yapılan herhangi bir yapısal değişikliğin alanın bütününe olumsuz etkisi olabileceği kaygıları taşımaktadırlar.

2014 yılında yapılan bir habere göre Ayasofya Müzesi'nin avlusuna yapılması planlanan Fatih Medresesi Projesi, Dünya Mirası olma durumunu tartışmaya açmıştır. Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi (ICOMOS), projeyi "sahte eski eser inşa etmek" olarak yorumlayarak karşı çıkmıştır. ICOMOS, medresenin yapılması durumunda Ayasofya'nın Dünya Mirası olma durumunun tehlikeye gireceğini ifade etmiştir. ICOMOS'un itirazıyla projenin ertelenmesi kararlaştırılmıştır. Ancak daha sonra bağımsız uzmanlar tarafından Çevresel Etki Değerlendirme raporu hazırlanmıştır. Kültür Bakanlığı yetkilileri ise medresenin müze personeli için ek bina ihtiyacını

karşılacağını ve dini eğitimle ilgili olmadığını belirtmişlerdir. ÇED raporunun tamamlanmasının ardından projeye devam edilmiştir. Bu tartışmaların sonucunda Ayasofya'nın Dünya Mirası listesinden çıkarılma ihtimali bulunduğu bile dile getirilmiştir (www.milliyet.com.tr, 2024).

Her ne kadar müze için ek bina ihtiyacının karşılanacağı belirtilse de rekonstrüksiyonu yapılan Ayasofya Medresesi tamamlandıktan sonra Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nin kullanımına tahsis edilmiştir.

H. Ayasofya Fatih Medresesi Rekonstrüksiyonu'nun Doğrudan veya Dolaylı Etkileri

Ayasofya Fatih Medresesi'nin rekonstrüksiyonu sonrasındaki olumlu etkileri aşağıdaki gibi olmuş olabilir:

- Medresenin rekonstrüksiyonu, Ayasofya ile Medrese arasında daha sıkı bir bağ oluşturacak ve çevredeki geçmişe ait bağları güçlendirecektir.
- Medresenin eğitim yapısı olarak yeniden işlevlendirilmesiyle birlikte bilgi ve kültürün yayılmasını ve iyi yetişmiş bireylerin topluma katkısını sağlayacaktır.
- Rekonstrüksiyon çalışmaları sırasında yapılan araştırma kazıları sonucunda ortaya çıkan taşınabilir kültür varlıkları gün yüzüne çıkarılıp sergilenebilecektir.
- Ayasofya'ya ait fotoğraf ve eserler, geçici sergilerle ziyaretçilere sunulabilir ve daha kapsamlı bir kültürel deneyim sağlanabilir.
- Medresenin çevresinin gezilebilir olması, turistler ve ziyaretçiler için daha geniş ve daha konforlu bir alan sunabilir.

Ayasofya Medresesinin rekonstrüksiyonu sonrasındaki olumsuz etkiler aşağıdaki gibi olabilir:

- Rekonstrüksiyon inşaatı sırasında Ayasofya'nın etkin olarak kullanılamaması ve inşaatın çevresel etkileri, geçici olarak ziyaretçi sayısının azalmasına neden olabilir. (Şantiye sahasının ayrı bir bölüm olarak ayrılması sebebiyle böyle bir olumsuzluk yaşanmamıştır.)
- İnşaat faaliyetleri sırasında Ayasofya'nın etkilenmemesi için ileri tekniklerin uygulanması zaman ve kaynak sorununa yol açabilir. (Bu sorun

yaşanmaması için medresenin bir bölümü yapılamamıştır. Bu da bir olumsuzluk olarak görülebilir.)

- Rekonstrüksiyon sürecinde oluşabilecek titreşimler ve düzensizlikler, yapının temel duvarlarının ve taş duvarlarının güçlendirilmesi işlemlerini gerektirebilir. (Ayasofya’da bu sorun yaşanmamıştır. Ancak medresenin temellerinin güçlendirilmesi gerekmiştir.)

- Zemin iyileştirme çalışmalarının yapılması ve temelin sağlamlaştırılması da ek maliyetlere ve zaman kaybına neden olabilir. (Temelin sağlamlaştırılmasında ek zaman ve maliyet gerekmiştir.)

İ. Ayasofya Fatih Medresesi’nin Yeniden Yapımından Sonraki Durumu ve Kullanım Amacı

Ayasofya Medresesi medrese eğitim kurumlarında geleneksel bir düzen olan odalarla çevrili merkezi bir avluya sahiptir. Yeniden inşanın ardından medrese şu anda ikili bir amaca hizmet etmektedir. Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi tarafından bir üniversite yerleşkesi olarak kullanımına devam edilmektedir. Ayrıca içerisinde bir konferans merkezi olarak çeşitli konular hakkında kongre, sempozyum, seminer, panel ve konferanslar yapılmaktadır.

Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi’nin resmi web sitesinde “Ayasofya Araştırmaları Merkezimiz Yeni Yerine Taşınıyor” başlıklı haberinde (ayasofyamerkezi.fsm.edu.tr, 2024) yerleşkenin kullanımı hakkında şunlar yazmaktadır:

“Medrese binasının bu yeni döneminde Ayasofya Araştırmaları Merkezi ile Fatih Sultan Mehmet ve Dönemi, Yazma Eserler, Evliya Çelebi, Vakıf Kültürü ve Araştırmaları, İslam Hukuku, İslam Sanatları, Güzel Sanatlar ve Görsel İletişim ve Tasarım araştırma merkezleri burada faaliyetlerini sürdürecektir. Aynı zamanda medrese bazı lisansüstü dersler ve bilimsel toplantılar için kullanılacaktır.”

IV. REKONSTRÜKSİYON YÖNTEMLERİ

A. Rekonstrüksiyon Yöntemleri ve Teknikleri

Mimaride rekonstrüksiyon yöntemleri ve teknikleri kaybolan kültür varlıklarını yeniden inşa etmek için kullanılan süreçleri ifade eder. Bu yöntemler günümüz ihtiyaç ve standartlarını karşılarken özgün yapının estetiğini, tarihi önemini ve mimari bütünlüğünü korumayı amaçlar.

Bazı durumlarda özgün yapı tamamen ortadan kalkmış olabilir. Bu yapıların yeniden inşası özgün yapı yangın, savaş, doğal afetler veya yetersiz bakım nedeniyle ciddi hasarlar gördüğünde ortaya çıkar. Yeniden inşa sırasında eksik unsurları doğru bir şekilde yeniden oluşturmak için arşiv çizimler, fotoğraflar veya mevcut diğer belgeler kullanılır. Yeniden inşa edilen yapı özgün mimariyi baskılamamalı veya azaltmamalıdır.

Eklemeler yoluyla iyileştirme de bir başka yeniden inşa tekniğidir. Bu yöntemde modern ihtiyaçları veya işlevsel gereksinimleri karşılamak için yeni mimari elemanlar veya alanlar eklenebilir. Bu eklemeler mevcut yapıyla hem yapısal hem de estetik açıdan uyum sağlayacak şekilde tasarlanır. Mimarlar genellikle görsel sürekliliği ve tutarlılığı korumak için özgün tasarımla uyumlu malzemeler, oranlar ve mimari üsluplar kullanırlar.

B. Rekonstrüksiyon Uygulamalarında Kullanılan Malzemeler

Restorasyon gibi rekonstrüksiyon uygulamalarında da genellikle geleneksel malzemeler kullanılmaktadır. Bunlar taş, tuğla, ahşap, metal malzemeler ve doğal harçlardır.

Taş yeniden inşada yaygın olarak kullanılan bir malzemedir. Kireçtaşı, kumtaşı, traverten, mermer, granit, andezit, bazalt, ponza gibi doğal taşlar tarihi binalarda sıklıkla bulunur. Uygulamalarda genellikle özgün taş türü, rengi ve dokusuna uyumlu olması için özen gösterilir.

Tuğla ise pişmiş veya kurutulmuş kil bazlı topraktan elde edilen doğal bir malzemedir. Tarihi yapılarda genellikle çeşitli ebatlarda geleneksel dolu harman tuğlası olarak duvarlar, kemerler, kubbeler ve döşemelerde kullanılmaktadır.

Tuğla ile benzer şekilde kilden üretilen kiremit ise tarihi yapılarda çatılar, cepheler ve bacalar gibi yerlerde yapıyı doğal etkenlerden korumak için kullanılmaktadır.

Ahşap, tarihi binaların yeniden inşasında özellikle döşeme, kapı ve pencere çerçeveleri gibi iç unsurlar için veya strüktür için sıklıkla kullanılır. Genellikle uygulamalarda özgün yapıyla aynı cins ağaçtan yapılan ahşaplar kullanılmaya çalışılır. Gerektiğinde dayanıklılığı, yangın direncini ve böcek direncini artırmak için ahşap işçilikleri uygulanabilir.

Bir metal olarak demir tarihi yapılarda genellikle hatıl veya bağlantı elemanları olarak kullanılmaktadır. Ferforje veya dökme demir gibi metal malzemeler de genellikle korkuluklar, kapılar veya pencereler gibi dekoratif unsurlar için kullanılır. Demir ustaları çizimlere dayanarak özgün karmaşık detayları ve desenleri yeniden üretebilirler.

Kurşun da doğal bir metaldir. Tarihi yapılarda çatılarda, korkuluklarda, kenet ve zıvana bağlantılarında kullanılmaktadır. Çinko ise genellikle çatılarda ve yağmur oluklarında kullanılmaktadır.

Paslanmaz çelik ise doğal bir malzeme olmamasına rağmen daha uzun ömürlü olduğu için genellikle demire göre daha sık tercih edilen bir malzemedir. Paslanmaz çelik statik güçlendirme, kenet, zıvana veya bağlantı elemanları olarak kullanılırlar.

Rekonstrüksiyonda çok tercih edilmese de modern malzemeler de kullanılmaktadır. Betonarme ve çelik genellikle temelleri, duvarları veya kirişleri güçlendirmek, stabilite sağlamak ve güvenliği artırmak için kullanılır. Son yıllarda çimentonun uzun ömürlü olmadığı, yapının nefes almasını engellediği ve tuzlanmaya sebep olarak yapıya zarar verdiği fark edildiği için günümüzde restorasyon ve rekonstrüksiyon projelerinde çimento kullanımından kaçınılmaktadır. Daha önceki yıllardaki çimento onarımları ve betonarme malzemeler ise yapılardan uzaklaştırılmaktadır.

Epoksi gibi geleneksel olmayan bazı malzemeler de özellikle çatlak onarımlarında ve yapıştırıcı özelliği sebebiyle tarihi yapılarda kullanılmaktadır. Geleneksel malzemeler ile uyumlu olmayan bu tür kimyasal malzemelerin kullanımına dikkat edilmelidir. Özgün malzemeye zarar vermemek için kullanımından kaçınılmalıdır.

Doğal malzemelerden karıştırılarak hazırlanan harçlar ise yapının neredeyse tamamında yeniden yapımda veya onarımda kullanılmaktadır. Ayrıca süsleme ve detaylarda da kullanılmaktadır.





V.REKONSTRÜKSİYON PROJELERİNDE KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR

A. Rekonstrüksiyon Projelerinde Karşılaşılan Tarihi, Kültürel ve Teknik Zorluklar

Rekonstrüksiyon projelerinde karşılaşılan en büyük zorluklardan biri yapının özgünlüğünün korunmasıdır. Tarihsel zorluklar içerisinde tarihi belgelerin eksikliği, özgün malzemelerin kaybı, zaman içinde mimari tarzlardaki değişiklikler, yapının statik ve işlevsel standartlara uyarlanması gibi zorluklar yer alır. Burada önemli olan yapının özgün tasarımının, malzemelerinin ve yapım tekniklerinin doğru bir şekilde anlaşılması gerektiğidir.

Kültürel zorluklar ise yapının kültür tarihindeki yerinin doğru anlaşılması, doğru yorumlanması ve yerel halkın düşüncelerine saygı gösterilmesi gerekliliğidir. Yapının kültürel özgünlüğü korunurken aynı zamanda çağdaş gereksinimlere de cevap bulması sağlanmalıdır.

Tarihi yapıların rekonstrüksiyonunda teknik zorluklar ise genellikle özgün yapının zor ve karmaşık motiflerinin, yapı sistemlerinin taklit edilmesidir. Yeniden yapım uygulamalarında restorasyon konusunda uzman teknik personel bulunması, geleneksel yöntemleri uygulanması, mütehassıs ustaların bulunması gibi konularda da zorluklar yaşanmaktadır.

B. Rekonstrüksiyon Projelerinde Karşılaşılan Çevresel, Toplumsal ve Etik Zorluklar

Diğer yapılarda olması gerektiği gibi rekonstrüksiyon projelerinde de yeniden yapılan yapının çevreye etkileri önemsenmelidir. Sürdürülebilir malzemeler, enerji tasarrufu ve karbon izi gibi konular dikkate alınmalıdır. Su kaynaklarının verimli kullanılması, atık üretiminin azaltılması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının da kullanılması sağlanmalıdır. Mimarlar rekonstrüksiyon projelerinde bu konulara da çözümler bulmaya çalışmalıdırlar.

Yapılar bulundukları toplumları doğrudan veya dolaylı yoldan etkilerler. Bu yüzden yapılar toplumun ihtiyaçlarına ve isteklerine uygun olmalıdır. Yeniden inşa onların yaşamlarını olumlu yönde etkilemelidir. Kaynaklara, olanaklara erişim eşitsizliği, sosyal uyumun sağlanamaması ve insanların evlerini kaybetmesi gibi zorluklar önceden düşünölmelidir.

Genellikle rekonstrüksiyon uygulamalarında insanlar fikir ayrılıklarına sıklıkla düşmektedirler. Yeniden yapılmak istenen projenin kararlarının çok bilinçli alınması gerekmektedir. Yapının tarihi geçmişinin kabul edilmesi ve saptırılmaması çok önemlidir. Çeşitli bakış açıları uzlaşmayla çözümlenmelidir. Mimarlar etik davranmalı ve sorumluluk duygusuyla hareket etmelidirler.



VI. SONUÇ VE ÖNERİLER

A. Araştırmanın Genel Değerlendirmesi

Çizelge 1. Rekonstrüksiyon Örneklerinin Karşılaştırma Tablosu

	Konum	İlk yapım tarihi	Yıkılma tarihi	Son yapım tarihi	Yıkılma nedeni?	Arşiv belgesi var mı?	Özgün yapı ile benzer mi?	
Geçmiş Rekonstrüksiyon Uygulama Örnekleri								
1.	Sforza Kalesi (Castello Sforzesco)	İtalya Milano	1360-1370	1706-1796	1911-1914	Savaş	Var	Evet
2.	St. Marco Çan Kulesi (St Mark's Campanile)	İtalya Venedik	10.yy.-12.yy.	14.07.1902	1912	Zayıf temel	Var	Evet
3.	Frauenkirche Dresden	Almanya Dresden	1726-1743	13.02.1945	31.10.2005	Savaş	Var	Evet
4.	Nikolaikirche Kilisesi	Almanya Berlin	1264 öncesi	1944-1949	14.05.1987	Savaş	Var	Evet
5.	Mostar Köprüsü ve Çevresi	Bosna-Hersek Mostar	16.yy.	9.11.1993	23.07.2004	Savaş	Var	Evet
6.	Konjic Köprüsü	Bosna-Hersek Koniçe	1682-1683	Mart 1945	2003-2009	Savaş	Var	Evet
7.	Cathedral of Christ the Saviour	Bosna-Hersek Banja Luka	19.yy.	12.04.1941	2004	Savaş	Var	Evet
8.	Ferhad Paşa Camii	Bosna-Hersek Luka	1579	7.05.1993	7.05.2016	Savaş	Var	Evet
9.	Foça Alaca Camii	Bosna-Hersek Foça	1549	1992-1995	2019	Savaş	Var	Evet
10.	Cathedral of Christ the Saviour	Rusya Moskova	19.yy.	1931	1995-2000	Savaş	Var	Evet
11.	Barley Hall	İngiltere York	1360	1980-1984	1990-1993	Bakımsızlık	Var	Evet
12.	Bam Şehri ve Kalesi	İran Bam	MÖ 6.yy.	2003	?	Deprem	Var	Evet
13.	Varşova Kenti	Polonya	?	Eylül 1939	1945 sonrası	Savaş	Var	Evet
14.	Carcassonne Kenti	Fransa	3.yy.	18.yy.	19.yy.	Bakımsızlık	Var	Evet
15.	Ise Grand Shrine	Japonya Mie	7. yy.	?	2013	Ritüel	Var	Evet
16.	Fatih Camii	İstanbul Fatih	1462-1470	1766	25.04.1771	Deprem	?	?
17.	Eyüp Sultan Camii	İstanbul Eyüpsultan	?	1766	1798-1800	Deprem	?	?
18.	Cihangir Camii	İstanbul Beyoğlu	1559-1560	?	1889-1890	Yangın	?	Hayır
19.	Âşık Paşa Hüseyin Ağa Camii	İstanbul Fatih	1546 öncesi	1782	1918 öncesi	Yangın	?	?

Çizelge 1. (devamı) Rekonstrüksiyon Örneklerinin Karşılaştırma Tablosu

		Konum	İlk yapım tarihi	Yıkılma tarihi	Son yapım tarihi	Yıkılma nedeni?	Arşiv belgesi var mı?	Özgün yapı ile benzer mi?
20.	Kadı Hüsameddin Çamaşırcı Hacı Mustafa Efendi Onsekiz Sekbanlar Camii	İstanbul Fatih	16.yy.	1755	1755	Yangın	?	Evet
21.	Akbıyık Camii	İstanbul Fatih	1464	?	1950	Bakımsızlık	Yok	Hayır
22.	Irgandı Köprüsü	Bursa Yıldırım	1442	1922	2004	Savaş	?	Evet
23.	Göksu Mihrişah Valide Sultan Camii	İstanbul Beykoz	1750	1950'li yıllar	2014	Bakımsızlık	Var	Evet
24.	Süheyl Bey Camii	İstanbul Beyoğlu	1591	1957	2014	Yol genişletme	Var	Hayır
25.	Abdi Subaşı Camii	İstanbul Fatih	15.yy.	1941	1996	Yangın	Yok	Hayır
26.	Ali Fakih Camii	İstanbul Fatih	1475	1894	1985	Deprem	?	?
27.	Altay Camii	İstanbul Fatih	1669-1670	1920	1984-1987	Bakımsızlık	Yok	Hayır
28.	Altıpoğaça Ahmet Paşa Camii	İstanbul Fatih	1482	1918	16.09.2011	Yangın	Var	Evet
29.	Arabacı Bayezid Ağa Camii	İstanbul Fatih	1453	?	1954-1957	Bakımsızlık	?	?
30.	Araikiyeci Mehmet Ağa Camii	İstanbul Fatih	1520	?	1951-1958	Bakımsızlık	Yok	Hayır
31.	Avcı Bey Camii	İstanbul Fatih	1529	1933	2020	Bakımsızlık	Var	Evet
32.	Aynalı Çeşme Camii	İstanbul Fatih	1636-1637	?	1976	Bakımsızlık	Yok	Hayır
33.	Baklalı Kemalettin Camii	İstanbul Fatih	1520	?	2000	?	Yok	Hayır
34.	Başçı Mahmut Camii	İstanbul Fatih	1490-1495	1918-1956	1986	YangınYol genişletme	Yok	Hayır
35.	Şehremini Cafer Ağa Camii	İstanbul Fatih	13.04.1516	30.11.1925	1970	Bakımsızlık	Yok	Hayır
36.	Çoban Çavuş Camii	İstanbul Fatih	1616	1947	2002	İmar çalışmaları	?	?
37.	Divitdar Keklik Mehmed Efendi Camii	İstanbul Fatih	1696 öncesi	1833	1882 ve 1972	Yangın	Yok	Hayır
38.	Hacı Piri Mescidi	İstanbul Fatih	17.yy.	?	12.06.2006	Yangın	?	?
39.	Hasırcı Melek Camii	İstanbul Fatih	1510	1930	2011-2012	Bakımsızlık	Yok	Hayır
40.	Helvacıbaşı (İskender Ağa) Camii	İstanbul Fatih	1546	1865	2018	Yangın	Var	Evet
41.	Kambur Mustafa Paşa Camii	İstanbul Fatih	1658-1665	1918-1945	2006	Yangın	Var	?
42.	Kara Nohut Camii	İstanbul Fatih	16.yy.	1940 öncesi	1989 ve 2022	Yenileme	Yok	Hayır
43.	Kasap Halil Camii	İstanbul Fatih	1548	1912-1915	2012	Yangın	?	Hayır
44.	Katib Şemseddin Camii	İstanbul Fatih	?	1927	1982	Bakımsızlık	?	?
45.	Lala Hayrettin Camii	İstanbul Fatih	1484	1936	5.08.2022	Bakımsızlık	Var	Evet
46.	Lalezar Camii	İstanbul Fatih	17.yy.	?	1998	?	Yok	Hayır
47.	Macuncu Kasım Camii	İstanbul Fatih	1513	1918	1998	Yangın	Yok	Hayır

Çizelge 1. (devamı) Rekonstrüksiyon Örneklerinin Karşılaştırma Tablosu

		Konum	İlk yapım tarihi	Yıkılma tarihi	Son yapım tarihi	Yıkılma nedeni?	Arşiv belgesi var mı?	Özgün yapı ile benzer mi?
48.	Piri Mehmet Paşa (Soğuk Kuyu) Camii	İstanbul Fatih	1521	1942	2013	Bakımsızlık	Var	Evet
49.	Saraç Doğan Camii	İstanbul Fatih	1519 öncesi	1918	1975	Yangın	Yok	Hayır
50.	Selçuk Sultan Camii	İstanbul Fatih	15.yy.	20.yy.	1956-1964	Yol genişletme	Yok	Hayır
51.	Sinan Ağa Camii	İstanbul Fatih	Fatih devri	?	Ağustos 1995	Yol genişletme ?	Yok	Hayır
52.	Uzun Yusuf Camii	İstanbul Fatih	1451-1481	1990	2015	Bakımsızlık	?	?
53.	Yavuz Mehmet Ağa Camii	İstanbul Fatih	1613	1928-1947	27.01.2023	Bakımsızlık	Yok	Hayır
54.	Rumelihisarı Fatih Camii (Boğazkesen Fetih Mescidi)	İstanbul Sarıyer	15.yy.	1958	17.06.2016	Deprem	?	?
55.	Fevziye Camii	Kocaeli İzmit	16.yy.	1719,1756, 1894,1999	2002-2004	Deprem	?	?
	Ayasofya Fatih Medresesi	İstanbul Fatih	1466	1869-1870 ve 1936	1873-1874 ve 15.04.2022	Yangın ?	Var	Evet
Devam Eden Rekonstrüksiyon Uygulamaları								
1.	Arnavudiye Camii	Bosna-Hersek Banja Luka	1595	1990	devam	Savaş	Var	Evet
2.	Edirne Sarayı	Edirne	1450-1475	1829	devam	Hepsi	Var	?
3.	İmrahor İlyas Bey Camii	İstanbul Fatih	5.yy.	1894,1925	devam	Deprem	?	?
4.	Muid Ahmed Efendi Medresesi	İstanbul Fatih	1640-1647	1914	devam	Bakımsızlık	?	?

Kültür varlıklarının rekonstrüksiyonu dünya genelinde toplumların tarihi ve kültürel değerlerinin korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu yeniden inşa çalışmaları her ne kadar titizlikle ve aslına sadık kalınarak yürütülse de dünyadaki rekonstrüksiyon uygulamaları ile Türkiye'deki uygulamalar arasında farklılıklar gözlemlenebilmektedir.

Dünyada yapılan rekonstrüksiyon uygulamaları daha nadir yapılmakla beraber savaş ve doğal afet gibi olayların ardından yapılmıştır. Bu olaylar dışında yapıların bakım ve onarımlarının yani restorasyonlarının yapıldığını, bakımsız bırakılmadığını görmekteyiz. Yapılan uygulamaların genellikle tarihi belgeler, çizimler, fotoğraflar ve uzman raporları rehberliğinde gerçekleştirildiğini belirtmek önemlidir. Bu uygulamalar yeniden inşa edilen yapıların özgün hallerine yakından benzemesini sağlamaktadır.

Ancak Türkiye'de siyasi istikrarsızlıklar ve ekonomik zorluklar sebebiyle dini yapıların yıkıldığı ve daha sonra yeniden yapıldığını görülmektedir. Yeniden

inşa edilen bu yapılardaki özgünlük ve tarihi değer eksikliği, özgün yapılardan farklı inşaat malzemelerinin kullanılmasıyla daha da kötüleşmektedir. Bu durum, yapıların özgünlüğünün ve tarihi değerinin azalmasına veya kaybedilmesine neden olmaktadır.

Örneklerde görüldüğü üzere İstanbul'daki Fatih semti, yeniden inşa uygulamalarının kültürel varlıkları doğru bir şekilde korumaktan nasıl saptığının en iyi örneklerinden birini göstermektedir. Bölgedeki çok sayıda cami, betonarme olarak inşa edilmiş tamamen yeni yapılar olsa da aynı isimle yeniden açılmıştır. Bu yeniden inşalar genellikle arşiv araştırması, fotoğraf ya da herhangi bir tarihi referans olmaksızın yapılmıştır. Kamuoyu baskısı veya yerel toplulukların çabalarıyla gerçekleştirilen bu tür uygulamalar, kültürel varlıkların korunması için gerekli standartları karşılamamaktadır. Bu tür uygulamalar kültür varlıklarını koruma açısından doğru bir yaklaşım değildir.

Ayasofya Fatih Medresesi'nin rekonstrüksiyonu gibi örnekler, yeterli ön çalışmalar ve proje tasarımları yapılmadan yeniden inşa projelerine başlanmasının sonuçlarını ortaya koymaktadır. Çoğu zaman eksik raporlar, hatalı proje tasarımları ve hatalı maliyet hesaplamaları nedeniyle inşaat durmakta, bu da zaman ve kaynak israfına neden olmaktadır. Medrese rekonstrüksiyonunda projelendirmenin alanda yeterli araştırma kazıları yapılmadan önce yapılması nedeniyle birçok sorunla karşılaşmıştır. Gelecekte bu tür aksaklıkların yaşanmaması için inşaata başlamadan önce araştırma kazılarının ve proje tasarımlarının tamamlanması daha sağlıklı ve verimli olacaktır.

Son yıllarda devlet kurumlarının restorasyon ve rekonstrüksiyon standartlarına sıkı sıkıya bağlı kalınması konusuna daha fazla önem verdiği görülmektedir. Yeterli arşiv araştırması, belgelendirme ve proje tasarımları olmadan yapılan uygulamalara artık izin verilmemesi olumlu bir gelişmedir. Ancak bu ilerlemelere rağmen istisnai de olsa tartışmalı uygulamalara rastlanabilmektedir. Toplumsal ve kamusal talepler önemli bir baskı oluştursa da nitelikli rekonstrüksiyon uygulamalarından ödün verilmemesi büyük önem taşımaktadır.

B. Gelecekteki Rekonstrüksiyon Uygulamalarına İlişkin Öngörüler ve Öneriler

Kültür varlıklarının rekonstrüksiyonu dünya genelinde toplumların tarihi ve kültürel değerlerinin korunmasında tartışmalı bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Bu yeniden inşa çalışmaları her ne kadar titizlikle ve aslına sadık kalınarak yürütülmeye çalışılsa da dünyadaki rekonstrüksiyon uygulamaları ile Türkiye'deki uygulamalar arasında farklılıklar gözlemlenebilmektedir. Bu kısımda kültürel varlıkların korunması ve özgünlüğünün sağlanması için gelecekteki rekonstrüksiyon uygulamalarına yönelik öngörüler ve öneriler sunmaya çalışılacaktır.

Mevcut uygulamalar ve zorluklara ilişkin analizimize dayanarak yeniden inşanın geleceğine ilişkin birkaç öngörüde bulunulabilir. İlk olarak, yeniden inşa edilen binaların özgünlüğünü ve tarihi önemini sağlamak için kapsamlı arşiv araştırması, doğru belgeleme ve titiz proje tasarımlarına daha fazla vurgu yapılmasını beklemekteyiz.

Düzenli bakım ve onarım yapmak yapıların yeniden inşa edilme ihtiyacını azaltacaktır. Zamanında yapılan müdahaleler ile yapının ömrü uzayacaktır. Yangın ve deprem gibi doğal afetlere de önceden hazırlıklı olmak gereklidir. Tarihi yapıların restorasyonlarında statik güçlendirme ve yangından korunmaya önem verilmesi gerekmektedir. Örneklerin karşılaştırmalarına baktığımızda özellikle ülkemizde tarihi yapıların yıkılma sebeplerinde en önemli neden bakımsızlık, depremler ve yangınlar olmaktadır. Dünyada ise tarihi yapıların en büyük yıkılma sebebi savaşlar olmaktadır.

Gelecekteki rekonstrüksiyon uygulamalarını geliştirmek için ayrıca maliyet hesabı ve iş için bütçe ayrılması önceden detaylı hesaplanmalıdır. Plansız programsız yapılan projeler hem zaman kaybına hem de öngörülemeyen harcamalara yol açmaktadır. İlgili kurumlar titiz araştırma, belgeleme ve proje tasarımlarını kolaylaştırmak için yeterli kaynak sağlamalıdır.

Buna ek olarak siyasi istikrarsızlık ve ekonomik zorlukların ele alınması, kültürel varlıkların tahribatının azaltılması açısından önemlidir. Bu alanlardaki istikrar yeniden inşa projelerinin düzgün bir şekilde planlanmasını ve

yürütölmesini sağlayarak tarihi kùltür varlıklarının korunmasına yardımcı olacaktır.

Yeniden inşa uygulamaları dünyada ve ùlkemizde gelişmeye devam ederken kùltürel varlıkların korunmasına önem verilmelidir. Titiz bir araştırma, doğru planlama ve yeterli finansman ile toplumlar tarihi ve kùltürel değerlerini gelecek nesiller için başarılı bir şekilde koruyabileceklerdir.



VII. KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AUSTRALIA ICOMOS. (2013). **The Burra Charter: The Australia Icomos Charter for Places of Cultural Significance**, Australia ICOMOS.

BALTACI, C. (1976). **Xv-Xvi Asırlar Osmanlı Medreseleri: Teşkilât : Tarih**, İrfan Matbaası.

CHARTER ATHENS. (1931). **The Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments**, Le Corbusier and CIAM.

COUNCIL OF EUROPE. (1985). **Convention on the Protection of the Architectural Heritage of Europe**, Granada, Council of Europe.

DE NAEYER, A., ARROYO, S. ve BLANCO, J. (2000). **Krakow Charter 2000: Principles for Conservation and Restoration of Built Heritage**, Bureau Krakow 2000.

ICOMOS-IFLA. (1982). **The Florence Charter**, ICOMOS-IFLA.

ICOMOS. (1987). **Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas (Washington Charter)**, Washington, UNESCO.

ICOMOS. (2003). **Principles for the Analysis, Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage**, ICOMOS.

INTERNATIONAL COUNCIL ON MONUMENTS AND SITES. (1964). **International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites**, London, ICOMOS UK.

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ. (2014a). **İstanbul'un Kaybolan Kültür Varlıkları - Suriçi (Fatih) Camileri Ve Mescidleri -I-**, İstanbul Kültür A.Ş.

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ. (2014b). **İstanbul'un Kaybolan Kültür Varlıkları - Suriçi (Fatih) Camileri Ve Mescidleri -ii-**, İstanbul Kültür A.Ş.

KOÇU, R. E. (1960). **İstanbul Ansiklopedisi**, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi.

LABADI, S., GILIBERTO, F., ROSETTI, I., SHETABI, L. ve YILDIRIM, E. (2001). **Heritage and the Sustainable Development Goals: Policy Guidance for Heritage and Development Actors**, ICOMOS.

NARA ICOMOS. (1994). **The Nara Document on Authenticity**, ICOMOS.

PARIS UNESCO. (2011). **Recommendation on the Historic Urban Landscape**, UNESCO.

SEDES, F. (2014). **Zeyrek Evleri**, İstanbul Birsen Yayınevi.

TAŞKÖPRÜLÜZÂDE İSÂMUDDİN EBU'L-HAYR AHMET EFENDİ. (2007). **Osmanlı Bilginleri**, İstanbul, İz.

UNESCO. (1972). **Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage**, Paris, UNESCO.

ÜNVER, A. S. (1946). **İstanbul Üniversitesi Tarihine Başlangıç: Fatih, Külliyesi ve Zamani İlim Hayatı**, T.C. İstanbul Üniversitesi Yayınları.

ÜNVER, A. S. (1948). **Türk Pozitif İlimler Tarihinden Bir Bahis Ali Kuşci Hayatı ve Eserleri**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.

MAKALELER

BEYGI, S. ve KHOSRAVI, M. (2020). "Earthen Architecture as an Enabler for Regenerating the Identity of Bam after the Earthquake", **LEHM 2020 – 8th International Conference on Building with Earth**, sayı 1.

BÜLBÜL, A. H. (2010). "Mahallesiyle Aynı Kaderi Paylaşan Bir Cami: Altıpoğaç Camii (Altıpoğaç Ahmed Paşa Mescidi)", **MSGSÜ Sosyal Bilimler**, sayı 1, ss.60-69.

- COŞKUN, B. S. (2019). "Türkiye De Anıtsal Yapıların Korunmasında Uygulama Boyutunda Yaşanan Sorunlar Ayasofya Müzesi ve Fatih Camii Örnekleri", **Sanat Tarihi Dergisi**, sayı 28, ss.55-59.
- DERİN, S. (2016). "Tarihî Süreçte Eyüp Sultan Camisi", **Sanat Tarihi Dergisi**, sayı 25, ss.182-185.
- DÖNMEZ, E. N. (2003). "Cumhuriyet Döneminde Erken Ve Klasik Osmanlı Üsluplarının Bir Sentezi:İstanbul’da Selçuk Sultan Camii", **Türk Arkeoloji Ve Etnografya Dergisi**, sayı 73, ss.43-50.
- ERİŞ, C. (2014). "Küçüksu Mihrişah Vâlide Sultan Mescidi Rekonstrüksiyonu", **Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi**, sayı 12, ss.26-34.
- ERSEN, A. (2015). "E. E. Viollet-Le-Duc Stilistik Rekompozisyon “Üslup Birliği” Anlayışı ve Rekonstrüksiyon Düşüncesinin Kökenleri", **Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi**, sayı 14, ss.9.
- GHARAATI, M. (2006). "An Overview of the Reconstruction Program after the Earthquake of Bam, Iran", **In Proceedings of the I-Rec 2006 International Conference on Post-Disaster Reconstruction: Meeting Stakeholder Interests**, sayı 1.
- GÖÇMEN, Ö. (2021). "2022 Türk Dünyası Kültür Başkenti Bursa İli Osmangazi İlçesinin Önemi", **Academic Knowledge**, sayı 42, ss.267-283.
- KÖSE, F. (2013). "Arşiv Belgelerine Göre Fatih Camiinin İnşâsı ve Onarımları", **Vakıf Restorasyon Yıllığı**, sayı 7, ss.86-87.
- MAZLUM, D. (2014). "Koruma-Yaşatma, Koruma Kuramının Mimari Rekonstrüksiyona Bakışı", **Mimarlık Dergisi**, sayı 380, ss.72-77.
- NADIM F, MOGHTADERI-ZADEH M, LINDHOLM C, ANDRESEN A, REMSETH S ve BOLOURCHI M.J. (2004). "The Bam Earthquake of 26 December 2003", **Bull Earthq Eng** 2, sayı, ss.119-153.
- POPOVAC, M. ve CATOVIC, F. (2011). "Materials and Techniques in Old Bridge of Mostar Reconstruction", **Proceedings of the 15th International Research/Expert Conference “Trends in the**

Development of Machinery and Associated Technology”, TMT Prague, sayı, ss.149-152.

SERT, H. (2015). "Mostar Köprüsü/Bosna-Hersek", **TARİH VE MEDENİYETLER TARİHİ**, sayı VI, ss.2735-2750.

TAŞKIN, O. (2019). "Bir Uzun Hikaye: Cihangir Camii İnşaatı", **Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi**, sayı 58, ss.94-100.

YAMAZAKI, F., YANO, Y. ve MATSUOKA, M. (2005). "Visual Damage Interpretation of Buildings in Bam City Using Quickbird Images Following the 2003 Bam, Iran, Earthquake", **Earthquake Spectra**, sayı 21S1, ss.329-336.

YARLIGAŞ, V. (2016). "1980’lerde Doğu Almanya’da Koruma Politikaları ve Bir Rekonstrüksiyon Örneği Olarak Berlin-Mitte Nikolaikirche", **Tasarım+Kuram**, sayı 1221, ss.34-47.

YILDIRIM, Y. H. ve KURUŞÇU, A. O. (2022). "Eski Eserlerin Onarım ve Güçlendirilmesinde Yapılmış Uygun Olmayan Yöntemler", **Aurum Mühendislik Sistemleri ve Mimarlık Dergisi**, sayı 62, ss.282-283.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI FATİH MÜFTÜLÜĞÜ. (2017). "Fatih Camileri ve Mescidleri", <https://istanbul.diyamet.gov.tr/fatih/Sayfalar/contentdetail.aspx?MenuCategory=Kurumsal&contentid=376> (Erişim tarihi: 13.03.2023)

URL-1. "Luca Beltrami's Restoration", <https://www.milanocastello.it/en/storia-voci/13/143> (Erişim tarihi: 07 Mayıs 2023)

URL-2. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Castello_Sforzesco_da_alto.jpg (Erişim tarihi: 07 Mayıs 2023)

URL-3. "Castello Sforzesco", <https://www.milanocastello.it/> (Erişim tarihi: 07 Mayıs 2023)

- URL-4. "Castello Sforzesco", <https://en.wikiarquitectura.com/building/castello-sforzesco/> (Erişim tarihi: 07 Mayıs 2023)
- URL-5. "Castello Sforzesco: A Hub Full of History for the Italian Glass Weeks", <https://vitrumlife.it/en/castello-sforzesco-hub-the-italian-glass-weeks/> (Erişim tarihi: 07 Mayıs 2023)
- URL-6. "Learning from Building Failures", <https://buildingfailures.wordpress.com/1902/07/14/st-marks-campanile/> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2023)
- URL-7. <https://pxhere.com/en/photo/763707> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2023)
- URL-8. "St Mark's Campanile (St Mark's Bell Tower)", <https://www.visitingvenice.net/attractions/st-marks-campanile-st-marks-bell-tower> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2023)
- URL-9. "The Reconstruction of the Frauenkirche Dresden", <https://www.frauenkirche-dresden.de/reconstruction> (Erişim tarihi: 21 Mayıs 2023)
- URL-10. "Die Frauenkirche in Dresden: Das Berühmteste Wahrzeichen Der Stadt", <https://www.stadtrundfahrt-dresden.de/frauenkirche.html> (Erişim tarihi: 21 Mayıs 2023)
- URL-11. "The History of the Dresden Frauenkirche", <https://www.frauenkirche-dresden.de/history> (Erişim tarihi: 21 Mayıs 2023)
- URL-12. "The Reconstruction of the Frauenkirche", https://www.sacredarchitecture.org/articles/the_reconstruction_of_the_frauenkirche (Erişim tarihi: 21 Mayıs 2023)
- URL-13. "File:Bundesarchiv Bild 183-G1122-0600-090, Berlin, Nikolaikirche, Ruine.jpg", [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bundesarchiv Bild 183-G1122-0600-090, Berlin, Nikolaikirche, Ruine.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bundesarchiv_Bild_183-G1122-0600-090,_Berlin,_Nikolaikirche,_Ruine.jpg) (Erişim tarihi: 26 Mayıs 2023)
- URL-14. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:FW_Nikolaikirche_%28Berlin%29.JPG (Erişim tarihi: 26 Mayıs 2023)

- URL-15. "Nikolaikirche",
<https://www.diegeschichteberlins.de/geschichteberlins/berlin-abc/stichwortehn/587-nikolaikirche.html> (Erişim tarihi: 26 Mayıs 2023)
- URL-16. https://i.arkeolojikhaber.com/pool_file/2020/46/68374_mostar-kopru-yikikhali-mostarkoprusu-neretva-bosnahersek-091120-800x1.jpg
(Erişim tarihi: 2 Haziran 2023)
- URL-17. <https://pixabay.com/tr/photos/mostar-eski-k%C3%B6pr%C3%BC-bosna-hersek-1344555/> (Erişim tarihi: 2 Haziran 2023)
- URL-18. "Creating Reconciliation: Mostar Bridge",
<https://whc.unesco.org/en/story-mostar-bridge/> (Erişim tarihi: 2 Haziran 2023)
- URL-19. "History of the Bridge of Mostar", <https://www.wonders-of-the-world.net/Bridge-of-Mostar/History-of-the-bridge-of-Mostar.php>
(Erişim tarihi: 2 Haziran 2023)
- URL-20. <https://pbs.twimg.com/media/ER8zyCGXYAAiHRQ?format=jpg&name=large> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2023)
- URL-21. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Konjic_bridge.jpg (Erişim tarihi: 3 Haziran 2023)
- URL-22. "Çünkü Köprülerden Geçtim: KonjiC",
<https://www.gzt.com/skyroad/cunku-koprulardan-gectim-konjic-3710864> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2023)
- URL-23. "Bosnanın Güzel Şehri Konyic'i Tanıyalım",
<http://www.bosnahersek.ba/bosnanin-guzel-sehri-konyici-taniyalim/>
(Erişim tarihi: 3 Haziran 2023)
- URL-24. "Otvoren Stari Kameni Most U Konjicu", <https://historija.ba/d/429-otvoren-stari-kameni-most-u-konjicu> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2023)
- URL-25. "Sutra U Muzeju "Kozare" Otvaranje Izložbe "Eparhija Banjalučka U Drugom Svjetskom Ratu"', <http://prijedor24h.net/2018/01/18/sutra-u>

muzeju-kozare-izlozba-eparhija-banjalucka-u-drugom-svjetskom-ratu/
(Erişim tarihi: 6 Haziran 2023)

URL-26. "Hd Wallpaper: Bosnia and Herzegovina, Banja Luka, Architecture, Adventure", <https://www.wallpaperflare.com/bosnia-and-herzegovina-banja-luka-architecture-adventure-wallpaper-eklgx>
(Erişim tarihi: 6 Haziran 2023)

URL-27. "About: Cathedral of Christ the Saviour, Banja Luka", [https://dbpedia.org/page/Cathedral of Christ the Saviour, Banja Luka#](https://dbpedia.org/page/Cathedral_of_Christ_the_Saviour,_Banja_Luka#) (Erişim tarihi: 6 Haziran 2023)

URL-28. "Cathedral of Christ the Savior (Hram Hrista Spasitelja) Description and Photos - Bosnia and Herzegovina: Banja Luka", <https://usefultavelarticles.com/648-cathedral-of-christ-the-savior-hram-hrista-spasitelja-description-and-photos-bosnia-and-herzegovina-banja-luka.html> (Erişim tarihi: 6 Haziran 2023)

URL-29. "Ferhadija Camii 1993'te Bu Gün'de Yıkıldı", <https://sarajevotimes.com/ferhadija-mosque-was-demolished-on-this-day-back-in-1993/> (Erişim tarihi: 6 Haziran 2023)

URL-30. "Bosna Hersek'in Savaşa Meydan Okuyan Tarihi 5 Camisi", <https://www.gzt.com/jurnalist/bosna-hersekin-savasa-meydan-okuyan-tarihi-camileri-3456929> (Erişim tarihi: 9 Haziran 2023)

URL-31. "Ferhadija Mosque", <https://www.lonelyplanet.com/bosnia-and-hercegovina/central-and-northern-bosnia-and-hercegovina/banja-luka/attractions/ferhadija-mosque/a/poi-sig/1328981/358723> (Erişim tarihi: 9 Haziran 2023)

URL-32. "Masjid Ferhat Pasha Banjaluka Bosnia & Gerzegovina", <https://www.masjidinfo.net/2017/09/> (Erişim tarihi: 9 Haziran 2023)

URL-33. "Necaşi'nin Mezarından Banya Luka Ferhat Paşa Camisine Kadar Uzanan El...", <https://www.habername.com/yazi-necasinin-mezarindan-banya-luka-ferhat-pasa-camisine-kadar-uzanan-el-12865.htm> (Erişim tarihi: 9 Haziran 2023)

- URL-34. "Bosnia's 16-Century Ferhad Pasha Mosque Re-Opens", <https://www.bbc.com/news/world-europe-36237014> (Erişim tarihi: 9 Haziran 2023)
- URL-35. "Banja Luka Mosque Rises from Rubble, 23 Years after It Was Destroyed", <https://www.theguardian.com/world/2016/may/06/banja-luka-mosque-bosnia-herzegovina-serbia-reopens-reconstruction> (Erişim tarihi: 9 Haziran 2023)
- URL-36. "Bosna Savaşı'nda Yıkılan Alaca Camii Küllerinden Doğacak", <https://www.cnnturk.com/yasam/bosna-savasinda-yikilan-alaca-camii-kullerinden-dogacak?page=1> (Erişim tarihi: 10 Haziran 2023)
- URL-37. "Alaca Cami (Foça, Bosna-Hersek)", https://tr.wikipedia.org/wiki/Alaca_Cami_%28Fo%C4%8Da,_Bosna-Hersek%29 (Erişim tarihi: 10 Haziran 2023)
- URL-38. "'Bosna'nın Incisi" Alaca Cami Küllerinden Doğuyor", <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/bosnanin-incisi-alaca-camii-kullerinden-doguyor/13> (Erişim tarihi: 10 Haziran 2023)
- URL-39. "Bosna Hersek'teki Tarihi Alaca Camisi Yeniden Yapılıyor", <https://www.bosnahersek.ba/bosna-hersekteki-tarihi-alaca-camisi-yeniden-yapiliyor/> (Erişim tarihi: 10 Haziran 2023)
- URL-40. "Bosna Savaşı'nda Yıkılan Alaca Camii Küllerinden Doğacak", <https://www.cnnturk.com/yasam/bosna-savasinda-yikilan-alaca-camii-kullerinden-dogacak?page=1> (Erişim tarihi: 10 Haziran 2023)
- URL-41. "Bosna Hersek'te Yeniden İnşa Edilen Foça Alaca Camii Törenle Açıldı", <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-bosna-hersekte-yeniden-insa-edilen-foca-alaca-camii-torenle-acildi-20870/> (Erişim tarihi: 10 Haziran 2023)
- URL-42. "Bosna Savaşı'nda Yok Olan Alaca Camisi Küllerinden Doğacak", <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/bosna-savasinda-yok-olan-alaca-camisi-kullerinden-dogacak-/1327266> (Erişim tarihi: 10 Haziran 2023)

- URL-43. "Rekonstrüksiyonu Genel Müdürlüğümüzce Tamamlanan Bosna Hersek Foça Alaca Camii 4.05.2019'da Düzenlenen Törenle Yeniden İbadete Açıldı.", <https://www.vgm.gov.tr/haberler/rekonstruksiyonu-genel-mudurlugumuzce-tamamlanan> (Erişim tarihi: 10 Haziran 2023)
- URL-44. "'Bosna'nın Incisi' Foça Alaca Cami İbadete Açıldı", <https://timebalkan.com/bosnanin-incisi-foca-alaca-cami-ibadete-acildi/> (Erişim tarihi: 10 Haziran 2023)
- URL-45. "Fichier:Cathedral of Christ the Saviour 1903.Jpg", https://fr.m.wikipedia.org/wiki/Fichier:Cathedral_of_Christ_the_Saviour_1903.jpg (Erişim tarihi: 11 Haziran 2023)
- URL-46. "Dosya:Christ the Savior Cathedral Moscow.Jpg", https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Christ_the_Savior_Cathedral_Moscow.jpg (Erişim tarihi: 11 Haziran 2023)
- URL-47. "Cathedral of Christ the Savior |History and Architecture", <https://sourceessay.com/cathedral-of-christ-the-savior-history-and-architecture/> (Erişim tarihi: 11 Haziran 2023)
- URL-48. "Cathedral of Christ the Saviour (Moscow)", https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Cathedral_of_Christ_the_Saviour_%28Moscow%29 (Erişim tarihi: 11 Haziran 2023)
- URL-49. "Interesting Facts About the Cathedral of Christ the Saviour", <https://justfunfacts.com/interesting-facts-about-the-cathedral-of-christ-the-saviour/> (Erişim tarihi: 11 Haziran 2023)
- URL-50. "Reconstruction of the Cathedral of Christ the Savior: A Return to Russian Roots", <https://hum54-15.omeka.fas.harvard.edu/exhibits/show/tsereteli/reconstruction-of-the-cathedra> (Erişim tarihi: 11 Haziran 2023)
- URL-51. "Exhibition Review 'from Hamlet to Hollywood' the Barley Hall York", <https://bookstains.wordpress.com/2012/01/06/exhibition-review-from-hamlet-to-hollywood-the-barley-hall-york/> (Erişim tarihi: 7 Eylül 2023)

- URL-52. "Barley Hall", <https://www.dayoutwiththekids.co.uk/attractions/barley-hall-aa4f5ad6> (Erişim tarihi: 7 Eylöl 2023)
- URL-53. "Barley Hall: History and Photos", <https://www.eheritageofficial.com/post/barley-hall-history-and-photos> (Erişim tarihi: 7 Eylöl 2023)
- URL-54. "Barley Hall", <https://www.intarch.ac.uk/journal/issue29/3/barley.html> (Erişim tarihi: 7 Eylöl 2023)
- URL-55. "Barley Hall: Excavation & Reconstruction at Its Finest", <https://somesourcessay.org/2019/07/14/barley-hall-excavation-reconstruction-at-its-finest/> (Erişim tarihi: 7 Eylöl 2023)
- URL-56. "Barley Hall Is a Stunning Medieval Town House, Once Home to the Priors of Nostell and a Lord Mayor of York.", <https://www.barleyhall.co.uk/about/> (Erişim tarihi: 7 Eylöl 2023)
- URL-57. "Deprem Öncesi Bam", https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ancient_Bam,_2002.png (Erişim tarihi: 9 Eylöl 2023)
- URL-58. "Bam and Its Cultural Landscape", <https://whc.unesco.org/en/list/1208/> (Erişim tarihi: 9 Eylöl 2023)
- URL-59. "Bam", <https://en.unesco.org/silkroad/content/bam> (Erişim tarihi: 9 Eylöl 2023)
- URL-60. "Bam Kalesi: İran'ın Kültürel Hazinesi", <https://www.irun2iran.com/tr/bam-citadel-or-arg-e-bam/> (Erişim tarihi: 9 Eylöl 2023)
- URL-61. "Bam Earthquake", <https://iranicaonline.org/articles/bam-earthquake-2003> (Erişim tarihi: 9 Eylöl 2023)
- URL-62. "Bam and Its Cultural Landscape", <https://whc.unesco.org/en/soc/3282> (Erişim tarihi: 10 Eylöl 2023)
- URL-63. "Arg-E Bam (Bam Citadel)", <https://welcometoiran.com/arg-e-bam-bam-citadel/> (Erişim tarihi: 10 Eylöl 2023)

- URL-64. "Reconstruction with State-of-the-Art Technology", <https://www.deutschland.de/en/topic/culture/cultural-heritage-reconstruction-of-the-citadel-in-bam-iran> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2023)
- URL-65. "File:Reconstruction of Arg-E Bam Citadel • a City Reborn • Bam • Iran.Webm", https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Reconstruction_of_Arg-e_Bam_Citadel_%E2%80%A2_A_City_Reborn_%E2%80%A2_Bam_%E2%80%A2_IRAN.webm (Erişim tarihi: 10 Eylül 2023)
- URL-66. "The Legal Questions Behind Poland's Claim for War Reparations from Germany", <https://notesfrompoland.com/2022/09/09/the-legal-questions-behind-polands-claim-for-war-reparations-from-germany/> (Erişim tarihi: 11 Eylül 2023)
- URL-67. "Gece Karanlığında, Polonya Varşova Old Town Görüntüleyin - Stok Görsel", <https://www.istockphoto.com/tr/foto%C4%9Fraf/gece-karanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1nda-polonya-var%C5%9Fova-old-town-g%C3%B6r%C3%BCnt%C3%BCleyin-gm941051810-257220860> (Erişim tarihi: 11 Eylül 2023)
- URL-68. "The Destruction and Rebuilding of Warsaw", <https://historynewsnetwork.org/blog/153807> (Erişim tarihi: 11 Eylül 2023)
- URL-69. "Historic Centre of Warsaw", <https://whc.unesco.org/en/list/30/> (Erişim tarihi: 11 Eylül 2023)
- URL-70. "At the Heart of the History of Carcassonne, a Spectacular Medieval City", <https://www.remparts-carcassonne.fr/en/discover/history-of-the-monument> (Erişim tarihi: 12 Eylül 2023)
- URL-71. "Historic Fortified City of Carcassonne", <https://whc.unesco.org/en/list/345/> (Erişim tarihi: 12 Eylül 2023)
- URL-72. "Ise Grand Shrine", https://www.worldhistory.org/Ise_Grand_Shrine/ (Erişim tarihi: 14 Eylül 2023)

- URL-73. "20 Yılda Bir Yeniden Yapılan Tapınak: İse Grand Shrine",
<https://www.milliyet.com.tr/emlak/20-yilda-bir-yeniden-yapilan-tapinak-ise-grand-shrine-63860> (Erişim tarihi: 14 Eylül 2023)
- URL-74. "Fatih Camii",
<https://www.ademder.org.tr/blog/camiilerimiz/fatihcamii> (Erişim tarihi: 15 Eylül 2023)
- URL-75. "Fatih'te Bulunan Selatin Camiler",
<https://www.fatih.bel.tr/tr/main/pages/fatihte-bulunan-selatin-camiler/272> (Erişim tarihi: 15 Eylül 2023)
- URL-76. "Eyüp Sultan Camii - 1952",
<https://www.facebook.com/EskiZamanlardaIstanbulunEnGuzelFotografлари/photos/a.149817385101930/2076688742414775/> (Erişim tarihi: 16 Eylül 2023)
- URL-77. "Eyüp Sultan - Ramazan 2015",
<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=G8tp0Zso2h8> (Erişim tarihi: 16 Eylül 2023)
- URL-78. "Cihangir Sehzade Cihangir Camii",
<https://www.turanakinci.com/portfolio-view/cihangir-sehzade-cihangir-camii/> (Erişim tarihi: 17 Eylül 2023)
- URL-79. "Aşıkpaşa Camii", <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/asikpasa-camii/#17.1/41.024054/28.956261> (Erişim tarihi: 18 Eylül 2023)
- URL-82. "Akbiyık Mescidi", <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/akbiyik-mescidi/#17.1/41.003271/28.979372> (Erişim tarihi: 21 Eylül 2023)
- URL-83. "Osmanlı Döneminde İstanbul'da Ezanın İlk Okunduğu Yer: Akbiyık Camii",
<https://www.ensonhaber.com/kultur-sanat/osmanli-doneminde-istanbulda-ezanin-ilk-okundugu-yer-akbiyik-camii> (Erişim tarihi: 21 Eylül 2023)
- URL-84. "Bursa'da Tarihi İrgandı Köprüsü Hakkında Bilmedikleriniz",
<https://www.iskenderun.org/bursada-tarihi-irgandi-koprusu-hakkinda-bilmedikleriniz> (Erişim tarihi: 24 Eylül 2023)

- URL-85. "İrgandı Köprüsü", <http://yildirim.gov.tr/irgandi-koprusu> (Erişim tarihi: 24 Eylül 2023)
- URL-86. "Mihrisah-Valide-Sultan-Cami-Beykoz", <https://www.tarihi.ist/mihrisah-valide-sultan-cami/mihrisah-valide-sultan-cami-beykoz/> (Erişim tarihi: 25 Eylül 2023)
- URL-87. "84 Yıl Önce 'Halkevi'ne Çevrilen Cami İbadete Açıldı", <https://www.tyb.org.tr/84-yil-once-halkevine-cevrilen-cami-ibadete-acildi-16848h.htm> (Erişim tarihi: 25 Eylül 2023)
- URL-88. "Mihrişah Valide Sultan Cami", <https://www.tarihi.ist/mihrisah-valide-sultan-cami/> (Erişim tarihi: 25 Eylül 2023)
- URL-89. "Mimar Sinan'ın Ucubeye Çevrilen Camisi Yeniden Gündemde", <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-mimar-sinanin-ucubeye-cevrilen-camisi-yeniden-gundemde-3876/> (Erişim tarihi: 26 Eylül 2023)
- URL-90. "Süheyl Bey Camii, Pürtelaş Hasan Efendi", <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/suheyl-bey-camii/#18.03/41.03057/28.986512> (Erişim tarihi: 26 Eylül 2023)
- URL-91. "Minareli Avm'ye Soruşturma: Maksat Adı Yaşasın!", <https://www.arkitera.com/haber/minareli-avmye-sorusturma-maksat-adi-yasasin/> (Erişim tarihi: 26 Eylül 2023)
- URL-92. "Abdi Subaşı Camisi", https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g293974-d3595798-Reviews-Abdi_Subasi_Mosque-Istanbul.html (Erişim tarihi: 26 Eylül 2023)
- URL-93. "Abdi Subaşı Camii, Fatih", <https://www.istanbuldakicamiler.com/abdi-subasi-camii-fatih/> (Erişim tarihi: 26 Eylül 2023)
- URL-94. "Kocamustafapasa Ali Fakih Camii", <https://www.turanakinci.com/portfolio-view/kocamustafapasa-ali-fakih-camii/> (Erişim tarihi: 27 Eylül 2023)

- URL-95. "Ali Fakih Camii , Fatih", <https://www.istanbuldakicamiler.com/ali-fakih-camii-fatih/> (Erişim tarihi: 27 Eylöl 2023)
- URL-96. "Altay Camii", <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/altay-camii/#17.1/41.023159/28.943085> (Erişim tarihi: 27 Eylöl 2023)
- URL-97. "Fatih Hirkaiserif Altay Camii", <https://www.turanakinci.com/portfolio-view/fatih-hirkaiserif-altay-camii/> (Erişim tarihi: 27 Eylöl 2023)
- URL-98. "Fatih Altıpoğa Ahmet Paşa Camii", <https://www.safarestorasyon.com.tr/fatih-altipogaca-ahmet-pasa-camii-resimleri> (Erişim tarihi: 29 Eylöl 2023)
- URL-99. "Altıpoğa Camii", <http://www.fatih.gov.tr/altipogaca-camii> (Erişim tarihi: 29 Eylöl 2023)
- URL-100. "Fatih Altıpoğa Ahmet Paşa Camii", <https://www.safarestorasyon.com.tr/fatih-altipogaca-ahmet-pasa-camii> (Erişim tarihi: 29 Eylöl 2023)
- URL-101. "Arabaci Bayezit Ağa Cami – Topkapi –Fatih-İstanbul", <https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=3077> (Erişim tarihi: 30 Eylöl 2023)
- URL-102. "Avcıbey Camii İhya Ediliyor", <https://www.fatihhaber.com/avcibey-camii-ihya-ediliyor/1686/> (Erişim tarihi: 03 Ekim 2023)
- URL-103. "Avcı Bey Camii", <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/avci-bey-camii/#17.1/41.035412/28.939802> (Erişim tarihi: 03 Ekim 2023)
- URL-104. "Aynalı Çeşme Camii", https://www.facebook.com/photo/?fbid=192404849840923&set=a.192404809840927&locale=tr_TR (Erişim tarihi: 04 Ekim 2023)
- URL-105. "Baklalı Kemalettin Camii | Ansiklopedik Bilgi |", <https://hakkindabilgial.com/baklali-kemalettin-camii/> (Erişim tarihi: 05 Ekim 2023)

- URL-106. "Çoban Çavuş Camii / 1939 Laleli",
<https://www.eskiistanbul.net/1876/coban-cavus-camii-1939-laleli>
(Erişim tarihi: 06 Ekim 2023)
- URL-107. "Divittar Keklik Mehmet Efendi Camii, Fatih, İstanbul",
<https://dunyacamileri.blogspot.com/2012/04/divittar-keklik-mehmet-efendi-camii.html> (Erişim tarihi: 08 Ekim 2023)
- URL-108. "Divittar Keklik Mehmet Efendi Camii'nin Tarihçesi, Fatih, İstanbul",
https://dunyacamileri.blogspot.com/2012/04/divittar-keklik-mehmet-efendi-camiinin_2283.html (Erişim tarihi: 08 Ekim 2023)
- URL-109. "Enkazdan Doğan Cami... Helvacıbaşı Cami",
<https://www.erolkara.net/2022/07/enkazdan-dogan-cami-helvacibas-cami.html> (Erişim tarihi: 09 Ekim 2023)
- URL-110. "Kara Nohut Camii , Fatih",
<https://www.istanbuldakicamiler.com/kara-nohut-camii-fatih/> (Erişim tarihi: 11 Ekim 2023)
- URL-111. https://hayalleme.com/wp-content/uploads/2009/01/DSC_0075.jpg
(Erişim tarihi: 11 Ekim 2023)
- URL-112. "İstanbul'da 400 Cami Kayıp, 1600 Yıllık Lala Hayrettin Gün Sayıyor",
<https://hyetert.org/2020/11/19/istanbulda-400-cami-kayip-1600-yillik-lala-hayrettin-gun-sayiyor/> (Erişim tarihi: 12 Ekim 2023)
- URL-113. "Lala Hayrettin Bey Camii İhya Edildi",
<https://www.sabah.com.tr/yasam/lala-hayrettin-bey-camii-ihya-edildi-6105282?paging=4> (Erişim tarihi: 12 Ekim 2023)
- URL-114. "Uzun Yusuf Camii (Fatih – İstanbul)",
<https://www.gezginrehberler.com/istanbul/uzun-yusuf-camii-fatih-istanbul/> (Erişim tarihi: 15 Aralık 2023)
- URL-115. "Yavuz Mehmet Ağa Camii İbadete Açıldı",
<https://www.fatih.bel.tr/tr/main/news/yavuz-mehmet-aga-camii-ibadete-acildi/3733> (Erişim tarihi: 18 Aralık 2023)

- URL-116. "Boğazkesen Fetih Mescidi İbadete Açıldı", <https://www.fatihhaber.com/bogazkesen-fetih-mescidi-ibadete-acildi/1760/> (Erişim tarihi: 17 Aralık 2023)
- URL-117. "Rumeli Hisarı'na Mescit", <https://www.sozcu.com.tr/rumeli-hisarina-mescit-wp710727> (Erişim tarihi: 17 Aralık 2023)
- URL-118. "Rumeli Hisarı'na Mescit Yapıldığı İddiası", <https://teyit.org/analiz/rumeli-hisarina-mescit-yapildigi-iddiasi> (Erişim tarihi: 17 Aralık 2023)
- URL-119. "Erdoğan Fatih'in Mirası İstanbul'un İlk Camisini Açtı", <https://www.sabah.com.tr/gundem/2016/06/19/erdogan-fatihin-mirasi-istanbulun-ilk-camisini-acti> (Erişim tarihi: 17 Aralık 2023)
- URL-120. "Fevziye Camii'nin En Büyük Sorunu Çözüldü!", <https://www.enkocaeli.com/haber/2645772/fevziye-camiinin-en-buyuk-sorunu-cozuldu> (Erişim tarihi: 19 Aralık 2023)
- URL-121. "Fevziye Camii 450 Yıldır Dimdik Ayakta", <https://www.ozgunkocaeli.com.tr/haber/8187524/fevziye-camii-450-yildir-dimdik-ayakta> (Erişim tarihi: 19 Aralık 2023)
- URL-122. "Fevziye Camii 6 Kez Yıkıldı, Tekrar Yapıldı", <https://demokratkocaeli.com/makale/14056785/ali-gundogdu/fevziye-camii-6-kez-yikildi-tekrar-yapildi> (Erişim tarihi: 19 Aralık 2023)
- URL-123. "Concept, History and Types of Reconstruction in Architecture and Monument Preservation.", <https://www.romoe.com/en/conservation/reconstruction/> (Erişim tarihi: 27 Aralık 2023)
- URL-124. "Arnavudiye Camii", <https://twitter.com/karatasgokhan/status/1371540676928798727/photo/1> (Erişim tarihi: 04 Ocak 2024)
- URL-125. "Arnaudija Mosque", <https://www.google.com/maps/place/Arnaudija+Mosque,+Bra%C4%87e+Ma%C5%BEar+i+majke+Marije,+Banja+Luka+78000,+Bosna+Hersek/@44.7699902,17.1819493,3a,79.6y,90t/data=!3m8!1e2!3m6!1s>

[AF1QipORzFut3qpUUoX2k3zo6Z9U4QMwNcBXE6S26nPt!2e10!3e12!6shttps://www.googleusercontent.com/2Fp%2FAF1QipORzFut3qpUUoX2k3zo6Z9U4QMwNcBXE6S26nPt!3Dw86-h88-k-no!7i756!8i776!4m7!3m6!1s0x475e031fccfd39bf:0xcc397d1ef1aa796f!8m2!3d44.7699902!4d17.1819493!10e5!16zL20vMDZkeTRk?entry=ttu](https://www.googleusercontent.com/2Fp%2FAF1QipORzFut3qpUUoX2k3zo6Z9U4QMwNcBXE6S26nPt!2e10!3e12!6shttps://www.googleusercontent.com/2Fp%2FAF1QipORzFut3qpUUoX2k3zo6Z9U4QMwNcBXE6S26nPt!3Dw86-h88-k-no!7i756!8i776!4m7!3m6!1s0x475e031fccfd39bf:0xcc397d1ef1aa796f!8m2!3d44.7699902!4d17.1819493!10e5!16zL20vMDZkeTRk?entry=ttu) (Erişim tarihi: 04 Ocak 2024)

URL-126. "Arnavut Camii – Bosna Hersek", <https://www.arnavuthaber.com/arnavut-camii-bosna-hersek/> (Erişim tarihi: 04 Ocak 2024)

URL-127. "Edirne Sarayı'ni İhya Çalışmaları Sürüyor", <https://www.millisaraylar.gov.tr/Kurumsal/HaberDetay/60/edirne-sarayi-ni-ihya-calismalari-suruyor> (Erişim tarihi: 06 Ocak 2024)

URL-128. "Neredeyim : Edirne Sarayı", <https://edirne.ktb.gov.tr/TR-90121/edirne-sarayi.html#:~:text=%C5%9Eehrin%20kuzeyinde%2C%20Tunca%20Nehri%20kenar%C4%B1nda,Mehmet%20taraf%C4%B1ndan%201475'te%20tamamlanm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r>. (Erişim tarihi: 06 Ocak 2024)

URL-129. "Restorasyonu Devam Eden Edirne Sarayı "İkonik Yapı"ları İle Ayağa Kalkacak", <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/restorasyonu-devam-eden-edirne-sarayi-ikonik-yapilari-ile-ayaga-kalkacak/2978416> (Erişim tarihi: 06 Ocak 2024)

URL-130. "Vali Yerlikaya, İmrahor İlyas Bey Camii'nde İncelemelerde Bulundu", <http://www.istanbul.gov.tr/vali-yerlikaya-imrahor-ilyas-bey-camiinde-incelemelerde-bulundu> (Erişim tarihi: 06 Ocak 2024)

URL-131. "İstanbul'un En Eski Yapılarından: İmrahor İlyas Bey Camii", <https://www.trthaber.com/haber/yasam/istanbulun-en-eski-yapilarindan-imrahor-ilyas-bey-camii-778034.html> (Erişim tarihi: 06 Ocak 2024)

URL-132. "Muid Ahmed Efendi Medresesi...", https://www.instagram.com/p/C1CyAbTNqqH/?img_index=3 (Erişim tarihi: 06 Ocak 2024)

- URL-133. "Miras Fatih",
<https://www.fatih.bel.tr/tr/main/read/dosyalar/?file=1474-miras-fatih-20231017-151450.pdf> (Erişim tarihi: 06 Ocak 2024)
- URL-134. "Ayasofya Fatih Medresesi Yeniden Restore Edildi! Açılışı Başkan Erdoğan Yapacak",
<https://www.sabah.com.tr/gundem/2022/04/15/ayasofya-fatih-medresesi-yeniden-restore-edildi-acilisi-baskan-erdogan-yapacak> (Erişim tarihi: 11 Ocak 2024)
- URL-135. "Ayasofya Medresesi Bugün Açılıyor",
<https://www.barandergisi.net/ayasofya-medresesi-bugun-aciliyor> (Erişim tarihi: 11 Ocak 2024)
- URL-136. "Ayasofya Fatih Medresesi Yeniden Faaliyette",
https://www.yeniasya.com.tr/kultur-sanat/ayasofya-fatih-medresesi-yeniden-faaliyette_562267 (Erişim tarihi: 14 Ocak 2024)
- URL-137. "Ayasofya Yerleşkesi", <https://ayasofya.fsm.edu.tr/bize-sorun> (Erişim tarihi: 11 Ocak 2024)
- URL-138. "Açılışını Cumhurbaşkanı Erdoğan Yapacak: 86 Yıl Sonra İhya Edilen Ayasofya Fatih Medresesi Bugün Açılıyor!",
<https://www.superhaber.com/acilisini-cumhurbaskani-erdogan-yapacak-86-yil-sonra-ihya-edilen-ayasofya-fatih-medresesi-bugun-aciliyor-galeri-390912> (Erişim tarihi: 23 Ocak 2024)
- URL-139. "86 Yıl Sonra İhya Edilen Ayasofya Fatih Medresesi Açıldı",
https://www.konhaber.com/guncel/86_yil_sonra_ihya_edilen_ayasofya_fatih_medresesi_acildi-1751819h (Erişim tarihi: 23 Ocak 2024)
- URL-140. "Hagia Sophia, İstanbul", https://www.ribapix.com/Hagia-Sophia-Istanbul_RIBA14380# (Erişim tarihi: 15 Ocak 2024)
- URL-141. "Ayasofya'da Medrese Krizi!",
<https://www.milliyet.com.tr/gundem/ayasofya-da-medrese-krizi-1947880> (Erişim tarihi: 16 Ocak 2024)
- URL-142. "Ayasofya Araştırmaları Merkezimiz Yeni Yerine Taşınıyor",
<https://ayasofyamerkezi.fsm.edu.tr/haber/Ayasofya-Arastirmalari->

TEZLER

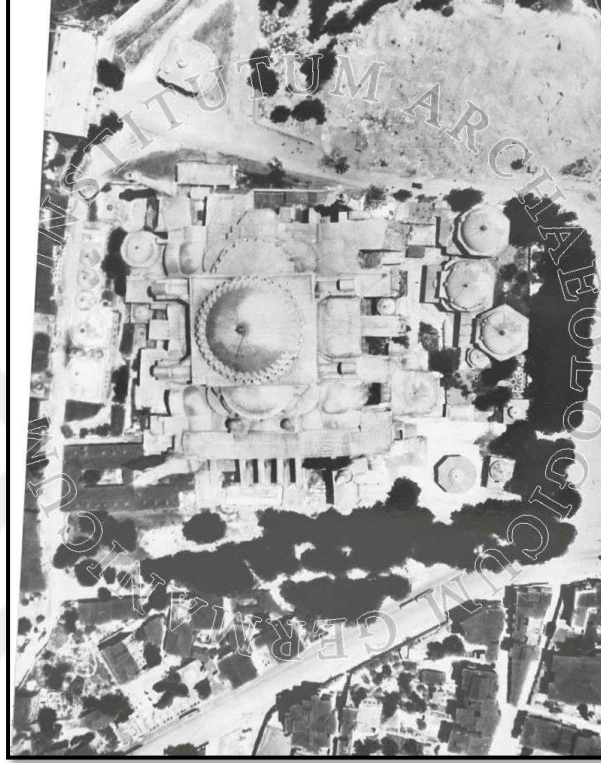
TÜRKER, E. (2015). "Cihangir Camisi'nin Mimari Tarihi", (Yüksek Lisans Tezi), Mimarlık Anabilim Dalı Mimarlık Tarihi Programı, İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ.

USTA, Ş., Ş. (1997). "Fatih Camii'nin Yeniden İnşası : B.O.A.D.B.Ş.M. B.N.E. 15 963 Numaralı Deftere Göre", (Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Marmara Üniversitesi.





EKLER



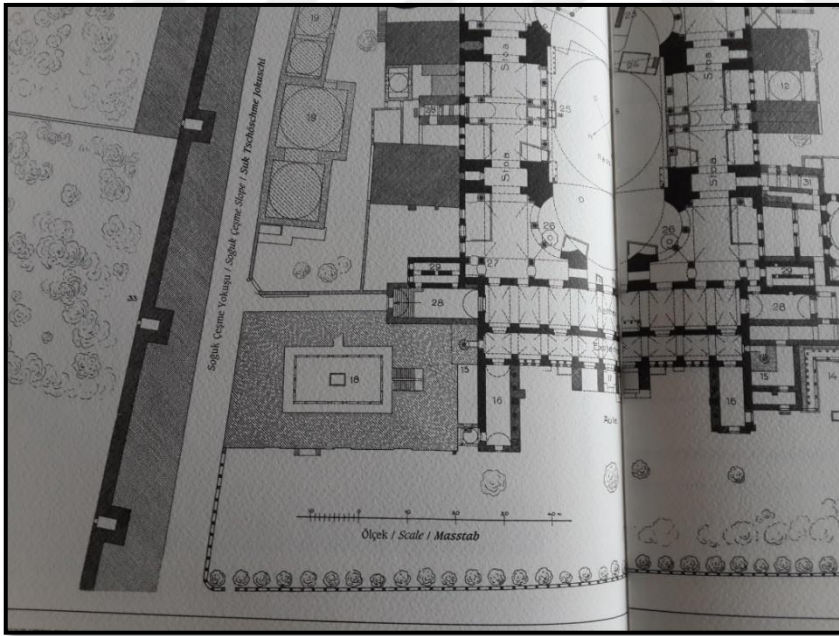
Şekil 147. Ayasofya Hava Fotoğrafı, 1880-1890'lar

Kaynak: Sebah & Joaillier, Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, Ngf
No: R29118



Şekil 148. Ayasofya'ya güneybatı yönünden bakış, 1880-1890'lar

Kaynak: Sebah & Joaillier, Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, Ngf No: 9027



Şekil 149. Cornelius Gurlitt'in çizdiği Ayasofya planı, 1907

Kaynak: Cornelius GURLITT, **İstanbul'un Mimari Sanatı-Architecture of Constantinople-Die Baukunst Konstantinopels**, (İlk Baskı: Dresden, Nisan 1907), Çeviren: Prof. Dr. Rezan Kızıltan, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara 1999, s. XXVI



Şekil 150. Ayasofya Külliyesi, Alman Mavisi - Pafta No: G 6, 1913

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Harita Arşivi, Hrt_002972



Şekil 151. Ayasofya Külliyesi, Alman Mavisi - Pafta No: G 6/1, 1913-1914

Kaynak: İrfan DAĞGELEN, **Alman Mavileri: 1913–1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, Mayıs 2006, Hrt_003013



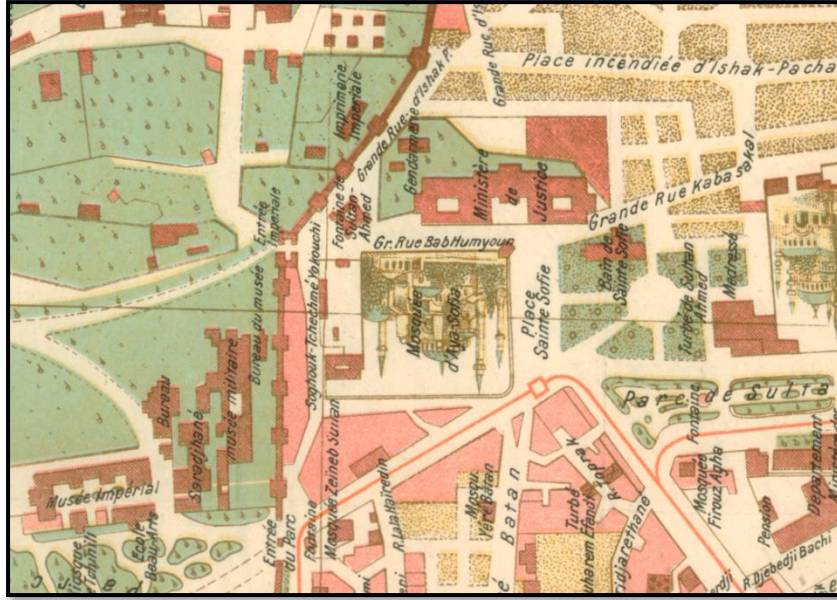
Şekil 152. Ayasofya Camii ve civarı haritası (Alman Mavileri'nin Osmanlıca kopyası), Pafta No: J 6/1, 1914

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Harita Arşivi, Hrt_Gec_001156



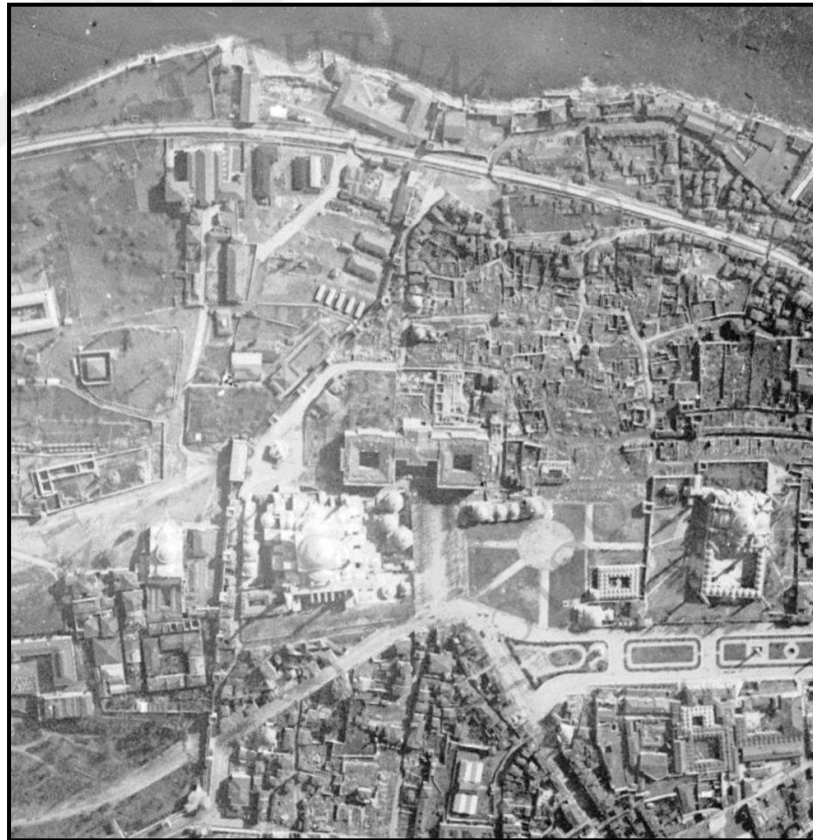
Şekil 153. Topkapı Sarayı ve civarı haritası, Pafta No: G 6/1, 1914

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Harita Arşivi, Hrt_006248/02



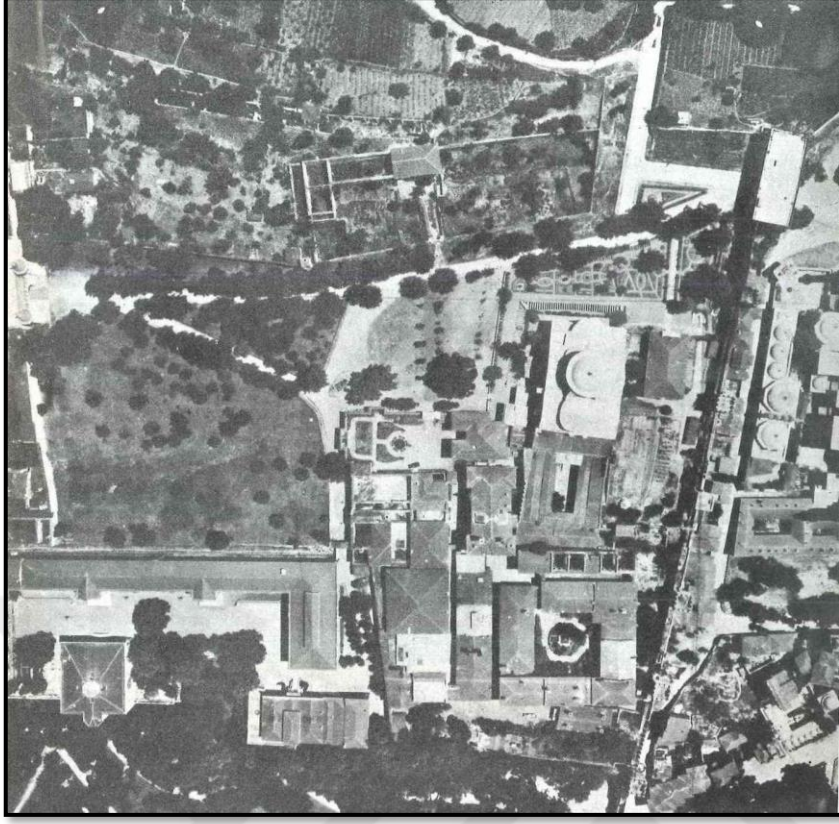
Şekil 154. Mühendis Necip Bey Haritası, 1918-1923

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Harita Arşivi, Hrt_000436/01



Şəkil 155. Ayasofya hava fotoğrafi, 13 Şubat 1918

Kaynak: H. Levin Hauptmann, Alman Arkeoloji Fotoğraf Arşivi, Ngf No: 3930



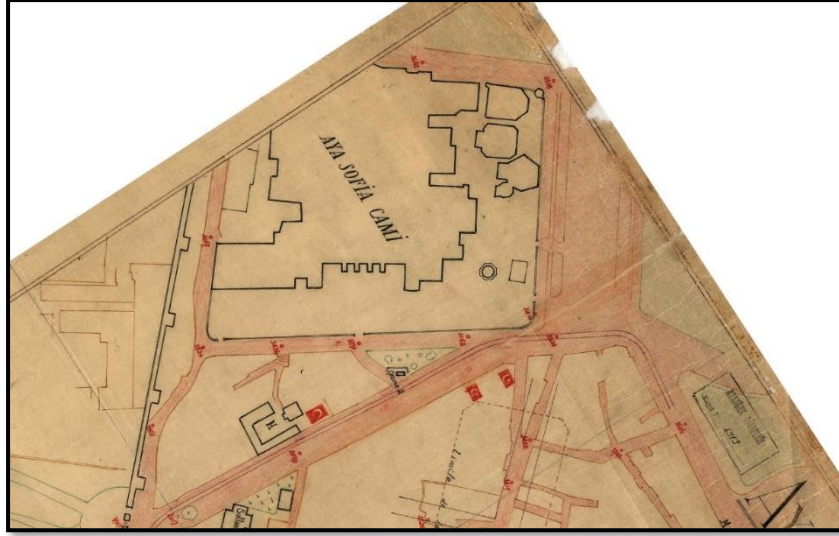
Şekil 156. Tarihi Yarımada Hava Fotoğrafı, 1930

Kaynak: Sedad Hakkı ELDEM, Feridun AKOZAN, **Topkapı Sarayı: Bir Mimari Araştırma**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1982, Levha 167



Şekil 157. Ayasofya-Sirkeci istikamet haritasıdır - plan no:1547

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Harita Arşivi, Hrt_006313



Şekil 158. Ayasofya-Sirkeci istikamet haritası - plan no:1547

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Harita Arşivi, Hrt_006313



Şekil 159. İstanbul Eminönü Kazası Merkez Nahiyesi - Suat Nirven Haritası, Temmuz 1951

Kaynak: Jacques Pervititch, **Sigorta Haritalarında İstanbul – İstanbul in the Insurance Maps of Jacques Pervititch**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Axa Oyak Yayını, Proje Koordinatörleri: Seden Ersoy ve Çağatay Anadol



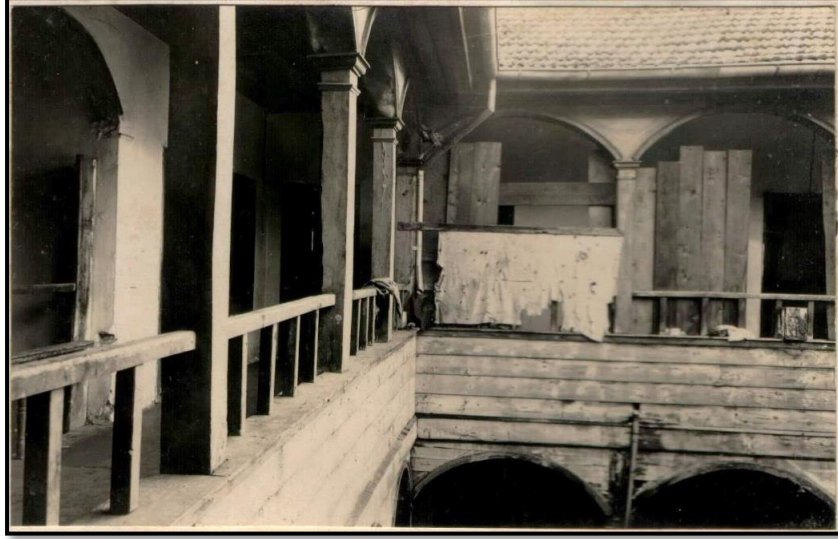
Şekil 160. Henüz yıktırılmamış medreseden Caferiye Sokak'a bakış, 24 Aralık 1934

Kaynak: Encümen Arşivi, Foto No: 1153



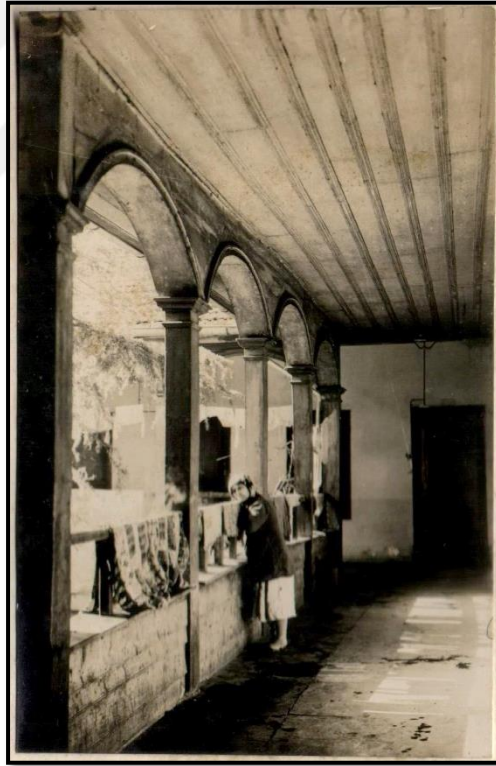
Şekil 161. Medresenin birinci katından sarnıca bakış, 28 Şubat 1935

Kaynak: Encümen Arşivi, Foto No: 1200



Şekil 162. Henüz yıktırılmamış medresenin birinci katından bakış, 28 Şubat 1935

Kaynak: Encümen Arşivi, Foto No: 1201



Şekil 163. Henüz yıktırılmamış medresenin birinci kat revak fotoğrafı, 28 Şubat 1935

Kaynak: Encümen Arşivi, Foto No: 1199



Şekil 164. Topkapı Sarayı surlarından Ayasofya Medresesi'ne bakış, 7 Şubat 1936

Kaynak: Encümen Arşivi, Foto No: 1490



Şekil 165. Ayasofya'nın kubbeleri üzerinden medreseye bakış, 7 Şubat 1936

Kaynak: Encümen Arşivi, Foto No: 1487



Şekil 166. Ayasofya'nın üzerinden medreseye bakış, 7 Şubat 1936

Kaynak: Encümen Arşivi, Foto No: 1489



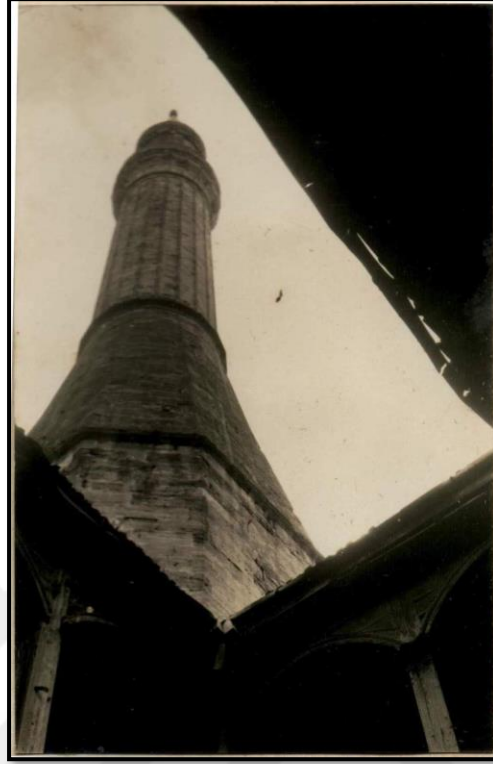
Şekil 167. Medresenin Soğukçeşme Sokağı yönünden arka cephesi, 10 Şubat 1936

Kaynak: Encümen Arşivi



Şekil 168. Henüz yıktırılmamış medresenin avlusundan revaklara bakış

Kaynak: Encümen Arşivi, Foto No: 1496



Şekil 169. Medrese avlusundan Ayasofya minaresine bakış, 10 Şubat 1936

Kaynak: Encümen Arşivi, Foto No: 1495



Şekil 170. Medresenin üst katından bir bakış, 10 Şubat 1936

Kaynak: Encümen Arşivi, Foto No: 1494



Şekil 171. Ayasofya Medresesi'nin Ayasofya Camii ile ilişkisi, 10 Şubat 1936

Kaynak: Encümen Arşivi, Foto No: 1497



Şekil 172. Ayasofya'nın avlusunda İstanbul Alman asarîatika enstitüsü tarafından yapılan kazı fotoğrafı, 1935

Kaynak: A. M. Schneider, Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, Ngf No: 2377



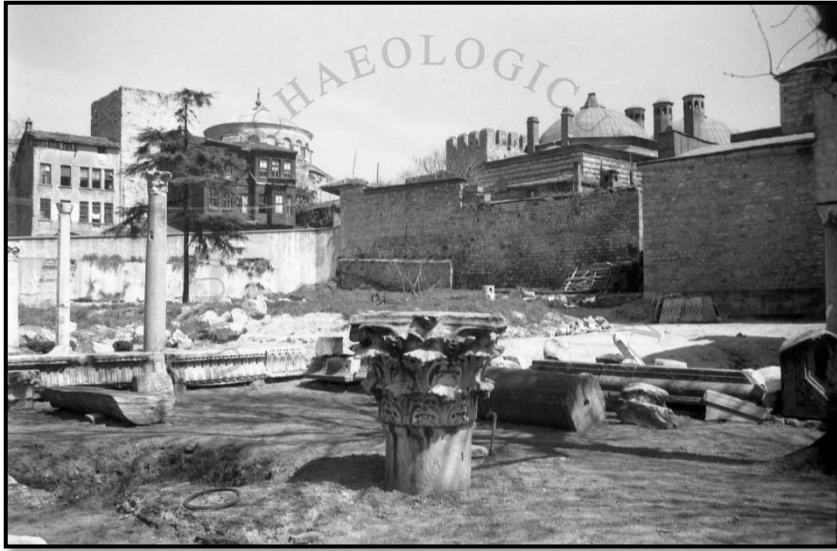
Şekil 173. Ayasofya'nın kuzeybatı minaresinden yıkılmış medrese arsasına (arsa içinde henüz yıktırılmamış su sarnıcı görülmektedir.), Caferiye Sokak ve Soğukçeşme Sokağı'na bakış, 14 Nisan 1937

Kaynak: Encümen Arşivi, Foto No: 1990



Şekil 174. Ayasofya'nın avlusundan yıkılmış medrese arsasına bakış (arsa içinde henüz yıktırılmamış su sarnıcı görülmektedir.)

Kaynak: Encümen Arşivi, Foto No: 1989



Şekil 175. Medresenin bulunduğu arsaya ve arkada imarete bakış, 1963

Kaynak: Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, Ngf No: 22921

ÖZGEÇMİŞ

Özgür GÜVEN, Mimar

2003-2007 yılları arasında Vatan Anadolu Lisesi' ni bitirdikten sonra İstanbul Aydın Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünü %50 başarı burslu olarak kazandı. Şişhane İKSV binası restorasyonu şantiyesinde stajını tamamladıktan sonra 2012 yılında mezun oldu. 2012 yılının Eylül ayına kadar “Mimar Sinan Üniversitesi Beşiktaş ve Fındıklı kampüsleri güçlendirmesi ve restorasyonu” işinde şantiye mimarı olarak çalıştı. 2013 yılında İAÜ’ de yüksek lisansa başladı. Birinci seneyi başarıyla tamamladıktan sonra yüksek lisansı tez aşamasında bırakarak çalışmaya başladı. Restorasyon ve rekonstrüksiyon projelerinde şantiye şefi ve hakediş sorumlusu olarak çalıştı. Sıra ile aşağıdaki projelerde görev almıştır.

Karaköy Meydan ve Çevre Düzenlemesi

Topkapı Sarayı Harem Restorasyonu

Fatih Elhac Mehmet Efendi Camii Rekonstrüksiyonu

Şeriye Sicilleri ve Meşihat Arşivi Restorasyonu

İstanbul Geneli 1. Grup Muhtelif Türbe ve Hazirelerin Restorasyonu İnşaatı

İstanbul Geneli I. Etap Türbe ve Hazire Alanları Restorasyonu

Ayasofya Müzesi Fatih Medresesi Rekonstrüksiyon İnşaatı Yapılması 2013-2014

Yılları Sâri Mukaveleli İşi

Atık Mustafa Paşa (Kocamustafa Paşa- Hazreti Cabir) Camii, Türbesi ve Çevre Düzenlemesi Uygulama (Restorasyon) İşi

Diğer yayınlar

Güven, Ö., ve Küçükali, U. F. (2014). **The importance of sustainable site**

planning related to leed certification rating system in public housing, Selcuk

University, Natural and Applied Science, ss.812-822.

